

HET LAND VAN NEVELE

JUNI
2012

JAARGANG
XLIII

AFLEVERING
2

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUD LAND VAN NEVELE

A. Stevens	
Ameldonk moet er wezen. Ameldonkmakers in het Nevelse	2
A. Martens	
Legaat van Jan-Baptiste van de Woestijne d'Hansbeke aan de Kerkfabriek en het Weldadigheidsbureau van Hansbeke	20
A. Van Maldeghem	
Jozef De Ketelaere (Zeveren 1895-Aalst 1976), musicus en archivaris	50
A. Strobbe	
Tussen hemel en aarde. Funerair erfgoed in Lotenhulle	76
A.B.	
Enkele aanvullingen bij 'De buurtspoorweg en de tram in het Land van Nevele'	113
Verslagen	115

INHOUD MENSEN VAN TOEN

J. Luyssaert	
Charles Loveling, zijn dochter Anna Loveling en zijn kleinzoon Joseph Loveling	126

AMELDONK MOET ER WEZEN. AMELDONKMAKERS IN HET NEVELSE

In dit artikel geven we een idee over de eerste industriële activiteiten in onze contreien, in een periode die overheerst werd door landbouw en de daarbij betrokken ambachten.

Alhoewel weinig getuigenissen over deze activiteit terug te vinden zijn, is het merkwaardig dat toch heel wat personen in Nevele actief waren om de productie van ameldonk aan te vatten.

Voor de gegevens heb ik me gebaseerd op de vermeldingen in de legger bij de Popp-kaart van Nevele en op de aantekeningen in de bevolkingsregisters van 1846 tot 1910.

De periode van de ameldonkproductie in het Nevelse moet gesitueerd worden tussen 1830 en 1910.

Ameldonk betekent 'stijfsel, zetmeel', het woord is naar alle waarschijnlijkheid ontleend uit het Franse *amidon* 'niet gemalen (zet)meel', in het Engels is dit *Starch* en in het Duits *Stärke*. In het West-Vlaams van de 19^e eeuw betekent *ame*, *amel* 'soort tarwe'.

Ameldonk wordt geproduceerd met tarwe, rijst, maïs en zelfs aardappelen. Ameldonk van tarwe dient voor de voedingsindustrie en voor de productie van lijm; ameldonk van rijst wordt gebruikt voor de parfumerie en de nabehandeling van linnen, d.i. het stijfsel dat bij onze voorouders zeer populair was.

Ameldonk van maïs is bestemd voor lijm, zeep en veevoeders, terwijl die van aardappelen voornamelijk voor de voedingsindustrie bestemd is.

In onze streek vinden we ameldonk op basis van tarwe omdat vooral deze grondstof hier voorhanden was.

Productiemethode

Een graankorrel bevat stijfsel en glutendeeltjes. Bij het maken van de deeg, zijn het de glutendeeltjes die gaan zwellen door het toegevoegde water en dank zij hun veerkracht houden ze de stijfseldeeltjes aan elkaar.

Figuur 1 en 2

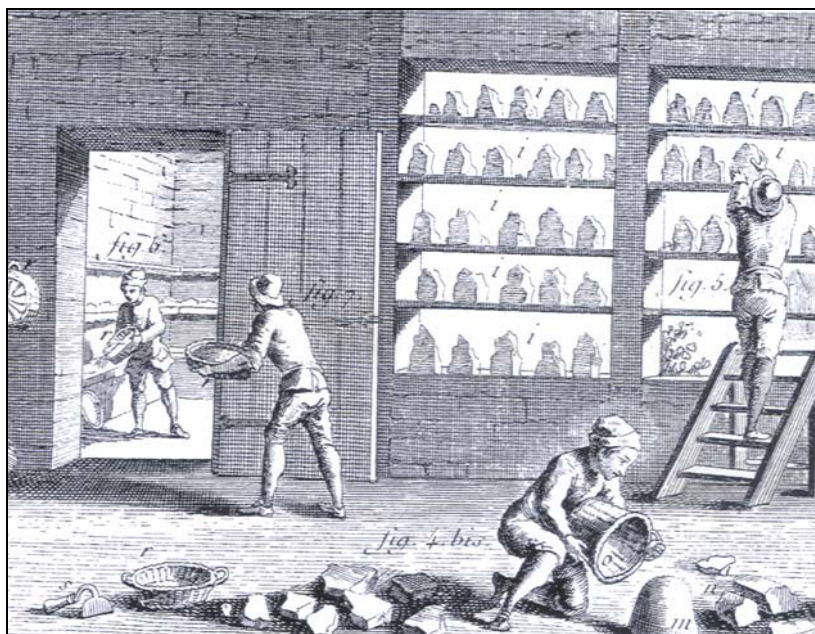
Figuur 3

Het productieproces start met het overblijfsel van tarwe of bedorven (rotte) tarwe. Daarover wordt water gegoten (fig. 1) met de bedoeling dat deze materie zeer goed met het water doordrongen wordt. Nadien worden de vaten drie weken gestapeld. Na deze periode komt een oliebevattend restant boven drijven; die wordt verwijderd en de rest wordt door een zeef gefilterd (fig. 2 en 3).

Nadien wordt met water gespoeld. Het restant dat door de filtering is ontstaan, wordt opgeslagen en als veevoeder gebruikt; het zuiver product wordt dan drie dagen gestockeerd. (fig. 4)

De vaten van ongeveer 60 kg worden uitgekipt en dan in 16 delen gebroken en nadien op de vloer te drogen gelegd. Vervolgens worden deze delen aan de lucht blootgesteld door ze in een rek met

vrije luchtdoortocht te plaatsen. Tenslotte worden de delen opgewarmd in een droogruimte; het eindproduct is de witte brokkelige gedroogde pasta die we als stijfsel kennen.

Figuur 4

Het belang van de ameldonkproductie in onze streek

Op een totaal van 25 producenten vinden we er zeven in Nevele zelf, één in Poesele, twee in Sint-Martens-Lerne, één in Bachte-Maria-Lerne en niet minder dan veertien in Deinze.

In Nevele zien we als exploitanten: Felix Blomme, eigenaar; de familie van Philippus Beaufort, timmerlui; Ivan Van Hove, schilder, samen met Franciscus Coquelaere; Bernardus Franciscus Van Der Vennet samen met Victoria Cuypers; Louis Buysse senior en junior, deze laatste vestigde zich op 6 augustus 1865 in de Tieltstraat nr. 36 waar hij een olieslagerij en een afde-

ling voor het vervaardigen van stijfjel opricht; en ten slotte in de Kerne-
melkstraat 14 woonde Felix Van Der Vennet, ameldonkmaker, gehuwd met
Marie Fredericq.

In Poesele vinden we enkel Florent Van De Voorde langs de Bredeweg¹.

Te Sint-Martens-Lerne zijn de producenten Bernard Pierre Hypolite
Bouckaert, landbouwer en Louis Lampaert, brouwer.

Te Bachte-Maria-Lerne is de enige exploitant de weduwe en kinderen van
Joannes Baptist Filliers, landbouwers.

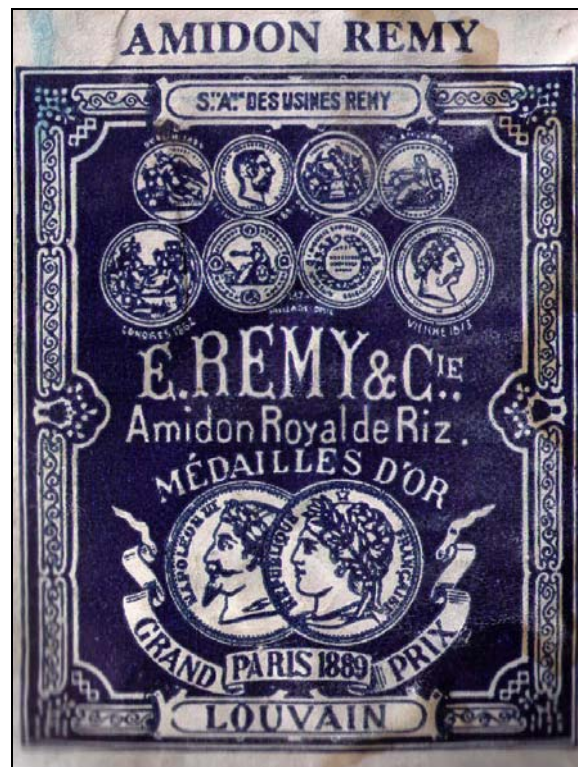
Te Deinze treffen we het gros van de producenten met name: Carolus
Callewaert en Carolus Ludovicus Gernaey die zich als ameldonkmakers
lieten noteren, verder vinden we volgende producenten: Ludovicus en
Joannes Callewaert, renteniers; Carolus De Backer, brouwer; Carolus De
Clercq en Franciscus Minnens, fabrikant en kaarder; Edouard Vermeersch,
leerlooier; Constant Van Renterghem, hotelier; Carolus Ludovicus Ver-
haest, beenhouwer; de weduwe en kinderen Benoit Verleye, eigenaars en
Petrus Jacobus Verpoest, koopman.

Een aantal personen waren eigenaar van de gebouwen waar de produc-
ten woonden, dit waren Bernard Van Wonterghem, geen beroep vermeld
en komende uit Petegem; Ferdinandus Guillemain, schrijver uit Waregem;
Auguste Ferdinand Martens, handelaar uit Gent en Petrus Van Liez, bleker
uit Kortrijk.

Als we dieper op de beroepen ingaan, zijn er slechts een paar die het be-
roep van ameldonkmaker uitoefenen. Voor het overige beoefenen de
eigenaars andere beroepen uit en is de ameldonkproductie slechts een
gedeelte van hun bedrijfsactiviteit.

Er zijn geen merknamen in onze streek bekend gebleven en daarom moe-
ten we verwijzen naar het bekendste product in België namelijk Rijststijfjel
Royal Remy.

¹ Met dank aan André Bollaert voor de inlichting.

Figuur 5 - Pakje Remy-stijfsel.

De grootte van de bedrijven

Alhoewel we weinig gegevens hebben over de omzet en financiële toestand van de bedrijven, kunnen we hun belang inschatten aan de hand van de exploitatieruimte die ze innemen.

Zeven locaties zijn kleiner dan 1 are, namelijk één van 0,80 are (Beaufort in Nevele); drie van 0,70 are (Vandervennet en Van Hove, beiden uit Nevele en Martens uit Deinze); één van 0,60 are (Lampaert in Sint-Martens-Leerne); één van 0,50 are (Sint-Martens-Leerne) en tenslotte één van 0,40 are (Verhaest uit Deinze).

Vijf ameldonkmakerijen hebben de grootte tussen 1 are en 2 are.
Drie beslaan een oppervlakte van 1,80 are (Blomme en De Backer uit Nevele; Guillemain uit Deinze); één van 1,30 are (Callewaert uit Deinze) en één van 1,20 are namelijk Van Lieze uit Kortrijk die eigenaar is van de ameldonkfabriek te Deinze.

Zes locaties hebben een grootte tussen 2 en 5 are. Eén van 4,30 are (De Clercq-Minnens uit Deinze); één van 3,80 are (Vandermeersch uit Deinze); één van 2,60 are (Filliers uit Bachte-Maria-Leerne); twee van 2,80 are (Van Wouterghem en Verpoest uit Deinze) en één van 2,20 are (Van Renterghem uit Deinze).

Twee bedrijven zijn groter dan 5 are: Ludovicus en Joannes Callewaert uit Deinze 5,20 are en Verleye uit Deinze 8,00 are.

Overzicht van de grootte van de gebouwen per gemeente:

Nevele: 6

Felix Blomme en kinderen - eigenaars	1.80 are
Kinderen Philippus Beaufort - timmerman	0.80 are
Bernardus Franciscus Van der Vennet en Victoria De Cuyper	0.70 are
Ivo Vanhove en Franciscus Coquelaere - schilder	0.70 are
Louis Buysse - (niet in de Popp-gegevens)	niet gekend
Van Der Vennet Felix (niet in de Popp-gegevens)	niet gekend

Sint-Martens-Leerne: 2

Bernard Pierre Hypolite Bouckaert - landbouwer	0.60 are
Louis Lampaert - brouwer	0.60 are

Deinze: 14

Carolus Callewaert - ameldonkfabrikant	1.30 are
Carolus Ludovicus Gernaey - ameldonkmaker	1.80 are
Ludovicus en Joannes Callewaert - renteniers	5.20 are
Carolus De Backer - brouwer	1.80 are
Carolus De Clercq en Franciscus Minnens - fabrikant en kaarder	4.30 are
Edouard Vermeersch - leerlooier	3.80 are
Ferdinandus Guillemain - schrijver uit Waregem	1.80 are
Auguste Ferdinand Martens - handelaar uit Gent	0.70 are
Petrus Vanlieze - bleker uit Kortrijk	1.20 are

Constant Van Renterghem - hotelier	2.20 are
Bernard Van Wonterghem - geen beroep vermeld, uit Petegem	2.80 are
Carolus Ludovicus Verhaest - beenhouwer	0.40 are
Weduwe en kinderen Benoit Verleye - eigenaars	0.80 are
Petrus Jacobus Verpoest - koopman	2.80 are

Gebruik van stijfjel

Het stijven van kleding is een bewerking die tot doel heeft het linnen stijf en glanzend te maken en het telkens het uitzicht van nieuw linnen te geven; dit gebruik gaat terug tot in de 16^e eeuw. Daartoe werd het linnen in een bad stijfjel gedrenkt.

Enkele stukken zoals kragen, manchetten, plastrons, kant en gordijnen werden soms gesteven. Bij feesten en belangrijke gelegenheden werden katoenen en linnen hemden gesteven. Na de behandeling werden ze gestreken met een speciaal ijzer, liefst op een marmeren blad.

Dat de behandeling van linnen, lakens met ameldonk zich diep inburgerde, kunnen we uit de woordenschat afleiden : *ammelaken* is het dialect voor tafellaken dat inderdaad gedrenkt werd in *ameldonk*.

De maandelijkse was van bedlinnen verliep op identieke wijze en het drenken in stijfjel liet een typische geur na, waardoor men heel graag in de verse lakens dook².

Bloei en teleurgang van de ameldonkproductie in het Nevelse

In de beginperiode waren de Nevelse ameldonkmakers bedrijvig in een vrij open markt en ze ondervonden zelfs van Remy-Wijgmaal geen concurrentie.

De beginjaren van de firma Remy waren helemaal niet rooskleuring. Daar werkten in 1855 drie arbeiders. Op 10 mei 1858 startte Edward Remy met de productie van stijfjel op basis van rijstzetmeel. In 1858 waren er reeds 35 man actief. In 1858 stond de firma aan de rand van de afgrond, nadat een aantal aandeelhouders het bedrijf wilden opdoeken. Het werd gered door de commissaris-bestuurder die andere investeerders kon overtuigen om door te gaan.

² Mededeling van wijlen ons bestuurslid Daniel D'Hooge.

In 1859 werd vier ton stijfsel per dag geproduceerd. In 1860 werkten er in de stijfselfabriek al 50 arbeiders en was de productie tot 900 ton gestegen. Grote winsten waren er bij de firma Remy pas in 1870, onder meer door de goede ligging aan het kanaal. De aanvoer van rijst en afvoer van stijfsel verliep daardoor vrij vlot.

Het mag duidelijk zijn dat in 1910 in het Nevelse de teleurgang van de ameldonkproductie was aangevangen. De redenen hiervoor zijn o.m. het soort tarwe nl. zachte tarwe, de start van de industrialisering op grotere schaal van dit proces door aanwending van de ameldonkmachine van Emile Martin ontwikkeld in 1836 en het feit dat rijst tarwe heeft vervangen.

Dit laatste is te wijten aan het feit dat de opbrengst op basis van rijst hoger lag dan die van tarwe. Daarnaast is de korrelgrootte van rijst kleiner wat zich beter leent tot goede afwerking.

Een exacte datum van het eindpunt van de ameldonkproductie in het Nevelse is niet vermeld maar in 1910 is er geen enkele melding meer in de bevolkingsregisters terug te vinden. De Remy-fabrieken produceerden in 1904, 21.000 ton stijfsel.

Ameldonkproducenten in Nevele

A) Felix Blomme

De familie Blomme Felix en kinderen uit Nevele worden in het Popp-legger van circa 1850 genoteerd als eigenaars. Onder het kadastrummer 590 bezitten ze te Nevele 28 kavels waaronder 9 huizen, 1 *erve*, boomgaarden, tuinen, weiden en water. Het huis gelegen op kavelnummer C 547a is 2,50 are groot en heeft een ameldonkmakerij van 1,80 are, gelegen op kavelnummer C 547b.

In de bevolkingsregisters zijn ze terug te vinden als Felix Blomme, dokter in de medicijnen, gehuwd met Angeliqve Penneman in de Molenstraat nr. 230 (zie bijlage 1). Aangezien Blomme van beroep dokter was en er volgens de Popp-legger een ameldonkproductie was in één van zijn eigendommen is het zeer waarschijnlijk dat één van zijn huurders de productie van de ameldonk voor zich nam.

B) Bernardus Franciscus Van Der Vennet

De familie Bernardus Franciscus Van Der Vennet is vermeld als olieslager onder het kadastrummer 321, als eigenaar van een woning onder het kadastrummer 585 en verder als mede-eigenaar met Victoria De

Cuyper onder het kadasternummer 631. Bij zijn eigendom vindt men o.m. een graanwindmolen, ettelijke huizen, boomgaarden, tuinen en een bos. Op kavel C 712a staat een woning van 11,20 are, één van 1,30 are en onder C 713 een ameldonkmakerij van 0,70 are onder C 714a.

In de bevolkingsregisters zijn ze terug te vinden als Bernardus Franciscus Van Der Vennet, olieslager gehuwd met Victoria De Cuyper, huisvrouw in de Molenstraat nr. 277 (zie bijlage 2.) Daar Bernardus Franciscus olieslager was, woonde hij ongetwijfeld op de graanwindmolen en het erf dat erbij hoorde, gelegen op de kavels C 58 en C 59. De ameldonkmakerij, gelegen op kavel C 713, werd dus niet door hem geëxploiteerd. In ieder geval laat hij zich nooit als ameldonkmaker identificeren in de bevolkingsregisters, zijn zoon Felix echter zal wel degelijk de stap zetten wat blijkt uit de bespreking van de volgende families.

C) Felix Van Der Vennet

Felix Van De Vennet was één van de zonen van olieslager Bernardus, maar aangezien zijn broer de molen exploiteerde, heeft hij ongetwijfeld de stap gezet om als ameldonkmaker aan de bak te komen. Hij is één van de weinigen die zich *ameldonkmaker* laat noemen in de registers vanaf 1856. In 1866 was hij niet meer beroepsactief en werd hij als *bijzondere* vermeld.

In de bevolkingsregisters lezen we dat Felix Van Der Vennet, ameldonkmaker gehuwd was met Marie Fredericq, huisvrouw en woonde in de Kernemelkstraat nr. 14 (zie bijlage 3).

D) De familie Van Hove-Cocquelaere

Ivo Van Hove is in het kadaster opgenomen onder het nummer 142 (alleen) en onder het nummer 675 samen met Franciscus Coquelaere. Zijn beroep is schilder, dat van de mede-eigenaar De Cocquelaere schrijver-koopman.

Ivo is eigenaar van 7 woningen, 3 boomgaarden en twee bossen. Samen met Franciscus De Cocquelaere was hij eigenaar van een ameldonkmakerij van 0,70 are, gelegen op kavel C 585b en een kolenmagazijn op C 585c. Ivo Van Hove was de zoon van schilder Jan Philippe Van Hove en Victoria De Meyer. Toen hij circa 1855 huwde met Marie Van Cocquelaere zette hij zijn beroep als schilder verder en specialiseerde zich in het verguldwerk. Samen met zijn schoonbroer bezat hij een ameldonkmakerij maar aangezien ze een ander beroep hadden, hebben ze dit bedrijf niet uitgeoefend, wie dan wèl de exploitant was, is

niet teruggevonden. De echtgenote van Ivo Van Hove is twee jaar na zijn overlijden samen met de kinderen naar Roeselare terug vertrokken. Het is niet duidelijk wanneer de exploitatie van de ameldonkmakerij gestopt is maar ze wordt in 1866 niet meer vermeld (zie bijlage 4).

E) Louis Buysse senior en F) Louis Buysse junior

Louis Buysse senior was gehuwd met Amelia Goeminne en was van beroep koopman, zijn zoon Louis Buysse junior is vermeld als ameldonkmaker. Het is niet duidelijk of beide Buysse's als ameldonkmakers aan de kost kwamen. Het is mogelijk dat vader Buysse de activiteit opstartte en op zijn minst zijn zoon begeleidde bij startfase in Dorp nr. 90, Sint-Jansstraat nr. 92 en later in de Tieltstraat. Louis Buysse junior was volgens de bevolkingsregisters ameldonkmaker en staat ook zo vermeld op zijn huwelijksakte toen hij trouwde met Pauline Loveling in 1858. De machtiging tot het oprichten van een cichoreibranderij, -drogerij en ameldonkfabriek in de Sint-Jansstraat 194 werd toegestaan op 7-9-1862 (beraadslaging gemeenteraad). Op 6-8-1865 werd de machtiging gegeven voor de chircoreifabriek en ameldonkmakerij in de Tieltstraat nr. 32. Bij gebrek aan gegevens is het einde van de ameldonkmakerij moeilijk te bepalen (zie bijlage 5).

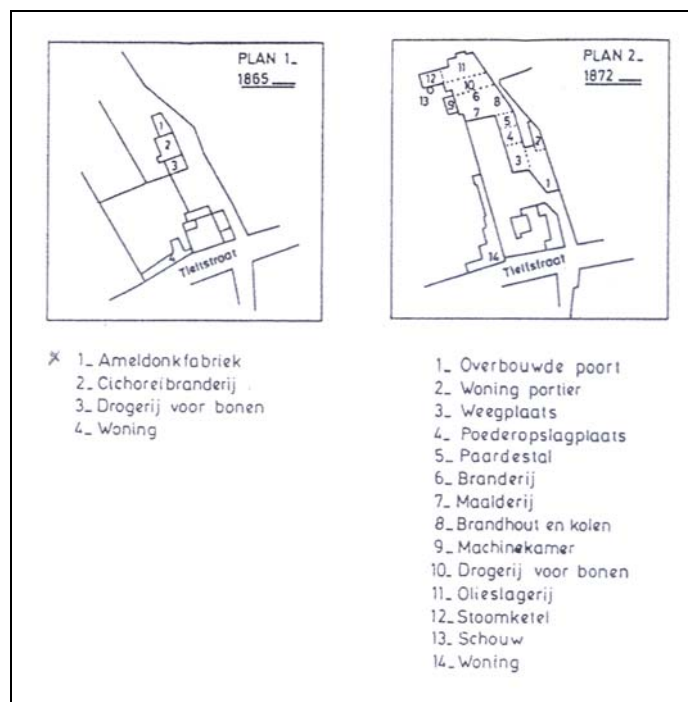
G) Philippus Beaufort.

Philippus Beaufort is in het kadaster opgenomen onder het nummer 11 als timmerman. Hij is eigenaar van een huis van 4,90 are gelegen op C 118 en daarbij horend een ameldonkmakerij van 0,80 are gelegen op de kavel C 120.

In de bevolkingsregisters lezen we dat Beaufort Philippus, timmerman, gehuwd was met Francisca Bosschaert, huisvrouw en woonde in Kerrebroek nr. 286 (zie bijlage 6).

H) Bruno Beaufort.

Philippus Beaufort die als timmerman actief was, moet kort na 1850 de ameldonkmakerij als bijverdienste hebben opgestart. Zijn zoon Bruno (°Nevele 30-5-1833) heeft de ameldonkzaak overgenomen en laat zich in 1866 ameldonkmaker noemen. Hij had duidelijk nog een nevenactiviteit, want in 1880 noemt hij zich, bakker, winkelier en ameldonkmaker. In 1901 was er van de ameldonkmakerij geen sprake meer (zie bijlage 7).

Figuur 6 - Situering van de ameldonkfabriek in de Tielstraat (schetsen A Janssens: in 'De cichoreifabriek Buysse-Loveling te Nevele', Het Land van Nevele, jg. XVIII, afl. 2).

Ameldonkmakers te Poesele

Op 29 april 1830 krijgt Florent Van de Voorde een vergunning tot het oprichten van een stijfselfabriek³. Hij was eveneens molenaar van de Poeselemolen in de Poekestraat. Hij woonde langs de Bredeweg, nu nr. 18. In 1855 wordt hij als molenaar opgevolgd door zijn zoon Jan-Baptist, op dat moment is er geen sprake meer van de stijfselfabriek. De Popp-leggers maken eveneens geen melding meer van een ameldonkmakerij in Poesele.

³ Bestuursmemoriaal Oost-Vlaanderen 1830.

Ameldonkmakers te Sint-Martens-Leerne

- A) Louis Lampaert (°Ruislede 24-10-179) was gekend als bierbrouwer in Nevele; in 1846 Dorp 229, nr. 251 in 1856 en Tieltstraat nr. 1 in 1866. Hij was gehuwd met Eugenie Verkinderen (°Kanegem 21-6-1798). Te Nevele was hij geregistreerd bij het kadaster onder nummer 170 met een 12-tal kavels waaronder een brouwerij en talrijke huizen. Hij had te Sint-Martens-Leerne onder kadasternummer 106 een 2-tal kavels waaronder een ameldonkmakerij van 0,60 are op kavel A 212b en een woning op A 212a van 7,50 are. De exploitant is niet gekend (zie bijlage 8).
- B) Pierre Hyployte Brouckaert
Hij was als landbouwer in het kadaster geregistreerd onder nummer 6. Naast een woning van 4,30 are gelegen op kavel A 219a bezat hij eveneens een ameldonkfabriek van 0,60 are op kavel A 219b. Verdere gegevens ontbreken.

André Stevens
Landegem

Bijlagen

Bijlage 1 - Gezinsamenstelling Blomme – Penneman:

Molenstraat 230 in 1846 en in 1856:

Blomme Felix, doctor in de medicijnen, °Nevele, 42 jaar, gehuwd met Angelique Penneman, huisvrouw, °Gent 1806, 39 jaar

Blomme Florimond Felix Marie, zonder beroep, °Nevele, 12 jaar

Blomme Emile Felix, zonder beroep, °Nevele, 10 jaar

Blomme Stanislas Francois Marie, zonder beroep, °Nevele, 8 jaar

Blomme Coralie Caroline Melanie, zonder beroep, °Nevele, 7 jaar

Blomme Valentine Françoise Angelique, zonder beroep, °Nevele, 4 jaar

Personeel:

Naessens Jozeph, dienstknecht, °Nevele, 46 jaar

Dierickx Marie Nathalie, dienstmeid, °Aarsele, 31 jaar, vertrokken in 1853

Bruggeman Marie, dienstmeid, °Nevele 24 jaar in 1847, vertrokken in 1848

De Clercq Eugenie, dienstmeid, °Aalter 29 jaar in 1851, vertrokken in 1851

Schelstraete Natalie, dienstmeid, °Meigem 33 jaar in 1852
Coppens Eugenie, dienstmeid, °Hansbeke 1821, in 1853 vertrokken
De Baerdemaecker Pauline, dienstmeid, °Hansbeke, 33 jaar in 1855
Audenaerde Sophie, dienstmeid, °Hansbeke 28 jaar in 1856

Tieltstraat 38 in 1866:

Volgens het bevolkingsregister van 1866 is Felix Blomme overleden; zijn weduwe Angelique Penneman, grondeigenares, staat vermeld als inwoonster van de woning Tieltstraat 38 samen met:

Blomme Emil Louise, Griffier vredegerecht, °Nevele 8-12-1835, gehuwd met De Grave Alida, zonder beroep, °Zomergem 19-2-1848

Blomme Valentine, zonder beroep, °Nevele 9-3-1842

De Graeve Leonie, bijzondere, °Zomergem 15-8-1849

Blomme Charles dokter wonende in de Tieltstraat nummer 36, °Lotenhulle 12-8-1828, gehuwd met De Larue Sylvie

Bijlage 2 - Gezinsamenstelling Vandervennet-De Cuyper

Molenkouter 277 in 1846 en Molenkouter 298 in 1856:

Bernardus Franciscus Van Der Vennet, olieslager, °Meigem 56 jaar †Nevele 4-6-1858, gehuwd met Victoria De Cuyper, huisvrouw °Nevele, 53 jaar

Van Der Vennet Charles, mulder, °Nevele 18 jaar in 1846), olieslager °Nevele, 28 jaar in 1856, gehuwd met Van Der Sypt Justina, huisvrouw, °Poeke 34 jaar

Goethals Charles, muldersgast, °Zomergem, 36 jaar

Van Wanseele Karel, muldersgast, °Poesele 15-2-1832

Van Der Sypt Eduardus, muldersgast, °Poeke, 21 jaar

Goethals Charles, muldersgast, °Zomergem, 36 jaar;

Van Der Vennet Felix, molenaar, Nevele, 22 jaar in 1846

Van Der Vennet Henri, bijzondere, °Nevele, 20 jaar in 1846

Kerrebroekstraat 3 in 1866:

Van Der Vennet Charles, mulder en olieslager, °Nevele 7-10-1828, gehuwd met Van Der Sypt Justina, zonder beroep, °Poeke 11-8-1832

Van Wanseele Karel, muldersgast, °Poesele 4-2-1832

Cackaert Felix, muldersgast, °Nevele 11-8-1831

Van Der Sypt Frederic, muldersgast, °Poeke 1-11-1836

Kerrebroek 2 in 1880:

Van Der Vennet Karel, olieslager, guanokoopman en mulder, °Nevele 7-10-1828, gehuwd met Van Der Sypt Justina, °Poeke 10-8-1832
Van Der Vennet Emiel, °Nevele 25-2-1860, †Chicago 21-5-1890

Bijlage 3 - Gezinsamenstelling Van Der Vennet-Fredericq

Kernemelkstraat 14 in 1856:

Van Der Vennet Felix, Ameldonkmaker, °Nevele, 32 jaar, gehuwd met Marie Fredericq, huisvrouw, °Nevele, 33 jaar
Van Der Vennet Mathilde, zonder beroep, °Nevele, 7 jaar
Van Der Vennet Louise, zonder beroep, °Nevele, 6 jaar
Van Der Vennet Cesar, zonder beroep, °Nevele, 1 jaar 6 maand
Bytebier Francies, dienstknecht, °Kruishoutem 8-9-1809
Danneels Eugenie, dienstmeid, °Nevele, 36 jaar
Van Der Vennet Alfred, zonder beroep, °Nevele 19-1-1863

Kernemelkstraat 48 in 1866:

Van Der Vennet Felix, bijzondere, °Nevele 3-1-1824
Fredericq Marie, bijzondere, °Nevele 5-6-1825
Van Der Vennet Mathilde, normaliste, °Vosselare 5-7-1849
Van Der Vennet Louise, normaliste, °Vosselare 17-9-1850

Bijlage 4

Langemunt 214 in 1846:

Van Hove Jan Philippe, schilder, °Waregem, 71 jaar, gehuwd met De Meyer Victoria, huisvrouw, °Nevele, 66 jaar
Van Hove Ivo, schilder, °Nevele, 38 jaar

Markt 74 in 1856:

Van Hove Ivo, schilder-vergulder, °Nevele, 46 jaar;
Van Cocquelaere Marie, huisvrouw, °Ardoorie 30 jaar (1827)
Van Hove Stanislas, zonder beroep, °Nevele, 8 maand
Olivier Barbara, dienstmeid, °Izegem 22 jaar
Van Cocquelaere Francies, schrijver-koopman, °Ardoorie 24 jaar
Van Hove Helena Maria, zonder beroep, °Nevele 1-7-1857
Van Hove Orelie Marie Francisca, zonder beroep, °Nevele 7-10-1858
Van Hove Clothilde Marie Beatrix Carola, °Nevele 1-6-1860

Van Hove Melania Marie Francisca, °Nevele 11-7-1862
Van Hove Marie Therese, °Nevele 25-3-1864
Van Hove Frederica Maria Ivo, °Nevele 16-11-1865
Van Verdeghe Louise, dienstmeid, °Zomergem, 27 jaar
Hinnejan Natalie, dienstmeid, °Dentergem 18-8-1840
Delarue Sylvie, bijzondere, °Brugge, 20 jaar

Langemunstraat 7 in 1866:

Van Hove Ivo, koopman, °Nevele 9-9-1808 - †Nevele 15-6-1868
Marie Van Cocquelaere Marie, zonder Beroep, °Ardoie 1827, met kinderen naar Roeselare vertrokken op 18-8-1870

Bijlage 5 - Gezinsamenstelling Buysse-Goeminne

Dorp 90 in 1846 en 1856:

Buysse Louis, koopman in leder, °Nevele 58 jaar - †Nevele 11-10-1858 x Vinkt 11-2-1850 met Amelia Goeminne, huisvrouw, °Petegem 25-3-1801 - †Nevele 21-10-1862
Buysse Louis, ameldonkmaker, °Nevele, 26 jaar
Buysse Honoré, schoenmaker, °Nevele, 21 jaar
Buysse Dymphia, zonder beroep, °Nevele, 19 jaar
Matthys Bernard, dienstknecht, °Poeke 26 jaar;
Simoens Elisa Coleta, huisvrouw, °Harelbeke 2-5-1839
Simoens Eulodia, dienstmeid, °Harelbeke 19 jaar
Buysse Louis Constance, zonder beroep, °Nevele 28-12-1865
De Coster Philomena, dienstmeid, °Aarsele 24 jaar

Tieltstraat 34 in 1866:

Buysse Louis, fabrikant, °Nevele 21-11-1830, gehuwd met Loveling Pauline, zonder beroep, °Nevele 19-1-1837

Tieltstraat 32 in 1880 en 1901:

Buysse Louis, olieslager, suikerijfabrikant, °Nevele 22-11-1830, gehuwd met Loveling Pauline, °Nevele 19-1-1832
Buysse Cyriel, °Nevele 21-9-1859
Buysse Arthur, °Nevele 14-4-1864
Buysse Alice Mathilde, °Nevele 5-7-1868

Bijlage 6 - Gezinsamenstelling Beaufort-Bosschaert

Kerrebroek 286 in 1846:

Beaufort Philippus, timmerman, °Nevele (48 jaar) - †Nevele 9-7-1853

Bosschaert Francisca, huisvrouw, °Nevele, 42 jaar

Beaufort Augustus, timmerman, °Nevele, 18 jaar

Beaufort Marcellinus, landsman, °Nevele, 17 jaar, naar Lovendegem 21-4-1851

Beaufort Bruno, landsman, °Nevele, 13jaar

Beaufort Fredericq, zonder beroep, °Nevele, 9 jaar

Beaufort Stephanie, zonder beroep, °Nevele, 6jaar

Beaufort Rosalie, zonder beroep, °Nevele, 2 maand

Van de Moortel Marie Therese, dienstmeid, °Nevele, 27 jaar

Beaufort Marcellin, timmerman, °Nevele, 22 jaar

De Waele Petrus, dienstknecht, °Bachte Maria Leerne 26-11-1812

Bijlage 7 - Gezinsamenstelling Beaufort-Van Der Sypt

Kerrebroekstraat 11 in 1866, Kerrebroekstraat 19 in 1880:

Beaufort Bruno, ameldonkmaker (in 1866), °Nevele 30-5-1833, bakker, winkelier en ameldonkmaker (weduwnaar in 1880), gehuwd te Nevele 23-4-1870 met Sierens Julia, huishoudster, °Nevele 26-5-1834

Beaufort Marie Rosalie, zonder beroep, °Nevele 12-3-1871

Beaufort Hortence, zonder beroep, °Nevele 5-3-1872

Beaufort Felix, zonder beroep, °Nevele 29-8-1873

Van Der Vennet Marie Rosalie, dienstmeid, °Poesele 5-12-1866

De Meulenaere Triphon, dienstknecht (bakkersgast), °Meigem 20-4-1852, dienstknecht van 1878 tot 3-1-1884

Heyse Jan, bakkersgast, °Ouwegem 24-6-1853, bakkersgast van Gent gekomen in 1884

Beaufort Leon Jules, dienstknecht, °Roubaix 22-10-1871

Kerrebroek nr. 20 In 1901:

Beaufort Felix, bakker, °Nevele 29-8-1873, gehuwd met Maria Christina Van Der Sypt, °Destelbergen 17-2-1873

Bijlage 8 - Gezinsamenstelling Lampaert-Verkinderen.

Het gezin Lampaert en personeel in 1866 in de Tieltstraat te Nevele:

Lampaert Louis, bierbrouwer, °Ruislede 24-10-1799 x Verkinderen Eugenie, °Kanegem 21-6-1798

Lampaert Triphon, kandidaat Notaris, °Nevele 8-2-1836

Lampaert Emile, bierbrouwer, °Nevele 11-2-1839

Lievens Bernard, bierbrouwergast, °Nevele 6-1-1844

Van De Putte Auguste, bierbrouwergast, °Nevele 14-8-1837

Van Outrewe Camiel, brouwersgast, °Deinze 27-7-1843

Beknopte bibliografie

- De leggers bij de Popp-kaarten van Nevele (alle deelgemeenten), Bachte-Maria-Leerne, Sint-Martens-Leerne en Deinze.
- De bevolkingsregisters van Nevele van 1846, 1856, 1866, 1880 en 1901.
- IWE: industrieel en wetenschappelijk erfgoed nr. 9 van 2000.
- Cyriel Buysse-album 50 jarig overlijden, 1982.
- A Diderot Pictorial Encyclopedia of Trades and Industry, 1959.
- Dictionnaire des arts et de manufacture, 1862.
- Larousse de l'industrie et des arts de métiers, 1935.
- A. Janssens, De cichoreifabriek Buysse-Loveling, in *Het Land Van Nevele*, jg. 18 (1987), afl. 2, blz. 88.
- "Het Blauwe doosje". Het oude E Remy & Co en het nieuwe beneo-Remy in Wijgmaal, uitgave 2010.

Dank aan de medewerkers van de bevolkingsdienst van de gemeente Nevele en mevrouw Brigitte De Meyer en haar collega's van het Miat te Gent.

**LEGAAT VAN JAN-BAPTISTE VAN DE WOESTIJNE D'HANSBEKE
AAN DE KERKFABRIEK EN HET WELDADIGHEIDSBUREEL
VAN HANSBEKE**

Weledele heer Jan-Baptiste van de Woestijne d'Hansbeke (1775-1858).

Jan-Baptiste van de Woestijne d'Hansbeke (°Gent 23.03.1775), zoon van Joseph-Anthone van de Woestijne (†Hansbeke 03.11.1802) en Joanna Schoorman (†Gent 07.07.1784), kasteelheer te Hansbeke, overleed te Gent op 20 mei 1858 zonder (nog in leven zijnde) afstammelingen. Zijn echtgenote *Louise-Amelie de Calonne de Courtebourne* (°Calais 16.12.1786, †Gent 19.03.1819), en zijn kinderen *Theodore* (°Gent 14.01.1812, †Gent 12.11.1813), *Marie-Eulalie* (°Gent 09.03.1813, †Brugge 30.05.1853), *Marie-Josephine* (°Gent 19.05.1814, †Hansbeke 02.08.1847) en *Alphonse* (°Gent 16.02.1819, †Gent 19.12.1828) waren hem voorgedaan. Hij was de laatste vertegenwoordiger van het adellijke geslacht van de Woestijne d'Hansbeke.¹

In zijn testament van 18 september 1856, gepasseerd voor de notarissen Ed. J. J. Lamme en Jules Lammens residerende te Gent, legateerde hij ondermeer het kasteel en zijn onroerend goed te Hansbeke aan *Frans-Gisleen Borluut*, een achterneef langs zijn vaders zijde.²

LEGAAT VAN JAN-BAPTISTE VAN DE WOESTIJNE D'HANSBEKE (1858)

Gelegateerde goederen

Aan de Kerkfabriek en het Weldadigheidsbureel (Armbestuur) van Hansbeke legateerde Jan-Baptiste van de Woestijne in onverdeeldheid twee hofsteden en bijhorige landerijen met een totale oppervlakte van 45 hectaren 36 aren 50 centiaren:

- een hofstede in de Warmestraat te Maldegem met bijhorige gronden, gelegen deels te Maldegem en deels te Adegem, samen 34 hectaren 47 aren en 20 centiaren groot, kadastraal gekend te Maldegem onder de sectie B nrs 575, 586, 587, 725, 726, 747, 749, 757, 767, 769, 772, 799b, 812, 821, 827, 881, 882, 884, 885, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 912, 941, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1061, 1065, 1072, 1073, 1074, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093 (hofstede), 1094, 1095, 1688, 1689, 1690, 1691, 1692, en te Adegem onder de sectie A nr 824 en sectie H nr 7.

¹ A. Martens, Jan-Baptiste van de Woestijne d'Hansbeke (1775-1858), een groot weldoener, in *Vlakaf*, Tweede reeks, jaargang 15, 2009, nr. 4, p. 18,19.

² A. Martens, Frans-Gisleen Borluut (1799-1883), legataris van Jan-Baptiste van de Woestijne d'Hansbeke, in *Vlakaf*, Tweede reeks, jg. 16, 2010, nr. 1, p. 15-17.

*Rouwbord van Jan-Baptiste van de Woestijne d'Hansbeke (Natus 1775-
 Obiit 20 Mey 1858), met alliantiewapen 'van de Woestijne-de Calonne',
 helmteken en schildhouders
 (rechts afgewende leeuw, links afgewende griffoen).*

- een hofstede in de Stekelbeekstraat te Bellem met bijhorige gronden, gelegen deels te Bellem en deels te Zomergem, samen 9 hectaren 42 aren en 80 centiareen groot, kadastraal gekend te Bellem onder de sectie B nrs 76, 180, 184, 185 (hofstede), 186, 187, 188, 444, 447, 452, 453, 505, 506, 511, en te Zomergem onder de sectie F nrs 123, 124, 125, 126.
- een partij land, gelegen te Mariakerke, groot 1 hectare 46 aren en 50 centiareen, kadastraal gekend onder de sectie A nrs 104 en 105.

Aan het legaat beklevende lasten

Het legaat was eeuwigdurend belast met de uitvoering van bepaalde pieuze en liefdadige wilsbeschikkingen van Jan-Baptiste van de Woestijne d'Hansbeke. De onkosten ervan moesten gezamenlijk door de legatarissen (het Weldadigheidsbureau en de Kerkfabriek) gedragen worden, namenlijk:

a/ het uitvoeren van de volgende fundaties:

- 1 een gewoon jaargetijde voor de zielerust van de testateur, met uitdeling van twee hectoliters rogge omgezet in broden;
- 2 eenzelfde jaargetijde met eenzelfde brooduitdeling, voor de zielerust van Joseph-Anthone van de Woestijne en Joanna Schoorman ouders, Louise-Amelie de Calonne de Courtebourne echtgenote, Marie-Eulalie, Marie-Josphine en Alphonse van de Woestijne kinderen, en Amand van de Woestijne broeder van de testateur;
- 3 een gezongen mis ter ere van het H. Sacrament met de psalm de profundis, iedere donderdag, met uitdeling van twee hectoliters roggebrood op de eerste donderdag van de maand;
- 4 een gezongen mis ter ere van Onze-Lieve-Vrouw, en een lof, iedere zaterdag;
- 5 een gezongen mis tot lafenis van de gelovige zielen, iedere maandag;
- 6 het aansteken van twee kaarsen aan het beenderhuis (lees grafkelder, grafkapel), iedere vrijdag en zaterdag;³

³ Het Franstalige testament vermeldt dienaangaande: *“le placement de deux cierges allumés à l’ossuaire d’Hansbeke”* (zie bijlage 2). L’ossuaire betekent *knekelhuis, grafkelder* (Prisma Woordenboek: Frans-Nederlands, p. 177). Trouwens in het proces-verbaal van de zitting van de kerkraad op 29 december 1858 is er sprake van *beenderhuis* (zie bijlage 1), in een nota van het kerkbestuur dd 25 juli

- b/ het onderhouden in goede staat van hetzelfde beenderhuis (lees grafkapel) en van de Philomenakapel van Hansbeke;
- c/ het besteden, jaarlijks, van een som van 200 fr. voor het aankleden van de behoeftige plechtige communicanten van Hansbeke;
- d/ het besteden van de rest van de opbrengst van de gelegateerde goederen voor de behoeften van de armen van Hansbeke.

Uitgaande van het gebruikelijke tarief van de kerkelijke diensten begrootte het Weldadigheidsbureel, dat hierover beraadslaagde, de vernoemde exonerationen als volgt:

- de wekelijkse gezongen mis aan 3,63 fr., hetzij 156 missen aan	566,28
- het wekelijks lof aan 2,5 fr., hetzij 52 loven aan	130,00
- het jaargetijde aan 12 fr., hetzij 8 jaargetijden aan	96,00
- het kaarslicht en onderhoud van beenderhuis en Philomenakapel	<u>100,00</u>
hetzij jaarlijks achthonderd tweeënnegentig franken 28 cts.	892,28

Mede rekening houdend met de onkosten voortvloeiend uit de bedeling van veertig zakken rogge en het aankleden van de arme plechtige communicanten, oordeelden de leden van de Weldadigheidsbureel dat het legaat als voordelig mocht beschouwd worden.

Ook de Kerkraad (Pieter-Frans Bullens, pastoor, Jan-Baptiste Van Overbeke burgemeester, Pieter-Jan Van de Kerckhove voorzitter, Pieter-Nicolaas De Muynck penningmeester, Bernard Van Der Plaetse secretaris en Joannes Buysse) in vergadering op 29 december 1858 (zie bijlage 1) oordeelde dat de schenking (mede gelet op het merklijk aantal pieuze kerkdiensten en het verwas van bomen op de begiftigde goederen) voordelig was voor de Kerkfabriek en besloot, evenals het Weldadigheidsbureel, aan het opperbestuur machtiging te vragen om het legaat te mogen aanvaarden.

1943 van *grafkelder*. Waarschijnlijk was het de wilsbeschikking van de testamenteur dat er in de *grafkapel* aan de *grafkelder* van de familie van de Woestijne iedere vrijdag en zaterdag twee kaarsen zouden aangestoken worden, en de *grafkapel* in goede staat zou worden onderhouden.

Machtiging tot aanvaarding van het legaat (1862)

De aanvraag van het Weldadigheidsbureel en van de Kerkfabriek om de machtiging te bekomen tot aanvaarding van het legaat, werd meteen in de zitting van 30 december 1858 door de gemeenteraad van Hansbeke gunstig geadviseerd en aan het opperbestuur overgemaakt.⁴

De Kerkfabriek en het Weldadigheidsbureel werden uiteindelijk bij Koninklijk Besluit van 17 april 1862 (zie bijlage 2) gemachtigd het legaat van Jan-Baptiste van de Woestijne d'Hansbeke te aanvaarden, onder voorwaarde de pieuze en liefdadige wilsbeschikkingen van de testateur uit te voeren (uitgezonderd het onderhoud van de Philomenakapel waarmee de vernoemde openbare stichtingen wettelijk niet konden belast worden omdat het bedehuis de privatieve eigendom was van de erfgenaam van de testateur).

De machtiging verstreekte echter geen uitvoeringsmodaliteit aangaande het laatste testamentaire voorschrift in het bijzonder, hetgeen wellicht aanleiding heeft gegeven tot de betwistbare afspraken die tussen de legatarissen werden gemaakt.

Hoewel de Kerkfabriek en het Weldadigheidsbureel eigenaars waren van de gelegateerde goederen *in onverdeeldheid*, streek vanaf toen het Weldadigheidsbureel de totale opbrengst (pachtgelden) van die goederen op, vereffende de aanslagbiljetten, betaalde de kosten van de herstellingen aan de gebouwen, bekostigde de liefdadige wilsbeschikkingen van de testateur, en vergoedde de Kerkfabriek voor het celebreren van de kerkelijke diensten die in het testament vermeld werden.

Pachters van de gelegateerde goederen

De hofstede met tuin en boomgaard, gelegen in de Warmestraat te Maldegem, en de bijhorige gronden (zaailand en weiden) gelegen deels te Maldegem en deels te Adegem (34ha 47a 20ca), waren medio 18de eeuw verpacht aan de *kinderen van Bernard Bekaert*.

⁴ Rijksarchief Gent (RAG), fonds Hansbeke Modern, nr. 8, p. 88r.

De *weduwe van Francies Van Lantschoot* pachtte de hofstede met tuin en boomgaarden, gelegen in de Stekelbeekstraat te Bellem, en de bijhorige gronden (zaailand en weiden) gelegen deels in de Stekelbeekwijk te Bellem en deels te Zomergem (9ha 42a 80ca).

De partij zaailand gelegen te Mariakerke (1ha 46a 50ca) was verpacht aan *Pieter De Smet*. Ze werd op 21 november 1862 verkocht aan *Bruno Van Hoorebeke*.

° ° °

In 1888 was *Charles Van Hecke* pachter van de hofstede en bijhorige landerijen gelegen in de Stekelbeekwijk te Bellem en te Zomergem. De jaarlijkse pachtsom bedroeg toen 1450 fr. De landbouwer vroeg een vermindering van de pachtsom wegens de nadelige tijdsomstandigheden. Het Weldadigheidsbureau en de Kerkfabriek verminderden het pachtgeld tot 1100 fr.

° ° °

Op 30 september 1899 verviel de pachttermijn van *Leonard Verstrynghe* die de hofstede in de Warmestraat te Maldegem bewoonde, maar niet alle bijhorige gronden in pacht had. Hij stelde voor al de percelen die aan derden verpacht waren voor dezelfde pacht prijs over te nemen, en wilde bovendien 100 fr. meer betalen voor de pacht van de hofstede.

Overwegende dat de pachter, die de hofstede in zeer vervallen staat is komen bewonen, dezelfde in goeden staat heeft gebracht, in 1898 een nieuwe stalling heeft gebouwd zonder enige vergoeding te vragen voor de verwerkte materialen, en de verpachting van de landerijen aan verscheidene derden moeilijkheden meebrengt, vroeg het Kerkbestuur op 2 april 1899 aan de Bestendige Deputatie machtiging om de hofstede en alle bijhorige gronden met een gezamenlijke grootte van 34ha 47a 20ca voor een termijn van negen jaren aan *Leonard Verstrynghe* te mogen verpachten voor 1500 fr. (oude pachtsom) + 100 fr. (verhoging van de oude pachtsom) + 308 fr. (oude pachtsom van de bijkomende gronden), hetzij gezamenlijk voor 1908 franken.

° ° °

Bij Koninklijk Besluit van 16 februari 1932 werden de Kerkfabriek en de Commissie van Openbare Onderstand (het vroegere Weldadigheidsbureau) gemachtigd een perceel grond gelegen te Adegem, sectie A nr 824b, groot 94a en 50ca, uit de hand te verkopen tegen de prijs van 8,67 fr. de vierkan- te meter.

o o o

Blijkens een nota van 11 mei 1937 waren de goederen, gelegen te Bellem en Zomergem, Maldegem en Adegem, die de Kerkfabriek en de C.O.O. in onverdeeldheid bezaten, aan verscheidene landbouwers verpacht, name- lijk:

- Aan *Henri Cornelis*: 9ha 28a en 40ca voor een totale pachtsom van 7000 fr.

te Bellem: een hofstede, 2 boomgaarden, 3 tuinen, 5 partijen zaailand, 3 weiden, samen 7ha 90a 80ca groot

	ha	a	ca		ha	a	ca
B 76 weide	73	70		B 444 land	1	16	00
180 boomgaard	39	30		447 land		80	00
184 boomgaard	35	10		452 land	1	03	20
185 hofstede	6	30		453 land	1	07	50
186 tuin	11	90		505 weide		58	90
187 tuin	15	20		506 land		84	40
188 tuin	23	20		511 weide		36	10

te Zomergem: 4 partijen zaailand, samen 1ha 37a 60ca

F 123 land	11	40		F 125 land		16	10
124 land	53	40		126 land		56	70

- Aan de *kinders Cornelis*: 20ha 79a en 50ca voor een totale pachtsom van 12.000 fr.

te Maldegem: een hofstede met tuin en boomgaard, 17 partijen zaailand en 14 weiden

B 725 weide	34	00		B 1015 land	1	18	00
726 weide	76	50		1016 land		28	10
881 weide	1	04	60	1017 land		77	90
882 weide		90	40	1018 land	1	18	50
887 land	1	07	70	1019 land		49	30

888 land	81	50	1020 weide	83	20
889 land	37	70	1021 weide	29	10
890 land	58	00	1022 weide	23	00
891 land	77	70	1023 weide	30	40
892 land	71	10	1084 weide	87	90
893 land	62	80	1085 weide	46	50
894 land	40	40	1086 weide	44	90
895 land	34	20	1087 weide	31	20
1011 land	27	20	1088 weide	50	30
1012 land	42	60	1089 weide	38	40
1013 land	1	29 30	1093 hofstede	14	90
1014 land	14	70	1094 boomgaard 1	17	50

- Aan *Victor Van Poucke*: 1ha 38a 30ca, pacht 1190 fr.

te Maldegem: 3 partijen zaailand

B 1072 land	32	00
1073 land	37	20
1074 land	69	10

- Aan *Bernard Verbeke*: 1 ha 50a 30ca, pacht 850 fr.

te Maldegem: 2 partijen zaailand

B 1061 land	1	40 60
1065 land	9	70

- Aan *Pieter De Baets*: 43a 90ca, pacht 382,5 fr.

te Maldegem: een weide

B 769 weide	43	90
-------------	----	----

- Aan *Jozef Verbeke*: 1ha 56a 60ca, pacht 1360 fr.

te Maldegem: 4 weiden

B 747 weide	26	20	B 757 weide	89	30
749 weide	18	40	767 weide	22	70

- Aan *Camiel Verbeke*: 65a 40ca, pacht 552 fr.

te Maldegem: 2 weiden

B 884 weide	24	50
885 weide	40	90

- Aan *Ed. Verhamme*: 36a 10ca, pacht 255 fr.
te Maldegem: een weide en een partij zaailand
B 821 weide 22 20
827 land 13 90

- Aan *Camiel Laloup*: 12a, 10ca, pacht 63,75 fr.
te Maldegem: een partij zaailand en een weide
B 799 land 8 50
812 weide 4 30

- Aan *Ed. De Baets*: 1ha 64a 20ca, pacht 1020 fr.
te Maldegem: een partij land en 3 weiden
B 575 land 20 70 B 587 weide 43 20
586 weide 57 80 772 weide 42 50

- Aan *weduwe Henri Dhont*: 59a 10ca, pacht 510 fr.
te Maldegem: een partij land
B 912 land 59 10

- Aan *Phil. Schelstraete*: 3 ha 87a 80ca, pacht 2146,25 fr.
te Maldegem: een partij land en 5 weiden
B 941 land 45 90 B 1690 weide 27 00
1688 weide 25 50 1691 weide 30 70
1689 weide 25 80 1692 weide 30 70
te Adegem: een partij land
B 824 land 2 02 20

Volgens deze nota bezaten de Kerkfabriek en de Commissie van Openbare Onderstand in 1937 9 hectaren 28 aren 40 centiaren te Bellem en Zomergem en 32 hectaren 94 aren te Maldegem en Adegem, hetzij samen nog 42 hectaren 22 aren 40 centiaren. De totale opbrengst ervan beliep 27.329,50 fr. hetzij circa 650 fr. per hectare.

Aanpassing van de pachtvoorwaarden

Hoewel het lastenboek van 1910 betreffende de verpachting van de gele-gateerde goederen stipuleerde dat de pachters gehouden waren de helft van hun pacht om de zes maanden te betalen, de enen in april en oktober, de anderen in juni en december, ontving de Commissie van Openbare

Onderstand medio 20e eeuw de jaarlijkse pachtsom niet meer in twee beurten maar in één keer.

Dientengevolge beschikte de C.O.O. niet altijd ten gepasten tijde over gereed geld om de Kerkfabriek tijdig te vergoeden voor de gestichte fundaties, voorgeschreven in het legaat. Zo konden de voorziene kerkdiensten vaak niet gecelebreerd worden zoals voorzien, omdat de Kerkfabriek op haar beurt de kerkdienaars niet kon betalen voor hun diensten.

Een nieuwe en ordentelijke regeling dienaangaande was wenselijk.

Volgens de voorschriften van het Provinciaal Bestuur moesten de pachten vanaf 1949 opnieuw betaald worden zoals voorzien in het lastenkohier van 1910, hetzij in twee beurten, de helft van de pacht om de zes maand. Omwille van de onverdeeldheid van de goederen moest bovendien de ene helft van de te betalen som aan de Kerkfabriek en de andere helft aan de Commissie van Openbare Onderstand overgemaakt worden. Aldus ontvingen Kerkfabriek en C.O.O. om de zes maand een kwart van de pachtsom. De onkosten van de kerkelijke diensten werden van het aandeel van de Kerkfabriek afgehouden en het saldo aan de C.O.O. gegeven. De Commissie van Openbare Onderstand betaalde de grondbelastingen, bekostigde de nodige herstellingen aan de gebouwen en beschikte over het saldo van hun aandeel.

Deze saldo's (het overschot van de opbrengst van de gelegateerde goederen) dienden volgens de laatste wilsbeschikking van Jan-Baptiste van de Woestijne immers besteed te worden ten behoeve van de armen van Hansbeke.

Uittreding uit de onverdeeldheid (1951)

De Kerkraad vond de door het Provinciebestuur opgelegde voorschriften, waarbij de Kerkfabriek de helft van de opbrengst van de gelegateerde goederen ontving waarvan ze de kerkelijke diensten moest bekostigen en het overschot teruggeven aan de C.O.O., een weliswaar betere maar een onvoldoend aangepaste regeling, temeer omdat *tengevolge van de evolutie in gebruiken en gewoonten* alleen nog de pieuze wilsbeschikkingen werden nagekomen.

Bovendien verliep het gezamenlijk beheer van de onverdeelde goederen door de C.O.O. en de Kerkfabriek, wiens belangen niet dezelfde waren, niet steeds gemakkelijk. Het was wenselijk dat ieder bestuur zijn wederkerig aandeel zelf zou beheren, mits rekening te houden met de uit te voeren lasten.

De Kerkfabriek richtte op 19 oktober 1949 een schrijven aan de provinciegouverneur met de vraag of zij ertoe gehouden was in onverdeeldheid te blijven.

De gouverneur, die zich hieromtrent in betrekking had gesteld met de Minister van Justitie, antwoordde op 28 november daaropvolgend aan het Schepencollege van Hansbeke dat bij toepassing van artikel 815 van het Burgerlijk Wetboek niemand verplicht is in onverdeeldheid te blijven. Tot verdeling van gemeenschappelijke goederen, rekening houdend met ieders rechten en lasten, moest evenwel machtiging gevraagd worden. Hij verzocht de betrokken besturen hem een voorstel van verdeling voor te leggen, bekleed met het advies van de gemeenteraad en vergezeld van een opgave van al de in onverdeeldheid gelegateerde onroerende goederen, de kadastrale uittreksels van die goederen, een proces-verbaal van schatting van die goederen opgemaakt door de bevoegde ontvanger van de registratie, en een voorstel tot verdeling van de goederen en van de aan het legaat verbonden lasten.

De hiernavolgende tabel, daterend begin mei 1950, vermeldt de toenmalige onroerende goederen in onverdeeldheid, de kadastrale ligging ervan, de oppervlakte, de globale waarde (basisprijzen 80.000 fr., 90.000 fr. of 100.000 fr. per hectare), de jaarlijkse opbrengst (pachtsom) en de pachters.

Goederen	Oppervlakte ha a ca	Globale waarde fr.	Jaarlijkse op- brengst fr.	Pachter
I Hofstede land en weiden te Maldegem, Sectie B nrs. 725, 726, 881, 882, 887-895, 1011-1023, 1084-1089, 1093a, 1094b	20 79 50	2.079.500	29.000	René Cornelis

II	Hofstede land en weiden te Bellem, Sectie B nrs. 76, 180, 184b, 185a, 186, 187, 188, 444, 447, 452, 453, 505, 506, 511 Land te Zomergem, Sectie F nrs. 123, 124, 125, 126	9 21 40	999.870	14.000	Henri Cornelis
III	Land te Adegem Sectie A nr. 824a. Weide te Maldegem, Sectie B nrs. 1688-1692	3 41 90	222.970	35.000	Ph. Schelstraete
IV	Weiden te Maldegem, Sectie B nrs. 747, 749, 757, 767, 941	2 02 50	162.000	2.500	Jozef Verbeke
V	Land en weiden te Maldegem, Sectie B nrs. 575, 586, 587, 772	1 64 20	155.700	2.000	Leon Cornelis
VI	Land te Maldegem, Sectie B nrs. 1061, 1065	1 50 30	120.240	1.900	Bernard Verbeke
VII	Land te Maldegem, Sectie B nrs. 1072, 1073, 1074	1 38 50	110.640	1.960	Victor Van Poucke
VIII	Weiden te Maldegem, Sectie B nrs. 884, 885	65 40	52.320	910	Camiel Verbeke
IX	Land te Maldegem, Sectie B nr. 912	59 10	47.280	840	wed. Henri Dhont
X	Land te Maldegem, Sectie B nr. 769	43 90	35.120	630	Pieter De Baets
XI	Land te Maldegem, Sectie B nrs. 821, 827	36 10	32.490	500	Alfons Verhamme
XII	Land en weide te Maldegem, Sectie B nrs. 779a, 812	12 80	11.520	150	Camiel Laloup

De goederen in onverdeeldheid hadden, blijkens bovenstaande tabel, een totale oppervlakte van 42ha 15a 40 ca, vertegenwoordigden een geldswaarde van 4.029.580 fr. en brachten 57.890 fr. op.

De Kerkfabriek en de Commissie van Openbare Onderstand kwamen in der minne tot een akkoord betreffende de verdeling van de goederen en de eraan verbonden lasten. Ze oordeelden enerzijds dat, om uit onverdeeldheid te treden, er niet noodzakelijk rekening moest gehouden worden met de oppervlakte maar vooral met de venale waarde en de jaarlijkse opbrengst van de goederen, en dat aan ieder bestuur een geldswaarde van circa 2.000.000 fr. en een opbrengst van circa 29.000 fr. toekwam. Anderzijds vonden ze het logisch dat de kerkelijke diensten voor rekening van de Kerkfabriek en de liefdadige diensten ten laste van de C.O.O. zouden blijven.

Bovendien waren ze het eens dat de hofstede en de bijhorige gronden, gelegen te Maldegem, groot 20ha 79a 50ca (zie I), redelijkerwijze niet kon of mocht verbrokkeld worden. De geldswaarde ervan bedroeg 2.079.500 fr. en de jaarlijkse opbrengst 29.000 fr. De overige goederen (zie II t/m XII) vertegenwoordigden een quasi identieke geldswaarde van 1.950.080 fr. met een jaarlijkse opbrengst van 28.890 fr.

Beide besturen stelden dan ook in onderling akkoord aan de hogere overheid voor uit onverdeeldheid te treden onder de volgende voorwaarden:

- de hofstede en de bijhorige gronden te Maldegem (zie I) aan de Commissie van Openbare Onderstand te bedelen, mits al de liefdadige diensten (voorgescreven in het testament van de legator) tot last te nemen;
- de overige goederen (zie II t/m XII) aan de Kerkfabriek te bedelen, mits al de godvruchtige diensten tot last te nemen.

Directeur-Generaal L. Grimonpont van het Ministerie van Justitie liet echter op 26 mei 1950 aan de provinciegouverneur weten dat het voorgestelde verdelingsplan niet goedgekeurd kon worden omwille van de ongelijke geldswaarde van de onroerende goederen die aan de rechthebbende Kerkfabriek bedeed werden. Deze ongelijkheid diende hersteld door het betalen door de C.O.O. aan de Kerkfabriek van een bijslag van 2.079.500 - 1.950.080 = 129.420 frank (later gecorrigeerd tot een bijslag van 129.420 : 2 = 64.710 fr.). Tevens werd herhaald dat de last van onderhoud van de

Philomenakapel bij toepassing van artikel 900 van het Burgerlijk Wetboek, als niet geschreven aanzien werd in het K.B. van 17 april 1862.

Aan de Kerkfabriek en de Commissie van Openbare Onderstand werd uiteindelijk machtiging verleend om uit onverdeeldheid te treden bij Besluit van Boudewijn Koninklijke Prins, daterend van 23 oktober 1950 (zie bijlage 3). De akte dienaangaande werd op 2 juni 1951 opgemaakt door Louis Westerlinck, notaris te Nevele⁵ (zie bijlage 4).

Huidige situatie

Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn Nevele

Het bestuur van het O.C.M.W. Nevele, in vergadering op 15 december 1986 voorgezeten door graaf Boudewijn de Bousies-Borluut voorzitter, besloot aan het Opperbestuur machtiging te vragen om alle onroerende goederen van het O.C.M.W. Nevele te mogen verkopen.

De opbrengst van de verkoop zou worden besteed aan geplande aanpassings- en uitbreidingswerken en de bouw van een nieuwe vleugel (met een capaciteit van 22 bedden) aan het bestaande Rustoord 'Ter Leenen', Graaf van Hoornestraat 26, Nevele.

Onder de eigendommen van het O.C.M.W. Nevele telde men de hofstede gelegen Warmestraat 35 te Maldegem, en de bijhorige zaai- en weilanden gelegen langs de Warmestraat en de Hangelaarstraat, vóór de fusie in 1976 van de Belgische gemeenten in bezit van de C.O.O. Hansbeke.

Die eigendommen te Maldegem waren kadastraal bekend onder sectie B nrs. 725b, 726, 881a, 882a, 887, 888, 889, 890, 891, 892a, 893, 894, 895, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1093b (hofstede), 1094c en 1094e, met een totale oppervlakte van 19ha 69a 30ca exclusief de percelen sectie B nrs. 889, 890, 891, 893 en 894 die reeds vroeger onteigend werden.

⁵ Parochiaal Liber Memorialis, p. 58, 59.

Die te verkopen in Maldegem gelegen percelen werden (geheel of deels) gegroepeerd in 14 loten:

- Lot 1: sectie B nrs. 1093b (hofstede), 1094c en 1094e, samen 1 ha 49a 50 ca groot;
- Lot 2: sectie B nrs. 1084, 1085 en 1087, samen 1ha 38a 50ca groot;
- Lot 3: sectie B nrs. 1086, 1088 en 1089, samen 1ha 35a 55ca groot;
- Lot 4: sectie B nrs. deel 1016, deel 1017 en deel 1018, samen 1ha 44a 40 ca groot;
- Lot 5: sectie B nrs. deel 1015, deel 1016 en deel 1017, samen 1ha 68a 60ca groot;
- Lot 6: sectie B nrs. 1013, 1014, deel 1015 en deel 1016, samen 1ha 69a 85ca groot;
- Lot 7: sectie B nrs. deel 1018, 1019, deel 1020, 1021, 1022 en 1023, samen 1ha 28a 50ca groot;
- Lot 8: sectie B nrs. 1011, 1012 en deel 1020, samen 1ha 49a 40ca groot;
- Lot 9: sectie B nr. deel 892a, 1ha 46a 25ca groot;
- Lot 10: sectie B nr. deel 892a, 1ha 12a 65ca groot;
- Lot 11: sectie B nr. 882a, 72a 25 ca groot;
- Lot 12: sectie B nr. 881a, 94a 75 ca groot;
- Lot 13: sectie B nrs. 725b, 726, deel 887 en deel 888a, samen 2ha 37a 75ca groot;
- Lot 14: sectie B nrs. 895, deel 887 en deel 888a, samen 1ha 21a 35ca groot.

Gemachtigd bij Koninklijk Besluit verkocht het O.C.M.W. onderhands de loten één, twee en drie (samen 4ha 23a 55ca groot) aan *Raphaël Cornelis Warmestraat 35 Maldegem*, pachter van de hofstede en alle bijhorige zaaien weilanden. De onderhandse akte dienaangaande werd op 8 januari 1988 verleden ter studie van Alfred Duerinck, notaris te Nevele.

De overige loten werden door notaris Alfred Duerinck op 6 november 1990 om 15 uur openbaar verkocht in de herberg 'Oud Stadhuis', Markt 40 te Maldegem.

- *Raphaël Cornelis Warmestraat 35 Maldegem* kocht de loten 4 tot en met 10, samen 10ha 19a 65 ca groot
- het *echtbaar Remi Verbeke-Sierens Warmestraat 33 Maldegem* kocht het lot 11, 72a 25ca groot

- het *echtpaar Verbeke-Keirsse* Warmestraat 50 Maldegem kocht de loten 12, 13 en 14, samen 4ha 53a 85 ca groot.

Sedert 16 november 1990 bezit het O.C.M.W. Nevele te Maldegem geen eigendommen meer.

Achttiende-eeuwse hofstede in de Warmestraat te Maldegem, gelegateerd door Jan-Baptistse van de Woestijne d'Hansbeke aan het Weldadigheidsbureel van Hansbeke, gesloopt in mei 1988 en tevoren bewoond door de familie Cornelis. (Overgenomen uit 'Heemkundige bijdragen uit het Meetjesland', jg 2, 1988, nr. 2, p. 95)

Kerkfabriek Hansbeke

Ingevolge de torenhoge onkosten van de nodige herstellingen die dringend aan de vervallen hofstede en dienstgebouwen in de Stekelbeekstraat te Bellem moesten worden uitgevoerd, besloot de Kerkraad in vergadering op 2 maart 2002 tot de verkoop van de hofstede en bijhorige landerijen over te gaan.

De Kerkfabriek werd bij Koninklijk Besluit van 14 april 2003 gemachtigd de hofstede in de Stekelbeekstraat te Bellem en de partijen zaai- en weiland, gelegen te Bellem en te Zomergem te verkopen.

Op de achtergrond: achttiende-eeuwse hofstede in de Stekelbeekstraat 8 te Bellem, gelegateerd door Jan-Baptiste van de Woestijne d'Hansbeke aan de Kerkfabriek van Hansbeke, bewoond door de families Van Lantschoot, Van Hecke en Cornelis.

Op de voorgrond rechts: achttiende-eeuws (gerestaureerd) boerenhuisje (eertijds de herberg 't Kruisken') met beglaasde rondbogige niskapel met Kruislieveheer in de rechter zijgevel.

(Overgenomen uit 'De Belle', jg 2, 1999, nr. 1-2 kaftfoto)

Valere Cornelis, pachter van de hofstede en bijhorige gronden (die het naastgelegen gerestaureerd boerenhuisje - eertijds de herberg 't Kruisken - bewoonde) was bereid pachtafstand te doen indien hij de aanpalende partij zaailand B180a (39a 30ca) en een deel van de partij B185c (1a 97ca) kon kopen. De onderhandse verkoopakte dienaangaande en de pachtaf-

stand werd verleden ten overstaan van notaris Alfred Duerinck, residerende te Nevele.

De openbare verkoping door notaris Duerinck van de hofstede en bijhorige zaai- en weilanden vond plaats in de herberg 'In de Hert' op de noordzijde van de Brugse Vaart te Bellem; instelling op 3 juli 2003 en definitieve toewijzing op 16 september 2003.

Frans Van Cauwenberghe Aalter (N.V. Gandia Sint-Denijs-Westrem) kocht de hofstede B185c en de partijen zaailand B184c, B186, B187, B188, gezamenlijk 89a 51ca groot.

De overige kopers waren:

<i>Daniel Claeys</i> Bellem	Zaailand Putmanskouter F123, 124, F125, F126	Zomergem	1ha 27a 60ca
--------------------------------	---	----------	--------------

<i>B. De Reu-Van Yperen</i> Bellem	Weiland Stekelbeekwijk B505, B506b, B511	Bellem	1ha 72a 92ca
---------------------------------------	---	--------	--------------

<i>Gabriel De Reu</i> Bellem	Zaailand Stekelbeekwijk B452, B453	Bellem	2ha 10a 40ca
---------------------------------	---------------------------------------	--------	--------------

<i>Jaino Dries</i> Aalter	Zaailand Stekebeekwijk B447	Bellem	80a
------------------------------	--------------------------------	--------	-----

<i>Pierre Van Vynckt</i> Gent	Zaailand Stekelbeekwijk B444c	Bellem	1ha 08a 93ca
----------------------------------	----------------------------------	--------	--------------

<i>Kristof Verstraete</i> Zomergem	Weiland Gaverwijk B76	Bellem	73a 70ca
---------------------------------------	--------------------------	--------	----------

De gelegateerde landerijen, gelegen te Maldegem en Adegem, zijn heden ten dage nog in het bezit van de Kerkfabriek⁶.

⁶ Hartelijk dank aan Simonne De Jaeger, Marc Haesaert, Gilbert Hautekeete, Glenn Hoens, Antoine Martens, Joke Mertens, Willy Quintyn en Peter Van de Velde voor hun bereidwillige medewerking.

BIJLAGEN

1 Zitting van de kerkraad op 29 december 1858

Gezien de authentieke copie van het testament van wijlent den edelen heer Joannes Baptiste Joseph Ghislain van de Woestijne d'Hansbeke in leven grondeygenaer te Gend, de date 18 september 1800 zes en vijftig gepasseerd voor de notarissen Lamme en Lammens en getuygen, gevoegd bij eene delibeeratie van het Aermbestuur dezer gemeente en alhier ter communicatie overgezonden ter oorzaak er bij zelve testament aen de Kerkfabriek en Aermbestuur gezamentlijk is geschonken:

- 1 Eene hofstede met de medegaende gronden gelegen te Maldeghem en Adeghem groot vier en dertig hectaren (zeven en veertig) aren dertien centiaeren thans gebruykt door de kinderen Bekaert;
- 2 Eene hofstede met de medegaende goederen gelegen te Bellem en ten den dele op Sommerghem groot negen hectaren drij een veertig aren gebruykt door de weduwe Francies Landschoot;
- 3 Eene partij land gelegen te Mariakerke groot een hectare vijftig aren of daer omtrend gebruykt door Pieter De Smet;

en zulks op last bij het Aermbestuur te bestrijden de onkosten te ontstaen uyt de pieuse schikkingen door den testateur vastgesteld en bestaende namentlijk:

- 1 Het celebreren van drij gezongene missen waervan eene den donderdag van elke week ter eere van 't heilig Sacrament met den psalm de profundis, idem eene dito gezongen misse ter eere van Onze Lieve Vrouw, idem eene dito alle maendagen tot lavenis der geloovige Zielen;
- 2 Een lof, dit alles tot ruste der ziele van den testateur en zijne familie en zulks 's wekelijks en ten eeuwigen daege;
- 3 Den number van acht jaergetijden zoo voor de ziele van de testateur, degene zijner ouders, drij kinders en broeder, ook 's jaerlijks en ten eeuwigen daege;
- 4 Bekosteginge van ontstekinge en uytbrandinge van keersen eeuwiglijk den vrijdag en zaterdag van ieder week, met onderhoud van het beenderhuys waer dezelfde twee keersen moeten branden, alsmede onderhoud der kapelle der h. Philomena.

Alle welke exoneratien bij gemelde deliberatie van het Aermbestuur zijn berekend als volgt:

1 De besprokene missen, 3 per week, aan 3,63 fr. of 156 missen	566,28
2 Het lof, een per week, 52 's jaers, aan 2,50 fr. ieder	130,00
3 Acht jaergetijden aan 12 fr. ieder	96,00
4 het ontsteken keerslicht en onderhoud van beenderhuys en capelle 's jaers	<u>100,00</u>
Totaal achthonderd twee en 't negentig francs 28 centiemen	892,28

Overwegende dat opgamelde berekening is gedaen op voet van het gebruykelyk in deze kerk, en hoewel gemelde somme van 892,28 fr. volgens de schikkingen van opgemeld testament als uyerlijck zich bepaeld, en het Aermbestuur naer bestrijdinge der onkosten voorts te vloeyen uyt de beedeeling van veertig zakken roggebrood aen de aermen ter gelegentheyd der opgamelde kerkdiensten uyt te deelen, boven de jaerlijksche en eeuwige uytkeeringe van twee honderd francs bestemd tot kleedinge der aerne eerste communicanten, het overige der inkomsten van de aen het Kerk- en Aermbestuur hiervoren aangewezen goederen moet worden besteed om te voorzien in de meest noodwendigheden van den Aermen van Hansbeke, er dient te worden aangemerkt dat gemeld legaet ten aanzien der kerkfabriek uyt hoofde van het merkelyk getal pieuse diensten als voordelig aen de Kerkfabriek moet beschouwd worden; daer en boven nog andere voordeelen zoo van verwas van boomen op de gemeene begiftigde goederen bestaen als andere voordeelen uyt de gemeenzaemheyd van gemelde begiftigden eygendom voorts te vloeyen.

Gezien de extracten uyt de cadastrale legger der gemeenten waer de gelegateerde goederen gelegen zijn uytwijzens welke de zelve eene oppervlakte van vijf en veertig hectaren, zes en dertig aren en vijftig centiaren opleveren, tevens ook eene belastbare revenu zoo in gebouwd als ongebouwd van twee duyzend twee honderd francs vier en twintig centiemen.

Gezien ook de betuygschriften afgeleverd door den heer hypoteekbewaarder dezer provincie houdende dat namentlyk de gelegateerde goederen vrij en zuver zijn van alle hoegenoemde hypotecaire belemmeringen.

Wijders in aenmerking nemende de overgrote fortuen van den testateur welke faute aen bloedverwanten in rechte lijn overgaert tot naneven bij
40

testament gelijkelijk begiftigd, en welke ook alle van aanzienelijke fortuen bejegend geene hoegenaemde tegenspraek aen de weldadige mildheyd van den testateur hier voren aengehaeld inbrengen.

Den kerkraad na deliberatie besluyt:

- 1 Magtiging word bij deze van het opperbestuur afgevraegd om het legaet zooals hier voren aengeduyd te mogen aenveerden
- 2 Copij dezer zal met de deliberatie van het Aermbestuur ons ter communicatie overgezonden en de er toebetrekkelijke stuks, aen het plaetselijk bestuur worden overhandigd ten eynde naer deszelfs voordeelich advijs naer de bevoegde overheyd te worden verzonden.

Gedaen in zittinge van den Kerkraad van negen en twintigsten december 1800 acht en vijftig.

Jan Baptiste Van Overbeke, burgemeester
Pieter Frans Bullens, pastoor
Pieter Jan Van de Kerckhove, president
Pieter (Nicolaas) De Muynck, tesorier
Bernard Van Der Plaetse, secretaris
Joannes Buysse

(Parochiaal archief Hansbeke, Liber Memorialis, p. 26, 27)

2 Koninklijk Besluit van 17 april 1862

Ministère de la Justice
Fabriques d'église et bureaux de bienfaisance. Legs
LEOPOLD, Roi des Belges,
A tous présents et à venir, Salut.

Vue l'expédition du testament, reçu par les notaires Ed. J. J. Lamme et Jules Lammens, de résidence à Gand, le 18 septembre 1856, par lequel le sieur Jean-Baptiste-Joseph-Guislain Vandewoestyne d'Hansbeke, propriétaire en la même ville lègue:

1 A la fabrique de l'église et au bureau de bienfaisance d'Hansbeke

a une ferme avec les terrains qui en dépendent, situé en partie sous Maldeghem et en partie sous Adeghem, d'une contenance globale, d'après le cadastre, de 34 hectares 47 ares 20 centiares et d'un revenu imposable de 87 fr. pour les propriétés bâties et de 1.281 fr. 17c. pour les parcelles non bâties, lesdits biens portés au cadastre de Maldeghem, section B nos. 575, 586, 587, 725, 726, 747, 749, 757, 767, 769, 772, 799b, 812, 821, 827, 881, 882, 884, 885, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 912, 941, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1061, 1065, 1072, 1073, 1074, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1688, 1689, 1690, 1691, 1692, ainsi qu'au cadastre d'Adeghem, section A n° 824 et section H n°7

b une autre ferme avec des terrains qui en dépendent, située en partie sous Bellem et en partie sous Somerghem, d'une contenance globale, d'après le cadastre, de 9 hectares 42 ares 80 centiares, et d'un revenu impossible de 87 fr. pour les propriétés bâties et de 645 fr. 06 c. pour les parcelles non bâties, lesdits biens portés au cadastre de Bellem, section B nos 76, 180, 184, 185, 186, 187, 188, 444, 447, 452, 453, 505, 506, 511, et à celui de Somerghem, section F nos 123, 124, 125, 126

c une parcelle de terrain, située à Mariakerke, section A nos 104 et 105 du plan cadastral, d'une contenance de 1 hectare 46 ares 50 centiares, et d'un revenu imposable de 100 fr. 21 c.

A la charge par lesdites administrations

a d'exécuter à leurs frais, à perpétuité, les fondations suivantes:

- 1 un anniversaire ordinaire, suivi d'une distribution de deux hectolitres de seigle converti en pains
- 2 un semblable anniversaire, suivi d'une égale distribution pour les sept personnes indiquées dans le testament
- 3 une messe chantée tous les jeudis, et une distribution de deux hectolitres de pains de seigle, le premier jeudi de chaque mois, de la manière prescrite par le testateur
- 4 une messe chantée en et salut, tous les samedis
- 5 le placement de deux cierges allumés à l'ossuaire d'Hansbeke, le vendredi et le samedi
- 6 enfin une messe chantée tous les lundis pour les fidèles trépassés

b d'entretenir en bon état ledit ossuaire et la chapelle de Sainte-Philomène d'Hansbeke
c d'employer annuellement 200 fr. à des vêtements pour les pauvres admis à la première communion dans ladite commune
d de faire usage du reste du revenu pour les besoins des pauvres de la même localité.

2 A la fabrique de l'église et aux pauvres de Rooborst, quatre parcelles de terrain, situées en ladite localité, d'une contenance globale de 2 hectares 6 ares 20 centiares, et d'un revenu imposable de 127 fr. 32 c., section A nos. 347, 358, 388a et 460a, et une autre parcelle, d'une contenance de 52 ares 40 centiares, située à Baeleghem, section A n° 419, et d'un revenu imposable de 15 fr. 19 c., à la charge de faire célébrer quatre anniversaires, suivis chacun d'une distribution aux pauvres de deux hectolitres de seigle converti en pains, de la manière indiquée dans l'acte.

3 Et au bureau de bienfaisance d'Hansbeke, la propriété de son couvent et hospice avec leurs dépendances, sous réserve d'un droit emphytéotique de 99 ans, créée en faveur des cinq dames de la congrégation hospitalière Saint-Vincent de Paul, à Gand, désignées par le testateur.

Vu les délibérations, en date du 29 décembre 1858 et du 26 mai 1859, par lesquelles les bureaux de bienfaisance et les bureaux des maraîchers des églises d'Hansbeke et de Rooborst demandent respectivement l'autorisation d'accepter les dispositions qui les concernent.

Vu les avis des conseils communaux de ces localités, de M. l'évêque du diocèse de Gand et de la députation permanente du conseil provincial de la Flandre orientale, de 30 décembre 1858, du 26 mai, du 15 juin, du 1er et du 10 septembre 1859.

Et ce qui concerne l'entretien de la chapelle de Sainte-Philomène, imposé à la fabrique de l'église et au bureau de bienfaisance d'Hansbeke.

Considérant que ce bâtiment est la propriété privée de l'héritier de testateur, et que, par conséquent, la charge de cet entretien ne peut être imposée aux établissements publics prénommés, vu qu'il n'est légalement possible de créer des dotations qu'en faveur des églises reconnues.

Considèrent par suite que ladite charge doit être réputée non écrite aux termes de l'art. 900 du Code Civil.

Vu les art. 900, 910, 937 du Code Civil, 59 du décret du 30 décembre 1800 et 76-5° et paragraphes derniers de la loi communale.

Sur la proposition de Notre Ministre de la Justice.

Nous avons arrêté et arrêtons:

- Art 1 La fabrique de l'église et le bureau de bienfaisance d' Hansbeke sont autorisés à accepter les immeubles qui leur sont légués conjointement sous n° 1, à la condition d'exécuter les volontés pieuses et charitables du testateur, sauf la charge de l'entretien de la chapelle de Sainte-Philomène
- Art 2 La fabrique de l'église et le bureau de bienfaisance de Rooborst sont autorisés à accepter le legs qui leur est fait conjointement sous le n° 2, à la condition de se conformer aux intentions de testateur
- Art 3 Il sera statué ultérieurement sur la disposition mentionnée sous le n° 3 ci-dessus.

Notre Ministre de la Justice est chargé de l'exécution du présent arrêté

Donné à Laeken, le 17 avril 1862
LEOPOLD

Par le Roi
Le Ministre de la Justice
Victor Tesch

(Belgisch Staatsblad van 20 en 22 april 1862)

3 Besluit van Boudewijn Koninklijke Prins van 23 oktober 1950

Ministerie van Justitie
Bestuur der Erediensten, Schenkingen en Legaten, Stichtingen
Boudewijn, Koninklijke prins
die de grondwettelijke macht van de Koning uitoefent,
Aan allen, tegenwoordigen en toekomstigen, Heil

Gezien de beraadslagingen waarbij de fabriekraad der kerk van Hansbeke en de commissie van openbare onderstand aldaar machtiging vragen om over te gaan tot de verdeling van onroerende goederen, gelegen te Adegem Bellem Maldegem en Zomergem, die deze openbare instellingen in onverdeeldheid bezitten,

Gezien de adviezen van de gemeenteraad van Hansbeke, het Hoofd van het Bisdom en de bestendige deputatie van de provinciale raad van Oost-Vlaanderen,

Gezien de stukken van het onderzoek waaruit blijkt

1 dat het aan de fabriek der kerk van Hansbeke toegekend aandeel, de onroerende goederen bevat bekend ten kadaster, gemeente Adegem sectie A nr. 824a, gemeente Bellem sectie B nrs. 76, 180a, 184b, 185a, 186, 187, 188, 444, 447, 452, 453, 505, 506, 511, gemeente Maldegem sectie B nrs 575, 586, 587, 747, 749, 757, 767, 769, 772, 799a, 812, 821, 827, 884, 885, 912, 941, 1061, 1065, 1072, 1073, 1074, 1688, 1689, 1690, 1691, 1692, gemeente Zomergem sectie F nrs 123, 124, 125, 126, te samen 21 hectaren 53 aren 90 centiaren groot en 2.014.750 frank waard,

2 dat het aan de commissie van openbare onderstand van Hansbeke toegekend aandeel, de onroerende goederen bevat bekend ten kadaster, gemeente Maldegem sectie B nrs 725, 726, 881, 882, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1093a, 1094b, te samen 20 hectaren 79 aren 50 centiaren groot en 2.014.750 frank waard,

Gelet op de artikelen 76-1° der gemeentewet, gewijzigd bij de wet van 30 juni 1865 en het koninklijk besluit van 14 augustus 1933 en 47 der wet van 10 maart 1925.

Op de voordracht van onze Minister van Justitie en van onze Minister van Volksgezondheid en van het Gezin,

Wij hebben besloten en besluiten

Artikel 1 Aan de fabriek der kerk van Hansbeke en aan de commissie van openbare onderstand van Hansbeke is de gevraagde machtiging verleend.

Artikel 2 Onze Minister van Justitie en onze Minister van Volksgezondheid en van het Gezin zijn belast, ieder wat hem betreft, met de uitvoering van dit besluit.

Gegeven te Brussel, 23 oktober 1950

(get) BAUDOUIN
Vanwege de Koninklijke Prins
De Minister van Justitie
(get) MOYERSON
De Minister van Volksgezondheid en van het Gezin
(get) DETAYE

4 Ingekorte notariële akte van uittreding uit onverdeeldheid van 2 juni 1951

Het jaar negentien honderd een en vijftig den tweeden Juni.

Voor ons Meester Louis Westerlinck, Doctor in de Rechten, notaris verblijvende te Nevele, zijn verschenen

A Honoré van Hecke zonder beroep wonende te Hansbeke, Basiel Muys burgemeester wonende te Hansbeke, Jules Zutterman landbouwer wonende te Hansbeke, Jozef Olivier landbouwer wonende te Hansbeke, Germain Van Couter landbouwer wonende te Hansbeke, René Van der Vennet landbouwer wonende te Hansbeke, Eerwaarde Heer Willem Van de Putte pastoor wonende te Hansbeke, handelende voor de Kerkfabriek van Hansbeke en in hunne hoedanigheid van leden van het Kerkmeestersbureel, krachtens een beraadslaging van den Kerkraad van de vijfdien Maart negentien honderd vijftig, goedgekeurd door het Koninklijk Besluit van den drie en twintigsten Oktober negentien honderd vijftig. Willem Van de Putte en Honoré Van Hecke alhier alleen optredende in naam van de Kerkfabriek van Hansbeke ingevolge een volmacht hen daartoe verleend ingevolge een akte verleden door het ambt van den

ondergetekenden notaris in dato van den zes en twintigsten Mei laatstleden.

B Basiel Muys burgemeester wonende te Hansbeke, Camiel De Roo landbouwer wonende te Hansbeke, Charles De Jaeger landbouwer wonende te Hansbeke, Alphonse Verstraete landbouwer wonende te Hansbeke, René Martens landbouwer wonende te Hansbeke, Raymond Gaudissabois landbouwer wonende te Hansbeke, Ghislain Gijssels zonder beroep wonende te Hansbeke, handelende in naam van de Commissie van Openbaren Onderstand van Hansbeke en in hunne hoedanigheid van leden van den beheerraad krachtens een beraadslaging van den dertigsten Maart negentien honderd vijftig, goedgekeurd door het Koninklijk Besluit van den drie en twintigsten Oktober negentien honderd vijftig.

Basiel Muys, Camiel De Roo en Ghislain Gijssels alhier alleen optredende in de naam van de Commissie van Openbaren Onderstand van Hansbeke ingevolge een volmacht hen daartoe verleend bij akte verleden door het ambt van den ondergetekenden notaris in dato van den zes en twintigsten Mei laatstleden.

Dewelke komparanten handelende in hunne gezegde hoedanigheid ons hebben verklaard dat de Kerkfabriek van Hansbeke en de Commissie van Openbaren Onderstand gemeen en onverdeeld zijn, ieder voor den helft, in de volgende goederen:

- 1 Een hofstede, gestaan en gelegen te Maldegem, bestaande uit een woonhuis schuur stallingen en verdere afhankelijkheden met medegaande zaai- en weilanden ten kadaster bekend sectie B nummers 725, 726, 881, 882, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1093a en 1094a, groot twintig hektaren negen en zeventig aren en vijftig centiaren, geschat één miljoen vijf honderd duizend frank.
- 2 Een hofstede te Bellem bestaande uit een woonhuis schuur en stallingen en verdere afhankelijkheden met medegaande zaai- en weilanden ten kadaster bekend sectie B nrs 76, 180, 186, 187, 188, 444, 447, 452, 453, 505, 506, 511, 184b en 185a, groot zeven hektaren drie en tachtig aren tachtig centiaren, geschat zes honderd vijftig duizend frank.

3 Een partij land te Zomergem ter plaatse genaamd Putmanscauter, ten kadaster bekend sectie F nrs 123, 124, 125 en 126, groot één hektare zeven en dertig aren en zestig centiaren, geschat honderd duizend frank.

4 Een perceel land te Adegem, ter plaatse genaamd Walleweg, ten kadaster bekend sectie A nr. 824a, groot twee hektaren twee aren en twintig centiaren, geschat honderd vijftig duizend frank.

5 Partijen land en weiland te Maldegem, gelegen ter plaatse genaamd de Kleine Waem, Noordbroekmeerschen, de Leuzepokken, de Noordbroek, Warmestraat, Lelieplas, ten kadaster bekend sectie B nrs 575, 586, 587, 747, 749, 757, 767, 769, 772, 799a, 812, 821, 827, 884, 885, 912, 941, 1061, 1065, 1072, 1073, 1074, 1688, 1689, 1690, 1691 en 1692, groot tien hektaren twaalf aren en dertig centiaren, geschat zes honderd duizend frank.

Totale schatting der goederen: drie miljoen franken

...

Oorsprong van eigendom

Deze goederen behoren in onverdeeldheid toe aan de Kerkfabriek van Hansbeke en aan de Commissie van Openbaren Onderstand van Hansbeke, om ze verkregen te hebben in de nalatenschap van van de Woestijne d'Hansbeke bij zijn testament van achtienden September achttien honderd zes en vijftig.

Vorming der loten-aanbedelingen

Eerste kavel

Deze kavel begrijpt: een hofstede met gebouwen en medegaande zaai- en weilanden te Maldegem, ten kadaster bekend sectie B nrs 725, 726, 881, 882, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1093a en 1094a, groot twintig hektaren negen en zeventig aren en vijftig centiaren, geschat een miljoen vijf honderd duizend frank Deze kavel wordt aanbedeeld aan de Commissie van Openbaren Onderstand van Hansbeke die, vertegenwoordigd als hogervermeld, uitdrukkelijk verklaart te aanvaarden

Tweede kavel

Deze kavel begrijpt: de goederen vermeld onder nummers 2 tot en met 5 der massa, zijnde een hofstede met gebouwen en land te Bellem, en landen en weilanden te Zomergem, Adegem en Maldegem, ten kadaster bekend te weten: onder Bellem sectie B nrs 76, 180a, 184b, 185a, 186, 187, 188, 444, 452, 453, 467, 505, 506 en 511, onder Adegem sectie A nr 824a groot twee hektaren twee aren en twintig centiaren, onder Zomergem sectie F nrs 123, 124, 125 en 126, onder Maldegem sectie B nrs 575, 586, 587, 747, 749, 757, 767, 769, 772, 799a, 812, 821, 827, 884, 885, 912, 941, 1061, 1065, 1072, 1073, 1074, 1688, 1689, 1690, 1691 en 1692, samen groot een en twintig hektaren vijf en dertig aren en negentig centiaren, geschat een miljoen vijf honderd duizend frank.

Deze kavel wordt aanbedeeld aan de Kerkfabriek van Hansbeke die, vertegenwoordigd als hogervermeld, verklaart te aanvaarden.

...

Gedaan en verleden te Hansbeke Dorpstraat 102 (toen de pastorie).

Na gedane voorlezing hebben de komparanten, handelende in hunne vermelde hoedanigheid, deze met ons notaris genaamtekend.

Willem Van de Putte
Honoré Van Hecke

Basiel Muys
Camiel De Roo
Ghislain Gijssels

Louis Westerlinck

Albert Martens
Gent

JOZEF DE KETELAERE (ZEVEREN 1895 - AALST 1976), MUSICUS EN ARCHIVARIS

Zijn jeugd

Charles-Jozef De Ketelaere werd op 8 maart 1895 geboren te Zeveren als enig kind van Frans De Ketelaere en Stephanie Danneels, gehuwd op 16 januari 1883. Hij werd later steeds Jozef genoemd. Het gezin woonde in de Izegemstraat 18 te Zeveren. Ze hadden er een winkel in kruidenierswaren. Frans De Ketelaere was ook koster-organist in Zeveren. Stephanie was een goede zangeres. De bouwwerken die in 1902 aan hun woning werden uitgevoerd, wijzen op een voor die tijd toch wel behoorlijke welvaart.

Jozef liep school in de plaatselijke dorpschool.

In het najaar van 1905 liep hij school te Meigem in de aangenomen lagere jongensschool van meester Octaaf Van Wassenhove in de Kouterstraat. Misschien was Edmond Bruyneel, onderwijzer in de gemeenteschool van Zeveren, te liberaal in de ogen van Jozefs ouders? Er is een *cahier de devoir* die hem toebehoorde uit die periode bewaard gebleven. Het schriftje was in het Nederlands geschreven en bevatte door elkaar meerdere vakken. Er werd uitleg gegeven over de inhuldiging van Leopold I, maar ook over De Brugsche Metten, de Guldensporenslag en de slag bij Gavere in 1452. Er was uitleg over *voornamen uitvindingen* en over *het kiemen der zaden*. Stipt noteerde Jozef in december 1906 het aantal Belgische inwoners (7.238.622) in het *Atlas-leerboek der Aardrijkskunde* van J. Roland. De leerlingen konden zich uitleven met de talrijke vraagstukken uit het *Praktische Rekenboek* van het vierde, vijfde en zesde studiejaar van Arthur De Paepe uit Gent. De leerlingen bezaten *Aanvankelijke Stijlleer* van F. Van Den Driesche, onderwijzer te Mechelen. In 1907 gebruikten ze het *Vierde Leesboek* van L. Govaert en C. Van Verdegheem. De auteurs brachten hulde aan Jacob Van Artevelde en Lieven Bauwens. In één der lessen waarschuwden ze tegen werkstakingen. In maart van dat jaar kregen de leerlingen uitleg over het gebruik van stalmest.

Op nieuwjaarsdag 1906 beloofde hij aan zijn ouders en zijn peter steeds braaf te zijn, goed te leren en veel voor hen te bidden. Op 5 april 1906 deed hij in de parochiekerk van Zeveren zijn eerste en tevens zijn plechtige communie. Volgens de regels van die tijd was dit op elfjarige leeftijd. Er was de inhuldiging van pastoor Stockman op 22 juli van dat jaar. Ongetwij-

feld zong hij die zondagnamiddag met de schoolkinderen van zijn parochie mee.

In het *Institut Saint-Henri*

Jozef werd in de zomer van 1907 aanvaard in het *Institut Saint-Henri* te Deinze. In de voormiddag van 1 augustus 1907 werd ter gelegenheid van de plechtige prijsdeling aldaar het drama in drie bedrijven *Le Vendéen* opgevoerd. Het was een hulde aan de verdedigers van de katholieke godsdienst in het revolutionaire Frankrijk van 1793. Er waren niet enkel acteurs uit Deinze, maar ook uit Templeuve, Gent, Sint-Niklaas, Komen en Ploegsteert. Als slot werd de Cantate *La Légion Thébaine* van Ferdinand Van Durme (koster-organist te Eksaarde, 1835- 1900) gezongen. De rol van de heilige Mauritius, in de Romeinse tijd aanvoerder van het legioen, was voor solist Charles Bouret. Een groep van 55 zangers vormde het *Choeur des Chrétiens*. Daarna volgde de prijsuitdeling.

Jozef, pas ingeschreven, was één der zangers. Als intern werd hij op 19 september in zijn nieuwe school verwacht. De volgende dag begon het volgende schooljaar met een plechtige heilige mis. Enkel na toestemming van de schoolbestuurder en onder begeleiding van de ouders mochten de internen het instituut verlaten. Zo bezocht Jozef in 1908 de gemeente Astene. Op 30 juli van dat jaar kreeg hij als prijsboek *Jusqu'au fond de l'abîme* van een niet vermelde auteur. Op het boek staat *Pensionnat St Henri Deinze études professionnelles 5e classe 1e division*.

Nederlands spreken op de speelplaats was verboden. Daarbij werd gebruik gemaakt van een *signum* dat de leerlingen elkaar doorgaven. Toch waren de lessen godsdienst en ... Nederlands in de volkstaal. Tijdens de lessen Nederlandse literatuur leerde men het gedicht *Het Geschenk* van de nochtans vrijzinnige Virginie Loveling aan. In de lessen grammatica is het nog aanleren van de thans nagenoeg uitgestorven naamvallen opvallend. Het was nog de tijd van *in den naam des vaders*. Voor wiskunde gebruikte men beide landstalen. Meetkunde was in de moedertaal, maar voor de rest gebruikte men meestal de taal van Voltaire. Tijdens de aardrijkskundeles, vaak in het Frans, tekenden de leerlingen zelf tientallen kaarten van België en van de rest van de wereld. Telkens zette Jozef zijn handtekening op deze zeer verzorgde en ook gedateerde aardrijkskundige pareltjes. Tijdens het geschiedenisonderricht hekelde men het repressieve beleid van Alva. Tegenover het Belgische koningshuis en het toenmalige katholieke bestuur was men zeer loyaal. In het Frans noteerde Jozef de dood van Leopold II in

het nochtans Nederlandstalig handboek van Van Landschoot. De leerlingen gebruikten ook het meer uitgebreide Franstalige *Manuel d'histoire nationale* van J. Swolfs. Talrijke kerkliederen in het Latijn en ook andere werden aangeleerd. Vaak zong men in het Frans, maar ook *Den Vlaamsche Leeuw* behoorde tot de leerstof. Daarmee zette het katholieke Vlaanderen zich af tegen het toen zeer vrijzinnige bestuur van Frankrijk.

In een oefenbrief aan zijn vriend Felix op datum 6 november 1910 gaf Jozef De Ketelaere een overzicht van het collegeleven in Deinze. Er waren in die periode volgens hem 110 internen en 80 externen. Negentien zaten bij hem in het voorlaatste jaar. De internen stonden om zes uur op. Na een wasbeurt en een korte studie volgde het morgenmaal. Er was daarna een korte recreatie. Velen voetbalden. Voor het begin van de lessen werd de heilige mis bijgewoond. Daarna volgden lessen, middagmaal en studie. Om vier uur in de namiddag kregen de leerlingen een paar boterhammen. Er was een verplichte studie van 17 tot 19 uur en daarna een avondmaal. Voor zij die dit wensten was er nog een korte vrije studie. De leerlingen mochten dan in stilte de boeken van de bibliotheek lezen. Om acht uur was er het avondgebed en daarna rust. Jozef had het ook over het strenge ingangsexamen. Met enkele vrienden correspondeerde hij reeds in 1909 in het Esperanto. In een Franstalig opstel beschreef hij een wielervedstrijd te Petegem in 1910.

Hij kreeg talrijke prijsboeken, meestal in het Frans. Zo ontving hij op 30 juli 1908 een boek over katholieke martelaren *Moisson de roses*. Bij de prijsboeken vinden we ook *Ontwikkelde Landbouwlessen* van Ed. Suy en P. Meganck in de volkstaal. Hij was primus in de kalligrafie (schoon schrift) en kreeg daarvoor op 2 augustus 1910 het boek *Eugène Boré*. Hij was dat jaar ook de beste in *Ortographie flamande*. Hij kreeg praktijkles piano bij Jérôme Latte. Deze laatste was koster-organist te Nazareth en tevens hulpbestuurder van de kosterconferentie van de dekenijen Deinze en Nazareth. In 1910 oefende hij uit het boek *100 Uebungsstücke von Carl Czerny* (een muziekpedagoog uit Wenen 1791-1857). Hij won op 2 augustus van hetzelfde jaar de prijs voor piano en ontving het boek *Jeanne d'Arc op de voet gevolgd*. Op de kaft prijkte de naam van zijn leraar E.H. Robert Callebaut. Het jaar nadien leerde hij de Sonatinen van Kuhlau (1786- 832)¹. Hij kwam

¹ De oefeningen van deze uit Duitsland afkomstige Deen worden nog steeds gebruikt tijdens het piano-onderricht.

in de verlofperiode soms enkele dagen op vakantie in het gezin van Kamiel van Maldeghem in Nevele. Als veertienjarige ontmoette hij daar diens dochter Marguerite ... in de wieg. Bijna veertig jaar later zal ze zijn echtgenote worden.

Sint Hendrikscollege 1910-1911.

Hij kreeg een degelijke handelsopleiding uit het leerboek van C. Ansotte en A. Defrise. Zo maakte hij op 18 februari 1911 een oefening als Jos De Kete-laere, *négociant en denrées coloniales*, Izegemstraat 28 Zeveren. Hij leerde Engels en Duits. De *hoogduitsche* schrijffletters werden onderwezen. In zijn schriftjes stond meestal *très bien* of *zeer wel*. Hij werd op 2 augustus 1911 ingeënt tegen de koepokken². In toenmalige trouwboekjes werd aangedrongen op vaccinatie en het was ook een toegangseis van de normaalschool.

² Verplicht sinds 1823 in opdracht van koning Willem I.

Verdere studies in de normaalschool

In de periode 1912-1914 volgde Jozef les aan de bisschoppelijke normaalschool van Sint-Niklaas. De leerstof werd in de volkstaal gegeven. Ze volgden het vak *Beknopte Nederlandsche Spraakkunst* uit het handboek van hun schoolbestuurder, de sterk Vlaamsgezinde kanunnik Amaat Joos. De studenten kregen een uitgebreid overzicht van de klassieke oudheid. Jozef kreeg als kandidaat koster-organist vrijstelling van pedagogische vakken, maar had wel een zeer intense liturgische en muzikale opleiding. Van woensdagmorgen tot zaterdagavond was het gebruik van het Frans tijdens de recreatie verplicht. De rest van de week kon het beschaafd Nederlands gebruikt worden. Het spreken van het dialect was streng verboden. Op dinsdag- en donderdagnamiddag was er een wandeling, steeds met de hoed op het hoofd. De leerlingen stapten in rijen van drie. Ieders plaats in de rij werd door de leraren bepaald. Bezoek van familieleden was buiten de lessen toegelaten in de spreekkamer. Soms werd het uitgaan in de stad toegestaan. Bezoek van een verloofde aan de school was verboden. Babbelen op de slaapzaal, roken en het gebruik van *schoenblink* waren niet toegestaan. Schoenen mochten enkel door de schoolknecht worden gepoetst.

De kandidaat-onderwijzers kregen een sterk godsdienstig programma opgelegd. Na het ontwaken om vijf uur was er het morgengebed, een meditatie en, nog nuchter, een heilige mis met vrije communiegelegenheid. Om zeven uur was het morgenmaal. Om half negen 's avonds was er voor het slapengaan een gewetensonderzoek, gevolgd door drie weesgegroeten. Op zondag woonden de leerlingen na de gelezen mis ook de hoogmis bij. In de namiddag was er congregatie met onderrichting, vespers en lof. Drie maal per week werden er vijf tientjes van de rozenkrans gebeden. Rechtstaande bad men voor en na het eten. Er was een kort gebed voor en na de lessen en ook voor en na de studie. Maandelijks was er een biecht en een kruisweg. Eind augustus was er een triduüm. Deze driedaagse periode van bezinning werd ook gevolgd door afgestudeerde koster (in principe om de twee jaar). Op het einde van het schooljaar was er een geestelijke afzondering. Er waren religieuze vieringen op het feest van Onze-Lieve-Vrouw-Onbevlekt-Ontvangenis (8 december), op de feestdag van de schoolpatroon Franciscus Van Sales (24 januari) en op de solemniteit (kon op de dag zelf maar ook later) van Sacramentsdag (10 dagen na Pinksteren).

Jozef De Ketelaere als jongeling in Zeveren.

Onder de postkaarten die Jozef naar zijn familie stuurde, waren er wensen uit Rome en uit talrijke binnenlandse bedevaartplaatsen, ook uit Gent ter gelegenheid van de daar gehouden wereldtentoonstelling in 1913. Meerdere malen stond daarop *voor Jozef*. Tijdens zijn vakanties bracht hij zijn opgedane kennis in de praktijk in de parochiekerk van Zeveren. Eind juli 1914 studeerde hij af en werd hulpkoster in zijn parochie. Tijdens de zangoefeningen van de dekenijen Deinze en Nazareth oefenden de musici van onder meer Zeveren die maand met Duitse melodieën. Eén der oefenliederen was toch wel het zeer toepasselijke *Der Tag ist hin, die Sonne gehet nieder*.

De Eerste Wereldoorlog

Tijdens de eerste maanden van de Duitse bezetting was hij afgevaardigde van het steun- en voedingskomitee van Zeveren. Hij was er verantwoordelijk voor de financiële hulpverlening aan de behoeftigen. Op 14 juni 1915 werd hij door de bisschoppelijke kostersraad van het Gentse bisdom benoemd tot dienstdoend koster-organist in de Sint-Jozefskerk te Aalst. Hij kreeg van de gemeente Zeveren de toelating om zich naar zijn nieuwe werkplaats te begeven.

“Nooit zouden ze elkaar nog weerzien” jammerde zijn moeder. Op 21 juni informeerde zijn vader in het station van Deinze, maar de trein naar Gent was voorbehouden voor militair transport. Met eigen middelen trok hij ‘s anderendaags naar Sint-Martens-Lerne en nam daar de tram naar Gent. Vandaar reisde hij verder per trein naar Aalst. Vertrokken om 5u30 in de morgen, was hij om 4u30 in de namiddag ter bestemming. Hij was nog op tijd voor het lof van vijf uur. Hij woonde een tijdlang in de Leopoldstraat 58, maar verhuisde reeds op 27 oktober 1915 naar de Lange Ridderstraat

39 bij de Broeders van Maria. Om zich naar de kerk te mogen begeven, ook voor een berechting 's nachts (hij vergezelde dan de pastoor met het Heilig Sacrament), had hij een speciale pas van de Duitsers nodig die regelmatig diende hernieuwd te worden.

Als koster-organist van een grote parochie had hij een redelijk inkomen. Hij liet zich in dat jaar zijn portret schilderen door zijn vriend en halfneef Jules Van Wanzele. Door gebrek aan opdrachten in de oorlogsperiode was deze laatste in bittere armoede vervallen. In 1918 kocht hij een door Jules geschilderde kopie van het werk van Adriaen Brouwer *De Chirurgijn*. Toch was ook voor hem het bekomen van boter of spek tegen een betaalbare prijs een probleem. Later sprak hij vaak over zijn talrijke fietstochten, op zoek naar eten. Hij liet zich dan in de kerk vervangen door Jan Troch. Uiteraard ging dit slechts tegen betaling en met de goedkeuring van E.H. Abdon Van Herwege, zijn pastoor. Ondertussen werd het ouderlijke erf te Zeveren gebruikt voor het inkwartieren van Duitse onderofficieren, soldaten en paarden. Daar had men nog af te rekenen met een bombardement tijdens het eindoffensief en het inkwartieren van geallieerden in november 1918.

Ook in volle oorlogstijd kocht hij muziekpartituren. Ik vond enkele geschreven patriottische liederen uit die periode zoals *Strooit bloemen op hun weg*³. Dit huldlied aan de IJzersoldaten werd gezongen op de muziek van Klokke Roeland. Een klavierpartituur kostte zes frank. Deze liederen werden gebruikt tijdens de door de Duitsers gedoogde niet-eucharistische plechtigheden. Waren er in zijn nieuwe parochiekerk optredens van Duitsers? Ik vond in elk geval een geschreven lied, weliswaar in het Latijn, *Offertorium am Kirchweihfeste* van Jozef Stein, met vermelding *Jozef De Kete-laere, Aalst, 1915*. Er waren uiteraard de gewone kerkelijke vieringen zoals de plechtige eremis van Felix Goethals op 22 juni 1916 te Aalst. Nauwkeurig noteerde hij het gebrek aan kaarsen tijdens de gedurige aanbidding van 7 oktober 1917. Indrukwekkend was de opvoering van het kerstlied *Vrede* van August De Boeck in de parochiekerk hetzelfde jaar.

³ Strooit bloemen op hun weg, vlecht kronen voor de helden, vlecht kronen voor de helden (2 x); vlecht kronen voor de helden, strooi bloemen op hun weg, zij keren uit den strijd, die 't volk in eer herstelden, zij keren uit den strijd, die 't volk in eer herstelden, zij keren uit den strijd. Strooit bloemen op hun weg. Vlecht kronen voor de helden. Strooit bloemen, vlecht kronen, strooit bloemen.

Soldaat voor het Vaderland

In mei 1919 moest Jozef zich aanmelden in het rekruteringsbureau van de Belgische strijdmacht. Op woensdag 15 juli van dat jaar werd hij als milicien opgenomen in het leger. Hij volgde zijn opleiding in eigen land in Beverlo in de Bourg-Léopold. De duur van zijn dienst was hem onbekend. Hij was soldaat tweede klas met stamnummer 62437 in het negende regiment, derde bataljon, twaalfde compagnie. De dagelijkse soldij was 0,30 fr. en werd later opgetrokken tot 0,38 fr. De talrijke open postkaarten, ontvangen of geschreven tijdens zijn dienst geven een beeld van het kazerneleven in die tijd. Ze waren meestal gericht aan zijn ouders te Zeveren, maar hij correspondeerde ook met zijn toekomstige schoonfamilie en met relaties in Aalst. Ook hier kocht hij meerdere muziekpartituren en noteerde daarop steeds de datum van aankoop. Onmiddellijk na zijn aankomst schreef hij aan zijn ouders. De kost was volgens hem goed, maar hij vond in dat grote legerkamp nauwelijks zijn draai. Hij vroeg hen een beter scheermes te bezorgen tegen zijn komend verlof. Zijn militaire kledij liet echter een tijd op zich wachten. In het Frans noteerde hij de onderrichtingen over onder meer de militaire graden. Hij kreeg een opleiding als mitrailleur.

Omstreeks 27 augustus trok hij naar Luik en verbleef er enkele dagen. Het bereiken van de kazerne vanuit de stad vergde 402 trappen (470 volgens Jozef). Hij stuurde een kaart van deze *Montagne de Bueren*. Hij ontmoette er enkele vrienden uit Aalst. Hij schreef in een bijgehouden dagboekje *veel vrouwvolk doet er manswerk*.

Jozef De Ketelaere als soldaat in 1921 in Beverlo.

Op 1 september 's avonds vertrok hij naar Frankrijk via Namen en het kolenbekken van Charleroi. Hij zag er de verwoestingen aan het front. Vele bomen waren afgezaagd en veel grond lag nog braak. In Parijs zag hij de Eiffeltoren. Via Rouen kwam hij op 3 september aan in Gainneville. Dit was een dorpje in het departement Seine-Maritime aan het Kanaal niet ver van Le Havre. Bijna 700 Belgische militairen werden er ingezet bij afbraakwerken. Ook Jozef was bij de puinruimers. Hij ontvangt er een postkaart van Sylvia, zijn verloofde. Ze verbleef toen samen met haar zuster Adeline-Rosalie en diens echtgenoot Dominicus-Evariste Malfroy in De Panne. Begin oktober kreeg hij enkele dagen verlof en verbleef eerst enkele dagen in zijn parochie. Op 9 oktober kocht hij te Gent het muziekstuk *Histoires de poupée* van W. Tate en bezocht daarna zijn ouders in Zeveren.

Op zaterdag 10 oktober om 8u25 vertrok hij via Deinze opnieuw naar Gainneville. Hij kreeg er een nieuwe functie op het bureau van de directie. Hij moest er onder meer de stoof van de majoor en van de adjudant onderhouden en hij kon beschikken over een piano. Een vriend schreef hem over een vaderlandse plechtigheid in zijn dorp.

Jozef zorgde voor enige ontspanning bij zijn medesoldaten. Op het met de pen geschreven lied *Derrière la Caserne* vermeldde hij *Gainneville 4 december 1919*. Op 22 december schreef hij naar huis dat hij binnenkort op verlof komt maar dit werd uitgesteld door een spoorwegstaking in België. Op 26 december is hij nog in de kazerne. Het in zijn archief teruggevonden getypte kluchtlied *Op mijn kloefen* moest daar op zijn Aalsters worden gezongen.

Naar Duitsland

Via Le Havre en Aken trok zijn eenheid na de jaarwisseling naar Duitsland. Ze kwamen aan in het station van Herbesthal. Op 3 januari 1920 vinden we hem in Mönchen-Gladbach, in door België bezet gebied. Nu noemde hij zichzelf *soldaat*. Kaarten werden nu verstuurd naar *L'Allemagne occupée*. Kort daarop kon hij genieten van een deugddoend verlof. Tijdens de terugkeer naar de kazerne op 16 januari 1920 was hij enkele uren vrij in Brussel en bezocht er de familie van zijn verloofde. Haar tante, Sidonie Van Neck, bracht hem terug naar het station. Daarna sloot hij zich weer aan bij zijn kameraden, nu opnieuw in het Franse Gainneville. Hij was juist te laat voor deelname aan een militaire mars. Op 10 februari vertrok zijn eenheid opnieuw naar Duitsland. Hij was nu vrij comfortabel gekazerneerd in een

magazijn te Mönchen-Gladbach en het eten was er beter. De aalmoezenier vroeg hem het orgel te bespelen, onder meer tijdens een mis in de hoofdkerk van de stad. Hij stuurde op 13 februari een kaart uit Oberkassel. Op 17 februari was hij in Düsseldorf. Ook op 27 februari was hij daar en hij meldde zijn terugkeer binnen enkele dagen naar Mönchen-Gladbach. Doordat hij zijn been bezeerd had, werd hij van 18 februari tot 1 maart vrijgesteld van militaire oefeningen.

Op voorspraak van de aalmoezenier werd hij nu bediende in de kantine van de bibliotheek. Op maandag 22 februari bespeelde hij het orgel van het Sint-Sebastianklooster. Op zondag 13 maart was hij tijdens de hoogmis om elf uur organist van dienst in de hoofdkerk van Mönchen-Gladbach. Regelmatig ontving hij nieuws van zijn parochie in Aalst, wat voor hem zeker een morele steun betekende.

De lage prijzen die de Belgische soldaten voor allerlei waren in bezet Duitsland betaalden, gaven aanleiding tot een uitgebreide smokkel. Alles wat draagbaar was, werd door Belgische soldaten aangekocht. Jozef spreekt van *messen, ringen, spaden*. Tante Mélanie Danneels bestelde een mes, een *boerken* en een paar schoenen. Zijn pastoor deed een grote bestelling kerkmuziek en schoolgerief. Velen lieten door een Duitse winkelier een verminderde factuur maken en konden zo goedkoper de grens over. "Zou hij muziekpapier en -partituren in het groot aankopen en met winst doorverkopen?", vraagt hij zijn ouders in Zeveren. Dit werd toch gratis verstuurd per militaire post. Het overbrengen van een piano (kostprijs 10.500 tot 11.000 Mark - onbetaalbaar voor Duitsers, vrij goedkoop voor Belgen) was echter onmogelijk. Hij schreef over de lage koers van de Duitse munt (1 fr. = 4,5 tot 6 Mark), maar relativeert de daar door de kranten gemelde onrust: "Bij ons is alles rustig. Het eten is goed". Hij vroeg zijn ouders geld op te sturen. Zo kon hij de bestelling van zijn pastoor uitvoeren en had hij nog iets over voor de kantine. Later daalde de waarde van de Belgische munt tot 1 fr. = 3,33 Mark. "Het vet is er af", schreef hij nu. Ook moest hij in deze periode (16 april) enkele keren naar den *tir* (schietstand). Ontgoocheld sprak hij over het nakende afzwaaien van enkele makkers van de klasse 1916.

Op 27 april was hij terug in België en bracht onmiddellijk een bezoek aan zijn aanstaande bruid. Daarna trok hij naar Zeveren, samen met zijn toekomstige schoonfamilie. Op vrijdagmiddag 29 april om vier uur vertrok hij opnieuw vanuit Deinze naar de kazerne en via Lier kwam hij op zaterdagmorgen om half zes aan te Mönchen-Gladbach. De discipline was ver-

scherpt. Iedereen moest nu opleiding volgen, zelfs de soldaten uit de keuken, en lange wachten lopen. Op 8 mei schreef hij opnieuw uit Mönchen-Gladbach. Hij ontving een kaart uit Oostakker van zijn verloofde Sylvia. Op 15 mei schreef hij uit Viersen (Duitsland): de onzekerheid over zijn verdere toekomst bleef knagen. Op een waarschijnlijk nooit verstuurd kaart staat "Ik wou dat die hutsepot (het leger) de lucht in vliegt. De volgende oorlog zal er één zijn zonder mij en zonder vele van mijn makkers". Op zijn kaart van 20 mei 1920 mijmerde hij over de aanstaande Pinksterkermis te Zeveren, die hij nog moest missen en waar het muziek van Deinze optrad. Hij was op 23 mei wel vrij van dienst en tijdens een wandeling op de Duitse buiten kwam hij zo maar op ... een kermis. De onzekerheid over de datum van afzwaaien bleef knagen; op 1 juni 1920 kon hij eindelijk naar huis.

Opnieuw in uniform

Op 29 juni 1920 werd hij opnieuw onder de wapens geroepen. Hij vertrok om 8u30 te Deinze en spoorde via Brussel naar Antwerpen. Hij nam de tram naar Ouden God en trok te voet verder naar het legerdepot van Lier. Daar ontving hij een nieuw zomeruniform en een wandelstok. De volgende dag vertrok hij weer naar Duitsland voor *einundzwanzig Tage*. Op 8 juli vinden we hem terug in Mönchen-Gladbach. Kort daarna nam hij deel aan een militaire bedevaart naar Kevelaere, een paar kilometers voorbij de Nederlands-Duitse grens. Vanaf 18 juli is hij niet langer *van de klas*. Voor vrienden bracht hij tabak mee uit Duitsland. Hij verbleef nu enkele dagen in Zeveren in afwachting van zijn terugkeer naar zijn parochie. In september ontving hij een postkaart van zijn verloofde uit Lourdes. Hij correspondeerde verder met zijn vroegere strijdmakkers en liet zich door hen muziek opsturen. Hij nam deel aan een wederoproeping onder de wapens van 4 tot 31 maart 1921 in het kamp van Beverlo.

De volgende drie jaar diende hij, op een dag in juli, aanwezig te zijn op een ééndaagse monsterring in militair uniform met militair zakboekje. Op 1 juli 1931 werd hij nog eens voor één dag opgeroepen. Vanaf 15 december 1934 behoorde hij tot het derde legerdepot te Aalst, sectie twee. Op 23 maart 1937 leverde Jozef zijn militaire kledij in bij de Rijkswacht te Aalst en werd vrijgesteld van verdere militaire dienst.

Huwelijk

Hij huwde met Sylvia Elisa Camilla Van der Poorten (°Aalst 3 februari 1896), de tweede dochter van landbouwer Henri Jozef (°Denderleeuw 26 juni 1896) en van Maria Josepha Delphina De Boeck. Ze kreeg een verzorgde opleiding en woonde in de wijk *Ooneghem 2* in de ajuinstad. Het huwelijkscontract werd gesloten ten kantore van notaris Léon Blanchaert, Tolpoortstraat 31 te Deinze op 23 augustus 1921 en kostte 54 fr. Op 1 september had eerst het burgerlijk huwelijk plaats in het stadhuis van Aalst, gevolgd door de kerkelijke echtverbinding. Het jonge paar vestigde zich in de Vooruitgangstraat 7 te Aalst. Hun woning, gebouwd omstreeks 1900, was eigendom van de ouders van de bruid. Het werd een uitgebreid feest,

op het menu stond: tomatensoep, huwelijksbootjes, rundbarst met groenten, vol-au-vent, canards met crouton, gebraden kiekens met peren, ijsroom, gebak, fruitkorf en nagerecht. Daarna trok het jonge paar op huwelijksreis naar Lourdes. Ze bezochten ook het nabije Gavarnie en keerden terug langs Pau en Versailles. Op 11 december 1924 werd Sylvia naakte eigenaar van de gezinswoning te Aalst.

Huwelijksfoto Jozef DeKetelaere met Sylvia in 1921.

Oorlogsschade te Zeveren

De heropbouw van het in 1918 verwoeste ouderlijke huis te Zeveren bracht heel wat zorgen met zich mee. De aanvraag werd ingediend in 1920. De afhandeling gebeurde te Deinze in de Tolpoortstraat 10 door afgevaardigde Nottebaert namens de samenwerkende vennootschap 'Heropbouw van Deinze en Petegem' met de tussenkomst van notaris Léon

Blanchaert. De schade werd geraamd op 3.006,66 fr. voor de herstellingen aan de gebouwen en 1.693,33 fr. voor de schade aan meubilair en kledij. De effectieve betaling van het grootste deel van die som gebeurde naargelang de werken vorderden op 21 juni 1921 en 3 februari 1922. De aannemer was Emiel Heyerick uit Zeveren.

Vader Frans De Ketelaere nam ontslag als koster-organist; het echtpaar sloot de kruidenierszaak en ze namen op 16 november 1921 hun intrek bij hun zoon en schoondochter te Aalst. Het huis te Zeveren werd verkocht aan de uit Amerika teruggekeerde René Van Laere. Er werd een overeenkomst gemaakt voor de verdere afhandeling van de oorlogsschade door notaris Blanchaert.

Vanaf 1923 werd de zaak verder behandeld door notaris Maurice Van Cauwenberghe uit de Leiestad. De volledige uitbetaling van de schade bleef aanslepen. De laatste schijf van 1.584 fr. kon Jozef niet onmiddellijk ontvangen door het overlijden van zijn ouders. Pas op 29 februari 1928 kon Jozef, als erfgenaam, de laatste cheque innen in het postkantoor van Aalst. Hij stortte het bedrag door aan zijn aannemer met aftrok van 136,20 fr. voor door hem gemaakte onkosten. Pas nu volgde de definitieve afrekening met de aannemer.

Atleet

Jozef De Ketelaere was een fervent fietser. Per fiets, zonder versnellingen, deed hij meerdere tochten door Frankrijk. Op 13 juli 1925 was hij in de buurt van Rouen. Op de nationale feestdag van 1926 schreef hij vanuit Bourgtheroulde (departement Eure) aan zijn echtgenote: "Het is nu half twee in de namiddag. Ik hoop deze avond te overnachten in Lisieux - nog 75 km. De baan is lastig". In juli 1928 trok hij naar Amiens. In 1930 fietste hij langs Straatsburg naar de Alpen en bezocht Grenoble. Op 16 augustus 1932 was hij in Savoye en stuurde een postkaart met daarop de Galibier. Op 12 augustus 1933 was hij in Grimbergen en op 15 augustus schreef hij vanuit de abdij van Maredsous. In juli 1938 vertrok hij naar Nice en Monaco maar mocht het vorstendom niet binnen. In augustus 1939 fietste hij naar Bretagne en Lisieux. Voor het overbrengen van zijn fiets naar Frankrijk was een toelating nodig. Deze werd verleend door de VTB, daartoe gemachtigd door de Franse autoriteiten. Op 15 juli 1939 ontving hij een vergunning, geldig tot 15 juli 1940.

VLAAMSCHE TOERISTENBOND		3
ANTWERPEN - ANVERS		
 		CARTE DE PASSAGES N° 03531 DOORGANGSKAART N°
pour l'importation temporaire en FRANCE des vélocipèdes simples voor tijdelijken invoer in FRANKRIJK van gewone rijwielen		
VALIDE jusqu'au 16 JUILLET 1940 GELDIG tot		
Nom du titulaire De Ketelaere Joseph Naam van den houder		
Adresse Vooruitgangstr. 7 Adres		
Signalement du vélocipède: Beschrijving van het rijwiel:		Entrée constatée au bureau de Jarc. du Nord Ingang langs het kantoor van le den Paris
Marque A.D.S. Merk Numéro 9983 Nummer Poids 12 K° Gewicht Valeur FR. 900.-- Waarde	Sortie constatée au bureau de AALST Uitgang langs het kantoor van de den 19. 8. 34	
Signature du titulaire: Handteekening van den houder:		Visas et cachets

*Tijdelijke doorgangkaart voor fietsen
uitgereikt door VTB Antwerpen aan Jozef De Ketelaere*

Een drukke agenda

Als koster-organist van een grote stadsparochie had hij heel wat werk. Op wekdagen was de eerste mis reeds om zes uur. Er waren jaarlijks ongeveer honderd begrafenissen en meerdere huwelijken, jubilea en jaargetijden. Tweemaal in de week en in de maanden maart, mei, juni en oktober was er elke dag een lof. Vaak waren er dopen in de namiddag. In de zomer moest hij om zeven uur 's avonds in de kerk zijn tijdens het wegbrengen van het Allerheiligste. Op zondag was hij reeds om vijf uur in de kerk en bleef er tot na de mis van elf uur. Op de even zondagen was er in de namiddag ook vespers en lof. Hij of zijn echtgenote stonden in voor het kuisen van het kerkkoor, het hoogzaal en de sacristie waarvoor hij vergoed werd.

Regelmatig werd hij gevraagd tijdens een profaan gebeuren. Zo begeleidde hij op 19 en 26 december 1920 Jos Eeckman en Hip. Van Geert bij het zingen van *De Zangles* in het Patronage te Aalst. Hij gaf in zijn vrije tijd pianolessen en ontving hiervoor in 1927 acht frank per les.

Hij was verantwoordelijk voor de aankoop van muziekpartituren, koperwerk, was, wierook en lampolie voor de kerkfabriek. Het maken van kaarsen bracht de koster trouwens een stevige stuiver op. Zo kocht hij op 19 maart 1926 vijftig kilo was tegen 12,75 fr. per kilo; een dag later was de prijs reeds 14 fr. Hij verhuurde drie tapijten (*couloirs*) voor gebruik tijdens huwelijken. Soms speelde hij bij belangrijke gelegenheden in een kleinere parochie en verhuurde dan zijn eigen materiaal. Zo vervoerde hij op 12 augustus 1929 zijn tapijten naar Asse en huurde daarvoor een *kamion*. Hij ontving vaak bijkomend geld voor zichzelf en voor de Zangmaatschappij van Sint Jozef. Soms was er ook een extraatje voor de stoeltjeszetter, de misdienaars en de *suisse*. Een paar keer schreef hij in zijn dagboek: "Geen drinkgeld gehad".

Hij was een voorvechter van de bond van kosteren en organisten van het bisdom Gent. De aankoop van was en het groot aantal gelezen missen, zelfs voor rijke parochianen, waren stof tot discussie. De onregelmatige werkuren en vooral het in de late namiddag wegbrengen van het Allerheiligste maakten het de koster-organist moeilijk nog andere activiteiten aan te nemen. Er waren financiële meningsverschillen en ook klachten over laattijdige betaling. Dit leidde tot een drukke briefwisseling met C. Struyveld, zijn contactpersoon op het bisdom Gent. Hij had ook contacten met kanunnik Verheyden en met de 'Union professionnelle nationale des employés d'église de Belgique'.

Op 16 oktober 1927 kreeg hij een nieuwe werkgever, E.H. Jozef De Cock, voormalig superior van het college van Dendermonde. Hij werd uitgenodigd op de lunch na de kerkelijke plechtigheid. Ook met hem had Jozef vaak financiële meningsverschillen en hij noteerde dat in zijn dagboek.

In diepe rouw

Zijn moeder, Stephanie Danneels, sinds vijf dagen slachtoffer van een griepepidemie, stierf op 17 januari 1927 om kwart over tien in de avond. Frans De Ketelaere, reeds maanden ziek, stierf op 21 januari van hetzelfde jaar om half zes 's morgens, enkele uren voor de begrafenis van zijn vrouw. Beide uitvaarten werden voorafgegaan door vigiliën, gezongen door drie zangers. Er waren twee afzonderlijke lijkdiensten, telkens om half tien, gedirigeerd door de plaatselijke onderpastoor E.H. De Schrijver. De orga-

nist was Jozef zijn vriend Alfons Volckaert van de Sint- Martinusparochie. Er was eerst een *vrouwmis*⁴ en daarna een plechtige Latijnse begrafenis in de parochiekerk. Jozef noteert het aantal kaarsen en de plaats waar ze werden gebruikt, alsook de namen van de zangers. De zangers van Sint-Jozef⁵ zongen éénstemmige Gregoriaanse liederen tijdens de begrafenis van Stephanie. Frans werd begraven op 24 januari. Deze keer werd de driestemmige requiemmis van Perosi uitgevoerd door een meer uitgebreid koor⁶. Jozef noteerde de betaling van 2000 fr. aan zijn pastoor en 3000 fr. voor andere onkosten voor beide lijkdiensten. Nog vele jaren lang werden er gezongen missen opgedragen voor hun zielenheil.

Uitzonderlijk kerkelijk archief

Hij hield nauwkeurig boek van zijn kerkelijke activiteiten. Zo worden we nauwkeurig ingelicht over de kerkzang aldaar in die tijd. De kinderen zongen in de volkstaal tijdens een eerste communiemis. De vrouwen zongen tijdens de communiemissen van de Vrouwenbond van het Heilig Hart, in zijn parochie opgericht eind de twintiger jaren van vorige eeuw. De gezangen tijdens een huwelijksmis waren meestal in het Latijn, maar onder meer in 1938 zong een solist in de volkstaal *Ave Maria* van Schubert en *Hemelhuis* van Emiel Hullebroeck. Hij bespreekt op 28 juni 1930 een gemengd huwelijk. De bruidegom was een protestant uit Luik⁷, het huwelijk werd gesloten in de sacristie, zonder heilige mis, zonder kerkzang, maar met feestelijk orgelspel voor en na het gebeuren. De koster had gezorgd voor twee tapijten, twee markiezen aan de ingang en bloemen in het koor en ... hij was tevreden over het ontvangen drinkgeld. Soms trad een cellist of een violist op tijdens de huwelijksmissen. Het optreden van vreemde zangers kwam soms voor, maar lag gevoelig. Er waren ook huwelijken met louter orgelmuziek.

⁴ Vanaf 1883 mocht tijdens *gelezen missen* gezongen worden in de volkstaal. Vaak waren de zangers vrouwen- vandaar de naam .

⁵ De Vos Frans, Dankaert, Victor Boman, René Van Daele, Jos De Koninck, A. Van De Wauter, Oct. Uvier, Robert Verbeiren).

⁶ Aanvullend Gust De Koninck, Frans De Brouwer, O. Goosaert , K. Van Volssem, Eelbode, Van Der Taelen, Hil. Blondeel, Oddon Meert en Jos Verhegge, waarschijnlijk uit de Sint- Martinusparochie- Jozef noteerde enkel "van elders"

⁷ Sinds de *Declaratio Benedictina* uit 1741 van paus Benedictus XIV zijn huwelijken tussen katholieken en protestanten mogelijk.

Het aantal kerkzangers bij een begrafenis kon oplopen tot elf, bij de hoogste dienst om half elf, maar was kleiner op een vroeger uur. Ze werden daarvoor vergoed per prestatie (7 fr. voor de hoogste dienst, 5 fr. om negen uur in 1927). Eén zanger, Torrekens genoemd, was steeds aanwezig en kreeg daarvoor een jaarwedde. Er waren ook *kleine zangers*. Dat waren leerlingen uit het nabije Sint-Maartensinstituut, die ook werden betaald. Er waren soms *absouten*, waarbij het lichaam niet in de kerk kwam. Jozef schrijft op 14 maart 1932: "*Ze heeft het Heilig Oliesel geweigerd. Er was geen heilige mis en evenmin klokgelui of suisse. Er waren wel vier misdienaars.*" Jozef zong solo het *Libera*, het *In Paradisum*, het *Ego sum* en het *Benedictus*.

Tijdens kostersvergaderingen van de zone Aalst-Wetteren werden allerlei praktische en muzikale problemen besproken. Zo werd de aankoop van het was in alle parochies in de omgeving van Aalst eind dertiger jaren de koster-organist ontnomen. Elke organist moest ook een beschrijving geven van de historiek en de staat van zijn kerkorgel. De Ketelaere gaf een uitgebreide technische uitleg over het instrument. Het orgel was geplaatst door de gebroeders Vereecken uit Gijzegem en kostte 20.000 fr. Het werd op 16 oktober 1900 ingespeeld door zijn vriend Alfons Volckaert en door Emiel De Grootte, organist in de Sint-Baafskerk te Gent.

Geen armoedig bestaan

Op 10 september 1933 vertrok het echtpaar naar Rome naar aanleiding van het Heilige Jaar dat door paus Pius XI was uitgeroepen, 1900 jaar na de *Verlossing* tot het bekomen van de jubileumaflaat. Ze hadden een visum voor een maand voor het toen fascistische Italië. Over die reis bestaat een uitgebreid verslag. Ze vertrokken in Gent Sint-Pieters en reisden met de nachttrein via Frankrijk naar Bazel. In Zwitserland spoorden ze door de Simplontunnel. Ze kwamen aan in Genua en bezochten daar het standbeeld van Cristoffel Columbus. Volgens Jozef was dit eigenlijk een gewezen zeerover. Op 12 september, juist voor middernacht, kwamen ze aan in de eeuwige stad en begaven zich naar het hotel Alexandria. In Rome bezochten ze, voor het verwerven van de volle aflaat, de vier voorgeschreven basilieken en meerdere kerken. Op 14 september, kort na de middag, werden ze ontvangen door Zijne Heiligheid in een audiëntiezaal. De vrouwelijke pelgrims kregen een soort zwarte *voile* voor hun gezicht. Handschoenen waren verboden. Volgens Jozef was het zien van paus Pius XI zeer aan-

doenlijk. Daarna trokken ze verder naar het zuiden. Jozef beschreef de vijgenbomen onderweg, de druiven en de slechte grond. Via Napels reisden ze naar Pompei. Ze beleefden heerlijke wandelingen op het eiland Capri. Ze bezochten nadien de Vatikaanse musea, Assisie, Firenze en Mi-laan. Jozef beschreef tijdens de terugreis de grote kudde buffels en de typische koeien "die daar lijk in het wilde rond lopen". De reis was georga-niseerd door het Middenstandssekretariaat van Gent en de gids was E.H. Joos van het begijnhof van Gent.

Jozef De Ketelaere, Sylvia Van Der Poorten, Jules Van Wanzeele echtgenote en kinderen August en Celina.

Jozef en Sylvia hadden een uitgebreide kennissenkring. Hun vrienden bezochten ook na de nazistische machtsovername nog de Duitse bedevaart-plaatsen. Zo ontvingen ze in augustus 1933 een kaart uit Trier, ter gelegenheid van de uitstalling van de Heilige Rok. Ze kregen ook een prentkaart uit Oberammergau op 15 augustus 1934 ter gelegenheid van de passiespelen, ook postkaarten uit het Moskou van Stalin, uit Egypte, Jeruzalem, Tsjechoslovakije, Canada en de Verenigde Staten.

Jozef en Sylvia waren jarenlang lid van het Davidsfonds. Op 5 april 1935 schaften ze zich een auto aan, een Opel, Touring Sedan met nummerplaat 290766. Na een ongeval stopte Jozef echter definitief met autorijden.

De Tweede Wereldoorlog en de nasleep ervan

In volle achttiendaagse veldtocht, op 23 mei 1940, kreeg hij van de Duitse luitenant Müller de toelating zich dag en nacht met zijn rijtuig te verplaatsen in Aalst en omgeving. Zodoende kon hij, in gezelschap van de pastoor, de zieken bezoeken. Het spelen van de Vlaamse Leeuw op 3 augustus 1940 na een huwelijk, gevraagd door aanhangers van de Nieuwe Orde, werd geweigerd.

Tijdens de oorlog kocht hij een aantal schilderijen aan zijn vriend Jules Van Wanzele. In 1941 kocht hij *Schapen met herderin* en *Koeien in een waterplas*. Kort na de bevrijding *De Leestafel* (1945). Volgens de familieoverlevering was Sylvia zeer vrijgevig. Op 16 augustus 1943 overleed zijn schoonvader. Hij werd op 19 augustus om 10 uur begraven in de Sint- Jozefskerk.

Op 19 juli 1944 werd het station van Aalst en omgeving zwaar gebombardeerd door de geallieerden. De gezinswoning, eigendom van zijn echtgenote, werd zwaar beschadigd. Op 27 juli werden de nodige vaststellingen gedaan. De schade werd geraamd op 15.654,40 fr. (+ ereloon van de architect), rekening houdend met de prijzen van het derde kwartaal van 1939. De herstellingswerken startten op 15 september 1944. De rekening van aannemer Richard Périgon-Van Den Steene, Duivekerkstraat 20 te Aalst bedroeg 6.737,70 fr. + 303, 30 fr. taks. Voor een metser werd 16,50 fr. per uur gerekend. Een *diener* kostte 13,20 fr. per uur. Voor cement betaalde Jozef 0,60 fr. per kilo. Zand werd geleverd tegen 25 fr. per 100 kg. Een *boerke* (baksteen) kostte 45 fr. per honderd. De schrijnwerker J. Callebaut-Meert, Meulekettestraat 48 te Aalst vroeg op 14 oktober 1944 3.061,90 fr., taks inbegrepen. Voor glasschade betaalde Jozef 1.600,05 fr. aan het plaatselijk glasbedrijf (Tielerwetstraat 64 Aalst). Ze rekenden naast de levering van het glas, 31 uren aan 15 fr. per uur. Het definitieve schadedossier werd pas op 25 oktober 1946 opgemaakt door de plaatselijke architect René Van Schooten. De effectieve betaling van de oorlogsschuld bleef aanslepen. Een deel van de herstellingswerken aan het dak werd pas in 1955 uitgevoerd.

Na het afkondigen van de muntsaneringslening door de Belgische minister Gutt bracht Jozef op 3 november 1944 een geldsom naar de Bank van Brussel. De terugbetaling, met een intrest van 3,5 %, begon vanaf 1 juli 1952. Men betaalde uit in tienjaarlijkse schijven en er werd een kapitaalsbelasting van 5% vanaf 5.000 fr. afgetrokken.

Dit alles ondermijnde de gezondheidstoestand van Sylvia. Toch bleef ze hem, zover mogelijk, ook in zijn beroepsleven helpen. Eén keer, na het aanrekenen van een te lage prijs, schreef Jozef in zijn dagboek: "Sylvieken heeft zich vergist". Op 16 september 1946 overleed zijn echtgenote. Ze werd drie dagen later om tien uur in de parochiekerk ten grave gedragen.

Opnieuw gehuwd

Huwelijk Jozef De Ketelaere en Marguerite Van Maldeghem in 1947.

Jozef hertrouwde met Marguerite-Marie van Maldeghem (°Nevele op 20 oktober 1908) en tot dan werkzaam in het bouwstoffenbedrijf van Maldeghem. Het huwelijkscontract werd gesloten ten kantore van notaris Westerlinck te Nevele op 6 oktober 1947 en kostte 300 fr. Op 15 oktober had het burgerlijk huwelijk te Nevele plaats en een dag later gaven ze om tien uur elkaar hun ja-woord tijdens een plechtige huwelijksmis in de Nevelse parochiekerk, gevolgd door een feestmaal. Elke genodigde kreeg een menukaart in dichtvorm. Alice, de zuster van de bruid, bracht een passend gedicht. Ook de kerkzangers van de parochie van de bruidegom stuurden hun wensen in dichtvorm, maar er stond te Nevele langs de vaart helaas geen piano. Enkele dagen later vinden we het jonge paar te Lourdes. Bij hun terugkeer in het vaderland werd Marguerite door de douane afgetast. Men vreesde smokkel van deviezen. Op het huwelijksfeest van Frans van

Maldeghem en Anna Goethals te Bellem op 15 december 1949 zorgde Jozef voor passende liederen.⁸

Uitzonderlijk archivaris

Jozef De Ketelaere noteerde in zijn dagboek markante feiten uit zijn leven als koster-organist. Op 11 april 1950 - schreef hij - werd E.H. August Verbraeken benoemd tot nieuwe pastoor in de Sint-Jozefsparochie van Aalst. Deze directeur van het plaatselijke Sint-Maartensinstituut was voor Jozef uiteraard geen onbekende. Pastoor De Cock werd pastoor-deken in Aalst benoemd. Jozef had een goede relatie met zijn parochieherder.

Op 21 september 1950 werd de eucharistie van een huwelijksviering opgedragen door Mgr. Jozef Cardijn, de latere kardinaal. Kajotsters zongen op het hoogzaal met de onderpastoor en de organist van een naburige parochie de *missa brevis*. Wegens bijzondere omstandigheden werd, met toestemming van de pastoor, tijdens de *gelezen mis* toch een tapijt gelegd⁹.

Op 21 december 1952 werd de terugkeer van de klokken die door de Duitsers waren geroofd, met een sfeervolle religieuze plechtigheid, in aanwezigheid van Mgr. Callewaert en van de burgerlijke autoriteiten gevierd.

Jozef was aanwezig op het derde internationale kostercongres te Brugge op 7 en 8 juli 1954. Dit congres begon met een plechtige mis in de Heilige Bloedkapel. De congressisten werden ontvangen op het stadhuis en op een galaconcert in de stadsschouwburg waar het *Oratorium Maria* van J. Ryelandt werd uitgevoerd. In sectievergaderingen werd aandacht geschonken aan de geestelijke en materiële belangen van de beroepsgroep. E.H. Jounel benadrukte het belang van de samenzang in de Heilige Mis en schetste de mogelijkheden ontstaan door de zopas versoepelde nuchterheidswetten¹⁰. De tweede dag zongen de zusters de Gregoriaanse Mis van Solesmes in de kerk van het Begijnhof. En om tien uur was er een plechtige Mis, opgedra-

⁸ Teruggevonden werd *Varen, varen, op de levenszee* van Louis Noiset. Antoinette Beusaert, schoondochter van Jules Van Wanzelee, zong een *Ave Maria*. Daarna trok het pasgehuwde paar voor een paar dagen naar Aalst en er volgde ook een huwelijksreis naar Brussel.

⁹ De zangers zijn tijdens een 'gelezen mis' geen koor, maar 'het volk'. Vrouwen mochten dus op het hoogzaal meezingen (zie LVN 2008, afl. 2).

¹⁰ Voortaan was het toegelaten te eten tot drie uur voor het communiceren. Voorheen mocht men niets meer gegeten hebben sinds middernacht.

gen door Mgr. De Smedt, bisschop van Brugge. Na de slotplechtigheid met Te Deum zongen de kosters en kosters-organisten het internationale kosterslied. Er volgde nog een beiaardconcert in de verlichte stad en er was ook een tentoonstelling van religieuze kunst.

Einde van zijn loopbaan

Samen met zijn tweede echtgenote trok hij verscheidene keren naar Lourdes en andere streken in Frankrijk, soms in gezelschap van familieleden, bijv. in 1952 samen met Jules Van Wanzelee en zijn echtgenote Marie Van Der Ginste. In 1953 ging de reis naar Rome. Samen met enkele Aalsterse parochianen trokken ze op zondag 30 april 1955 op bedevaart naar Kevelaere. Ze deden een meerdaagse reis naar Nederland in 1961. Omdat de povere verblijfsomstandigheden in Portugal hen ter ore gekomen waren, zegden ze een geplande reis naar Fatima af. Van Jules Van Wanzelee kochten Jozef en zijn vrouw enkele schilderijen waaronder *Het Belfort te Aalst*, *De Kerk van Vlassenbroek* en *Jozef De Ketelaere met misdienaars in de sakristij*.

In de sakristij te Aalst. Schilderij van Jules Van Wanzelee uit 1958.

Ter gelegenheid van het Carnaval te Aalst speelden Jozef en Jules vaak toneel. Gelegenheidsliederen werden dan gezongen tijdens familiebijeenkomsten in zijn woning. Jozef en Marguerite waren goed bevriend met Arthur Willems, van 1938 tot 1951 rijkswachtbevelhebber te Nevele en later bevelhebber in Aalst.

Huldiging en pensionering

Huldiging Jozef De Ketelaere en Jozef De Koninck in 1958 met het zangkoor van Aalst, boven rechts Raoul Vereecken.

Op 14 november 1958 ontving Jozef De Ketelaere van het Ministerie van Arbeid en Sociale Voorzorg het ereteken van de Arbeid Eerste Klas. Op 28 december van dat jaar werd hij samen met Jozef De Koninck, sinds 50 jaar kerkzanger, uitgebreid gehuldigd in zijn parochiekerk.

Op 29 juli 1962 was er in de Sint-Jozefsparochie een plechtige dankmis ter gelegenheid van het op rust gaan van de toen 77-jarige Jozef De Ketelaere. Eén der zangers was zijn vriend en leerling Raoul Vereecken, later nierchirurg. Jozef werd bij die gelegenheid vereerd met de gouden medaille van Sint-Bavo na 47 jaar trouwe dienst. De tapijten schonk hij aan zijn goede

vriend Armand Patuur uit Aalst. Hij behield alle door hem gekochte partituren en dagboeken. Het verlaten van zijn geliefde orgel deed hem veel pijn, maar hij bleef goede relaties onderhouden met de plaatselijke pastoor E.H. August Verbraecken. Jozef, een uitgesproken voorstander van de voorconciiliaire liturgie- en kerkzang, had moeite met de kerkhervorming van Vaticanum II. Het afvoeren van de Latijnse liederen en het niet meer gebruiken van het oude ritueel waren voor hem een gruwel. Van 1963 tot 1970 speelde hij op hoogdagen in de Sint-Mauritiuskerk te Nevele. Hij kreeg daar de nodige speelruimte van Z.E.H. deken Basiel De Pauw en van het plaatselijke koor. Talrijke Latijnse liederen en voorconciiliaire gezangen in de volkstaal werden aldaar aangeleerd.

Huldiging Jozef De Ketelaere, vermoedelijk in 1962.

Balans van een leven

Op het feest ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag gaf hij in een toespraak voor de genodigden een overzicht van zijn leven. Hij was opnieuw milder geworden. Hij beleefde de plotse dood van pastoor E.H. Verbraecken op 27 juni 1975. Die zomer namen hij en zijn echtgenote ook afscheid van hun geliefde Lourdes. Hij werd eind 1975 gewond na een val op het Priester Daensplein te Aalst, tijdens de hospitalisatie van zijn echt-

genote. Op 15 februari 1976 stierf hij in het Onze-Lieve-Vrouw-Ziekenhuis van zijn stad. Er was op 20 februari om elf uur een uitvaartmis in de Sint-Mauritiuskerk te Nevele. Een dag later was er hetzelfde uur een rouwdienst zonder lichaam in de Sint-Jozefskerk te Aalst. Op uitdrukkelijk verzoek van de overledene waren de gezangen uitsluitend in het Latijn. Zijn echtgenote verbleef nog een jaar langs de Vaart te Nevele en overleed op 23 februari 1977. Beiden werden begraven op het kerkhof van Nevele, waar hun graf zich nog steeds bevindt. Hun uitzonderlijk archief berust grotendeels ter mijner huize.

Alex van Maldeghem
Nevele

Bibliografie

- JONCKHEERE W., Sint-Hendrikssprokkelingen, in *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en de Leiestreek*, jg. L111 (1986), blz. 167- 189.
- LUYSSAERT J., *De Rijkswachtbrigade van Nevele 1880-2000*, extra nummer van Het Land van Nevele, jg. XXXI (2000), blz. 53.
- MAES H., Onderwijs te Deinze in de Hollandse tijd, in *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en de Leiestreek*, jg. LXXIII (2006), blz. 117.
- MAES H., Over de notarissen te Deinze, in *Bijdragen tot de geschiedenis van Deinze en de Leiestreek*, jg. LXXVI (2009), blz. 15 en 51.
- PREVENIER W. , VAN EENO R. en THOEN E., *Geschiedenis van Deinze*, deel 3: Het platteland en de dorpen in Deinze, uitg. Stad Deinze i.s.m. Kring van Geschiedenis en Kunst van Deinze en de Leiestreek, 2007, blz. 848.
- VAN MALDEGHEM A., Kunst in het land van Nevele (II). Jules Van Wanzele, schilder uit Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg. XXVIII (1997), afl. 4, blz. 293- 303.
- VAN MALDEGHEM A., Geschiedenis van de koorzang in Nevele en in Het Land van Nevele (deel 1), in *Het Land van Nevele*, jg. XXXIX (2008), afl. 1 blz. 4-39.
- VAN MALDEGHEM A., Geschiedenis van de koorzang te Nevele en in Het Land van Nevele (deel 2), in *Het Land van Nevele*, jg. XXXIX (2008), afl. 2 blz. 19-41.
- VAN STEENKISTE G., Het onderwijs te Zeveren, in *Het Land van Nevele*, jg. XXVI(1995), afl. 2, blz. 97-103.
- VAN STEENKISTE G., Over pastoor Stockman in Zeveren, in *Het Land van Nevele*, jg. XXIX (1998), blz. 302.

VAN STEENKISTE G., Kusters en organisten in Zeveren, in *Het Land van Nevele*, jg. XXXII (2001), afl. 4, blz. 320-321.

VAN STEENKISTE G., Meester Edmond Bruyneel van Zeveren, in *Het Land van Nevele*, jg. XXXVI (2005), afl. 4 blz. 334

VAN WANSEELE A. *Kunstschilder Jules Van Wanzele 1881-1962*, Album der geestelijkheid in het bisdom Gent, 57^e jaar (1936), uitg. Van Fleeteren, drukkerij des bisdom Hoogpoort 34, Gent, blz. 113.

Jaarboek van het bisdom Gent 1970, Lippens NV drukkers van het bisdom, blz. 52.

St.- Hendrikscollege jubelt 1860-1870, blz. 44.

Wikipedia, Amaat Joos.

Documenten uit eigen archief.

TUSSEN HEMEL EN AARDE ***FUNERAIR ERFGOED IN LOTENHULLE***

INLEIDING

Ons leven speelt zich af tussen hemel en aarde. We worden geboren, leven en sterven. "We are born to die" zeggen de Engelsen lakoniek. Het leven is een weg van de wieg tot het graf. Dit is de aardse dimensie van ons menselijk leven. Voor gelovige christenmensen betekenen de dood en het graf echter niet het einde van de weg maar het begin van een nieuwe, totaal andere weg. Het moment van overlijden is voor hen een kantelmoment waarbij het tijdelijke, aardse leven overgaat in een hemels, eeuwig leven. In dit artikel willen we ons beperken tot een beschrijving van de manier waarop de Lotenhullenaars in de loop der tijden aan die overgang gestalte hebben gegeven. Het belangrijkste ritueel dat die overgang kenmerkt, is de begrafenis.

Het begraven van hun doden is voor christenen altijd erg belangrijk geweest. Het werd de gelovigen volgens de Oude Catechismus als één van de Zeven Werken van Barmhartigheid aanbevolen. Maar niet alleen christenen voelden en voelen het begraven van hun doden aan als een heilige plicht. Lang voor het christendom ontstond, begroeven ook de zo genoemde heidenen en de andersgelovigen hun overledenen onder dolmen, menhirs, piramides, grafheuvels en in allerlei soorten grafmonumenten. We kunnen het begrafenisfenomeen beschouwen als één van de oudste culturele verschijnselen van het mensdom. Het is één van de kenmerken waardoor mensen zich onderscheiden van dieren. Die bekommeren zich in de regel niet om de kadavers van hun overleden of gedode soortgenoten. Het begraven van doden is iets typisch menselijks.

Tot voor enkele decennia was het begraven van de doden in Vlaanderen algemeen gebruikelijk. Pas tijdens de laatste decennia is daar het ritueel van de crematie met uitstrooiing of bijzetting van de as bijgekomen. Reeds de helft van de Vlaamse bevolking laat zich tegenwoordig cremeren. Crematie is trouwens niet zo nieuwerwets. In de tijd van de Oude Belgen en van de Romeinen werden de lijken verbrand en achteraf in een individueel of gemeenschappelijk graf begraven. Het is pas met de komst van het christendom in onze gewesten dat het begrafenisritueel, waarbij het indi-

viduele lijk aan de aarde werd toevertrouwd, de voorrang kreeg. Die voorkeur kwam wellicht voort uit het feit dat Christus zelf in een graf werd begraven en dat het geloof in een verrijzenis uit de doden een basisgegeven van het christelijk geloof is. Bij elke misviering spreken of zingen de aanwezige gelovigen dit verrijzenisgeloof uit op het einde van het Credo: "Ik geloof in de verrijzenis van het vlees en het eeuwig leven. Amen".

De symboliek van het christelijk begrafenisritueel is voor plattelandsbewoners trouwens gemakkelijk te begrijpen. Ze zien er spontaan een parallel in met de graankorrel die in de voor moet sterven, alvorens nieuw graan, nieuw leven voort te brengen.

Rustend in gewijde grond, in de onmiddellijke omgeving van de kerk, het huis van God op aarde, wachten de doden zoals graankorrels samen op nieuw leven, op hun wederopstanding.

Zolang de kerkhoven rond de kerk lagen, passeerden de parochianen tenminste één keer per week op zondag voorbij de graven van hun overleden familieleden en medeparochianen. Een groet en een gebed aan het familiegraf waren voor velen een wekelijks ritueel. De graven op het kerkhof waren de zichtbare tekens van de band tussen levenden en doden. Een kerkhof hoorde bij een dorp en vertoonde er ook gelijkenis mee. Cyriel Buysse beschreef in één van zijn verhalen, 'Micus', heel treffend die gelijkenis tussen kerkhof en dorp. Het verhaal verscheen in 1930 in de verhalenbundel 'Uit het Leven' (p. 82 en volgende).

"'t Was als een dorp der doden midden in het dorp der levenden, dat er omheen lag. Op het kerkhof waren de straatjes smal en de huisjes laag en klein tegen elkaar gebouwd. Alleen hier en daar rees er een groter monument uit op als een voorname woning of kasteel in het nog levend dorp. In het midden stond de kerk, hoog en somber, als de onvermurwbaar - strenge waker van dat stil - verlaten oord. De trage, harde slagen van de torenklok telden met zwaar gedreun de vergankelijke uren af. Elke slag scheen somber te vermanen dat het ogenblik van eeuwigdurend afscheid weer gekomen was."

DE VERHUIZING VAN HET OUDE KERKHOF

In Lotenhulle bevond het kerkhof zich tot midden de jaren zestig van vorige eeuw rondom de kerk. De hele omgeving van kerk en kerkhof werd in de volksmond de Kleine Plaats genoemd. Dit in tegenstelling met de Grote Plaats aan het andere eind van de Dorpsstraat. Doordat er in de jaren zes-

tig meer en meer mensen waren die over een auto beschikten, ontstond er vooral op zondag een groeiend tekort aan parkeerruimte rond de kerk. Bijna alle parochianen bezochten toen nog wekelijks de zondagsmis en wie een auto bezat, deed dat per wagen, zeker bij slecht of zeer koud weer. Doordat het kerkhof bijna de hele ruimte van de Kleine Plaats innam, werd de behoefte aan parkeerruimte alsmat nijpender. Daarom besloot het gemeentebestuur in het midden van de jaren zestig het kerkhof te ontruimen en er een nieuwe bestemming als parkeerruimte aan te geven. Met het oog op de ontruiming kocht de gemeente een stuk landbouwgrond dat Cyriel De Dobbelaere toen in pacht had. Dit stuk grond, het nieuwe kerkhof, lag aan het begin van de Barelstraat achter café De Congo. Zo kwam het dat de Lotenhullenaars sinds het eind van de jaren zestig een nieuwe uitdrukking gingen gebruiken om aan te geven dat iemand dood en begraven was. Vanaf dan zei men in Lue: "Zij of hij ligt achter de Congo".

Florimond Claeys, een ingenieur-architect uit Drogen, kreeg de opdracht het grondplan voor de aanleg van de nieuwe dodenakker te ontwerpen. De gemeentewerklieden onder leiding van Jozef Tanghe zouden instaan voor de overbrenging van de lijken van het oude naar het nieuwe kerkhof en de firma De Moor van Deinze moest zorgen voor het vervoer van de grafstenen. Het gemeentebestuur kreeg van overheidswege ruim de tijd om de werken uit te voeren want men moest een wachttijd van vijf jaar in acht nemen vooraleer men het oude kerkhof effectief als parking in gebruik mocht nemen.

De overbrenging van de lijken en graven startte in 1965. Arthur Van Der Vennet en Maurice Pyfferoen, beiden in 1965 gestorven, waren de eersten die in dat jaar op het nieuwe kerkhof begraven werden. De overbrenging van een honderdtal lijken met hun graven gebeurde vooral in de jaren 1966 en 1967. De gemeente nam de kosten voor de opgraving en verhuizing van de lijken en van de grafmonumenten op zich van wie tussen 1960 en 1965 was overleden. Wie erop stond grafmonumenten en stoffelijke resten over te brengen van wie vóór 1960 gestorven was, moest zelf voor de kosten van een nieuwe lijkist instaan. Alles samen moesten de gemeentewerklieden een honderdtal dergelijke lijkisten met de erbij horende grafstenen overbrengen. De meeste nieuwe kisten werden in die tijd geleverd door de timmerlieden André en Armand Van Parijs, Norbert De Meyer en Valeer De Keyser. Ook bij begrafenisondernemer Lucien Coene werden heel wat lijkisten besteld.

In 1968 was het oude kerkhof volledig ontruimd en vanaf 1970 kon men de vrijgekomen ruimte rondom de kerk als parking in gebruik nemen.

Grafdelver Jozef Tanghe

Het moet gezegd dat het vervoer van de lijken van het oude naar het nieuwe kerkhof in vooroorlogse omstandigheden plaats vond. Tot op de dag van vandaag doen er wilde verhalen de ronde over de manier waarop de officiële grafdelver van de gemeente, Jefke Tanghe, samen met zijn vaste helper Jozef Schepens, die lugubere karwei heeft geklaard. Ook Gerard de Cloet, Valeer Lagaisse, Maurice Van Acker en Hugo Saey – deze laatste was toen tijdelijk tewerkgesteld bij de gemeente - hebben Jef geholpen bij het karwei. Hugo Saey heeft Jefke zelfs maar één keer geholpen.

De walgelijke lijkgeur was voor hem niet te harden. Hij moest verscheidene keren overgeven en hield het maar één dag vol. Hij begrijpt nog altijd niet goed hoe het komt dat Jef Tanghe dat werk meer dan een jaar lang zonder klagen heeft kunnen volhouden. Misschien ligt een verklaring in het feit dat hij zijn afkeer voor de lijkgeur kon verdrinken. "Als ge genoeg jenever drinkt, riekt ge de stank niet", zei Jefke hem voor ze aan het werk begonnen. Jef had gewoonlijk een fles jenever bij zich. Wanneer zijn eigen voorraad opgedronken was, bevoorraadde hij zich rechtstreeks in één van de cafés op de Kleine Plaats of in De Congo. Hij vervoerde de lijken met zijn fiets. Aan zijn zadel had hij een steekkar op twee wielen vastgehaakt. Op de bodemplanken van die kar stonden ofwel drie opgegraven lijkkisten ofwel lagen er een paar zwarte plasticzakken op met de resten van lijken erin. Dit laatste was het geval wanneer de vermolmde kisten bij het opgraven uiteengevallen waren. Dat deze kar met de opgedolven lijken niet zelden onbewaakt voor de toegangsdeur van één van de dorpsherbergen in zon, regen of wind op haar bestuurder buiten stond te wachten of dat sommige lijken half in, half uit de zwarte plasticzakken staken, daar zagen noch Jef noch zijn vaste werkmakker noch de andere mensen van Lo enige graten in. Pas helemaal op het eind van de ontruiming kwam er vanuit de goegemeente wat protest wanneer Jefke eens kwansuis met een knekel in zijn hand aan een cafébasin vroeg of ze geen been nodig had om er haar soep mee op smaak te brengen. Iedereen had er blijkbaar begrip voor dat je je voor een dergelijk luguber karwei regelmatig moest wapenen met een of ander medicijn. Was het niet met galgenhumor dan toch met jenever. Niet zelden gebeurde het dat begripvolle dorpsgenoten Jefke onderweg uit compassie op een extra druppel trakteerden want de dorstigen laven was toch evengoed als de doden begraven een Werk van Barmhartigheid.

Jef had - zoals veel mensen vroeger - de slechte gewoonte tijdens de schaftijd zijn boterhammen op te eten zonder ooit zijn handen te wassen. Het werk ging voor op de hygiëne. Elders toch, want thuis moest hij zich iedere keer helemaal uitstroppen en wassen voor hij bij vrouw Yvonne en de kinderen aan tafel mocht. Volgens eigen zeggen verhuisde hij samen met zijn helpers in totaal 250 lijken naar het nieuwe kerkhof in de Barelstraat.

Jef was in die tijd de enige vast aangestelde werkmans van de gemeente. Als zodanig moest hij alle mogelijke karweien opknappen. De verhuizing van het oude naar het nieuwe kerkhof onder zijn leiding is blijvend in het geheugen van de meeste Lotenhullenaars gegrift. Andere taken onder zijn

bevoegdheid waren het ophalen van het huisvuil en het uitstrooien van zout bij vriesweer. Hij was de klusjesman van dienst op wie de gemeente en alle inwoners altijd en overal een beroep konden doen. Een echte volksvriend. Voor een simpele druppel knapte hij voor om het even wie om het even welk karwei op. Iedereen, jong en oud, kende en waardeerde hem en aanvaardde hem met zijn gaven en met zijn gebreken.

De ontgraving van de lijken en hun transport naar de nieuwe dodenakker was zonder twijfel de meest onverkwikkelijke opdracht die hij ooit uitvoerde.

“De overbrenging van al die lijken is zijn dood geweest” stelt oud-gemeentesecretaris Gaspar Buyse. In 1981 stierf Jef ten gevolge van een slepende ziekte. Hij was toen slechts 62 jaar oud. Met hem verdween een authentieke Lotenhulse volksfiguur.

De overige opgegraven schedels en beenderen, die niet naar het nieuwe kerkhof moesten worden overgebracht, werden samen met de afgeschraapte bovenste laag van de kerkhofgrond door de firma Cortvriendt van Tielt per vrachtwagen naar een stort gevoerd. Dit stort lag aan de linkerkant van de Nauterkensstraat, achter de woning van André Danneels, in de onmiddellijke omgeving van Juul Standaerts bos. Een aarden weg leidde naar deze stortplaats.

Indertijd duurde het niet lang voor de schoolkinderen van Lotenhulle die lijkenbergplaats als een ideale speelplaats voor zich opeisten. De jongens staken de schedels op stokken en liepen er elkaar bang makend mee rond. De meisjes speelden er schooltje mee: de schedels waren als de hoofden van ingebeelde leerlingen en de beenderen deden dienst als lineaal van de schooljuffrouw. Sommige omwonenden vonden dit bedenkelijk kinderspel wat al te gortig en protesteerden bij het gemeentebestuur tegen dit publiek gebrek aan eerbied voor de doden. De verantwoordelijken van de gemeente gaven daarom aan de firma Van Tornhout de opdracht een diepere put te graven, er alle stoffelijke resten in te dumpen en er een dikke laag zand bovenop te storten. De opgevulde put diende achteraf als vuilnisbelt. Een dergelijk niet officieel stort was niet uitzonderlijk want de gemeentelijke ophaaldienst onder de leiding van Jef Tanghe kwam in die jaren nooit verder dan de grenzen van het dorpscentrum om huisvuil op te halen. De bewoners van de buitenwijken van het dorp verbrandden hun huisvuil thuis in een ton, dumpten het in een zelfgegraven put in de eigen tuin of gebruikten een toevallige plek in de buurt als vuilnisbelt. De bewo-

ners van de wijk de Veldhoek gebruikten dus de met beenderresten opgevulde put weldra als hun stort. Wie er op de dag van vandaag diep genoeg zou beginnen graven, zou zeker vrij vlug op schedels en beenderen, afkomstig van het oude kerkhof, stoten.

De inrichting van de nieuwe dodenakker

Centraal achteraan op de nieuwe dodenakker verheft zich een groot, blauwgeverfd, cementen Calvariekruis. Onder het met kasseistenen opgemetselde grafheuveltje liggen de overleden geestelijken van de parochie. Dit centrale kruis bevond zich tevoren in de hovingen van het klooster O.L.V.-Presentatie. Het werd in 1966 naar de nieuwe dodenakker verhuisd. Links en rechts ervan kregen de overleden Lotenhulse oud-strijders uit de Eerste Wereldoorlog hun rustplek.

In de drie eerste graven in de uiterste linkerhoek bevinden zich de stoffelijke resten van drie Belgische soldaten die in Lotenhulle bij het begin van de Tweede Wereldoorlog de dood vonden. Hun lijken werden na de oorlog nooit opgehaald en zo bleven ze hier onder een eenvoudig cementstenen kruis begraven. In de achterste rij liggen de meeste oud-strijders '14-18 naast elkaar begraven.

Als laatsten in die rij bevinden zich de monumentale grafstenen van de families Hulin en Blomme. Zij kregen die bevoorrechte plaats wellicht, omdat beide families belangrijke weldoeners van de kerk van Lotenhulle waren. De Hulins schonken het hoofdaltaar, de Blommes het O.L.V.-zijaltaar aan de kerk.

Eveneens in die eerste rij graven, uiterst rechts, bevindt zich de begraafplaats van de Zusters O.L.V.-Presentatie. Hun grafperk is met lage betonstijlen afgeboord. De zusters liggen er elk apart begraven, onder een eenvoudig, stenen kruis met hun kloosternaam erop vermeld. Sinds 2008 is er, parallel met het eerste, een tweede, niet omheind grafperk vrijgemaakt voor de laatst overleden zusters van het klooster. Er sterven tegenwoordig meer zusters dan vroeger in Lotenhulle omdat het huidige kloostergebouw als verzorgingshome voor de gepensioneerde zusters van de congregatie dienst doet.

Langs de uiterste linkerzijde, van achteren naar voren toe, plaatsten de overgebrachte grafmonumenten van de Lootse families die er prijs op gesteld hadden, hun familiegraf naar de nieuwe dodenakker te laten overbrengen. Men heeft deze rij blijkbaar voorbehouden voor de voornamere families van het dorp. Men vindt er de graven van de familie van dokter Claerhout, van notaris Verstraete, van de gemeentesecretarissen De Kesel, van de brouwersfamilie Maenhout, van de familie Homer De Moor, Adolf Slock e.a.

De overige overgebrachte grafmonumenten gaf men een plaats aan beide zijden van de middengang, rij per rij, van achteren naar voren toe. De oudste graven bevinden zich daardoor allemaal achteraan op het kerkhof, in de directe omgeving van het grote Golgothakruis, dat door twee treurcypressen geflankeerd wordt. Sinds 1965 schoof men bij het begraven, links van de middengang, geleidelijk aan op naar voren, tot aan de kinderbegraafplaats. De kindergrafjes beslaan de hele eerste rij vooraan, links van het toegangshek van het kerkhof.

In 1993 was de hele linkerzijde van het kerkhof door nieuwe graven ingenomen. Vanaf dan begon men, rij per rij, met het invullen van de overblijvende ruimte, rechts van de middengang. Nu, in 2012, blijft er aan de rechterzijde van het kerkhof nog slechts een vijftal meter vrije begraafruimte over. In 2011 heeft de gemeente Aalter de oude grafmonumenten, achteraan rechts van de middengang, ontruimd. Daardoor gingen verscheidene unieke grafmonumenten verloren.

In de uiterste rechterhoek van het kerkhof, grenzend aan de straatzijde, heeft men sinds 1992 een columbarium met zeshoekige ruimtes voor urnen opgericht. Ernaast, eveneens langs de straatzijde, verheft zich een stenen gedenkzuil met de naamplaten van mensen, wier as op de strooi-

weide werd uitgestrooid. Aan de rechterzijde vooraan bevindt zich een onlangs aangelegd grasperk met een tiental sobere, horizontaal liggende grafstenen, die de urnekeldertjes met de as van de betreffende overledenen bedekken. Voor een dergelijke laatste rustplaats betalen de nabestaanden minder dan voor de traditionele familiekersers. "Hoe meer plaats men inneemt, hoe meer men moet betalen", zegt de huidige grafdelver Patrick Van Renterghem meewarig glimlachend.

Buiten de omheining van het kerkhof, vlak achter het oude café De Congo, heeft de gemeente in 1968 ook een nieuw dodenhuisje opgetrokken dat nu alleen nog als stapelruimte en niet meer als dodenhuisje dienst doet. Vanuit vogelperspectief bekeken, is de dodenakker van Lotenhulle met zijn brede, langgerekte middengang en zijn twee smallere zijgangen, links en rechts, geometrisch overzichtelijk ingedeeld. De voorste helft van de middengang is aan beide zijden afgeboord met vijf loofbomen, omgeven door enkele struikperken. Langs de beide zijgangen, links en rechts, heeft men omheen de eerste drie bomen, een aantal halfhoge sierstruiken aangeplant. De bomen en de struiken contrasteren 's zomers levendig met de talrijke grijze- en zwartmarmeren grafmonumenten links en rechts ervan. Het grote nadeel van die bomen – in de ogen van de regelmatige bezoekers van het kerkhof ten minste – ligt in het feit dat ze in zomer en herfst teveel schaduw afgeven. Daardoor zien trouwe bezoekers van het kerkhof zich genoodzaakt, meer dan hun lief is, de graven van hun geliefde overledenen schoon te schrobben. Andere bezoekers daarentegen zijn gelukkig met de aanwezigheid van het groen van de bomen en van de sierstruiken in de perkjes omdat ze de strakke, rechte indeling van de dodenakker op een natuurlijke manier doorbreken en met hun schaduwwerking en hun afgevallen bladeren soms verrassende mosmozaïeken van groen, grijs of bruin mos op de grafzerken borduren. De groene beplanting trekt ook de vogels aan, die voor wat meer leven en geluid zorgen op de anders zo doodstille begraafplaats.

Aan de straatzijde vooraan hebben de gemeentelijke verantwoordelijken de nieuwe dodenakker afgeboord met een lage, in baksteen gemetselde muur waarop men, tussen hoger opgemetselde pijlers, de ijzeren hekkens van het vroegere kerkhof heeft aangebracht. De Lotenhulse smid Gaston De Schrijver vervaardigde deze hekkens. Hij smeede zijn initialen aan de bovenzijde van de grendel van het toegangshekken. Op één van de uitstekende muurpijlers, aan de rechter voorkant van het kerkhof, heeft men

zoals op het oude kerkhof op de Kleine Plaats, een nieuw Heilig Hartbeeld geplaatst. Niet alleen verscheidene grafmonumenten maar ook dit symbool van het oude kerkhof is dus naar de nieuwe dodenakker mee verhuisd..

Aan de beide zijkanten en aan de achterzijde wordt de dodenakker door een afsluiting met Bekaertdraad tussen cementpalen afgesloten. Achter de omheiningsmuur aan de voorzijde en achter de afsluitingdraad aan de zijkanten en aan de achterkant omzoomt een manshoge, groenblijvende cypreshaag het hele kerkhof. Op die manier heeft men de wereld van de levenden en de wereld van de doden zoals op het oude kerkhof weer netjes van elkaar gescheiden.

FUNERAIR ERFGOED ROND EN IN DE H. KRUISEKERK

De voorloper van het oude kerkhof

We vertelden hierboven al hoe de graven van het vroegere kerkhof in de jaren 1967-1968 werden verwijderd. Het oude kerkhof rond de kerk telde drie toegangen. Elke toegang had een toegangshek: één op de uithoek met uitzicht op de Dorpsstraat en één, links en rechts van de westelijke voorgevel van de kerk. De oost- en zuidzijde van het kerkhof waren tot 1904 door een manshoge bakstenen muur met ezelsrug afgeboord. Achter de muur groeiden lindenbomen in kandelaarsvorm gesnoeid. Dergelijke mooi gelijkende bomenrijen, met hun takken vriendschappelijk als armen over elkaar heengeslagen, stonden traditioneel symbool voor de verbondenheid tussen levenden en doden. Die traditionele lindenrijen zijn tijdens de restauratiewerken van de kerk in 1904 gerooid en de hogere bakstenen muren zijn vervangen door een halfhoge bakstenen muur met ijzeren hekkens erbovenop zodat men van op de straat uitzicht had op de graven. Hoe het kerkhof er vóór 1904 uitzag, kunnen we slechts raden. Wellicht bestond het kerkhof uit een verspreid aantal stenen grafmonumenten van kapitaalkrachtige parochianen, omringd door eenvoudiger graven met stenen, houten en ijzeren kruisen. We kunnen ervan uitgaan dat enkele treurbomen voor wat groen zorgden. Het Golgothakruis met de knekelput, omringd door een ijzeren hekwerk tegen de zuidgevel van de kerk, vormde het centrum van het kerkhof. Dat is duidelijk te zien op een tekening van de kerk van het jaar 1800. Tot 1904 sloot een ijzeren hekken aan de zijde van de Hullaertstraat de doorgangsweg naar de pastorie af. De Hullaert-

straat zelf liep naast de noordzijde van het kerkhof door tot aan de Pittemstraat.

Aan de oostzijde liep de Dorpsstraat wel door naast het kerkhof tot in de Pittemstraat. Langs de beide toegangshekkes, links en rechts van de westgevel van de kerk, werden de lijken ten grave gedragen. Het voetpad liep parallel met de hekkes in een U-vorm rondom het kerkhof. Tussen elke twee rijen graven door waren er haaks op het U-vormige buitenpad smallere verbindingspaden aangelegd zodat alle graven vlot bereikbaar waren. Heel de kerkhofruimte, gelegen aan de zuidzijde van de kerk, noemde men het groot kerkhof. Hierop lag de meerderheid van de overleden parochianen begraven. Na de Eerste Wereldoorlog werd op het groot kerkhof een speciale rij graven voorzien voor de oud-strijders. Hun graven waren rechts van het zuidwestelijke toegangshekkes tegen de afscheidingmuur samengebracht.

Aan de noordzijde van de kerk situeerde zich het zogenoemde klein kerkhof. Daar bevonden zich het dodenhuisje, de kinderbegraafplaats, het kerkhof van de Zusters O.L.V.-Presentatie en het familiegraf van de familie Hulin. Wellicht kon de pastoor indertijd aan deze weldoeners van de kerk moeilijk het voorrecht weigeren zo dicht mogelijk bij hun woonplaats begraven te worden.

Het dodenhuisje

Rechts van de voorgevel van de kerk stond het dodenhuisje. Ieder kind in Lotenhulle was er vroeger bang voor. Dit gebouwtje diende vooral om er de lijken van verongelukte mensen, bijvoorbeeld van verkeersslachtoffers, tijdelijk in onder te brengen. Ze lagen daar in afwachting van een overbrenging naar hun eigen woonplaats.

Twee bekende Luetse die er ooit in lagen, waren Antoine Olevier en Octaaf De Clercq. De eerste overleefde de klap van een botsing van zijn auto met de triemkar van eierhandelaar Isidoor Van Steenkiste niet. Octaaf werd na een aanrijding voor dood naar het dodenhuisje gebracht. Gelukkig ontwaakte hij daar tijdig uit een diepe coma en kon hij gereanimeerd worden.

De meeste kinderen van Lotenhulle waren vol angst voor dat dodenhuisje. De ouders lieten niet na hun kinderen er bang voor te maken. De sage van Vierbille, het spook dat zich verschool in de Westerse Levensboom op het kerkhof, is zonder twijfel eveneens ontstaan uit eenzelfde soort volkse behoefte van de goegemeente om kinderen bang te maken voor dood en duivel. In de ogen van de meeste kinderen waren beide synoniem van elkaar.

Bij de verhuizing van het kerkhof naar de Barelhoek in 1966-67, had het dodenhuisje naast de kerk zijn functie als voorlopig mortuarium verloren. Verongelukte mensen werden na een ongeval onmiddellijk met een lijkwagen naar hygiënischer mortuaria overgebracht. De afbraak van het oorspronkelijk dodenhuisje van Lotenhulle lag dan ook voor de hand. Het nieuw dodenhuisje dat men naast de nieuwe begraafplaats gebouwd heeft, is volgens de huidige grafdelver Patrick Van Renterghem totnogtoe slechts één keer gebruikt om er een dode in onder te brengen. Tegenwoordig doet het dienst als bergruimte. Het jaagt geen enkel Loots kind nog schrik aan.

Rituelen rond afsterven en begrafenis

Hoewel de dood en doden altijd al door iedereen gevreesd werden, waren ze toch geen onbekenden in het dorp. De dood en de rituelen errond waren vroeger zichtbaarder aanwezig in het dagelijks leven van jong en oud dan tegenwoordig. Iedereen kon horen en zien hoe de pastoor, vergezeld van de koster met rinkelende bel, de stervenden thuis bezocht om hen te berechten. Van zodra iemand gestorven was, verwittigde een familielid de pastoor die op zijn beurt de klokkenluider het bevel gaf de doodsklokken te luiden. Zo wist heel het dorp erg vlug dat er iemand overleden was. Het duurde niet lang voor heel het dorp wist wie en hoe iemand gestorven was. Dergelijk nieuws verspreidde zich als een lopend vuurtje. De doden werden thuis door familieleden zelf of door buurvrouwen gewassen en afgelegd.

In Lotenhulle waren barbier Ernest Verschaeve in het centrum en Miel Van de Walle in de Meulenhoek de barbiers van dienst. Zij gaven de mannelijke afgestorvenen een laatste scheerbeurt. Wanneer iemand overleden was, werden de luiken van het huis - zolang de dode in lijk lag - gesloten. Een strooien kruis werd aan de voordeur, aan het toegangshekken of tegen de vensterluiken geplaatst. Een aantal mannelijke burens werden genood om bij de uitvaartdienst de lijkstaf te helpen dragen. Wanneer iemand uit de buurt in lijk lag, gingen de burens en kennissen een laatste groet brengen aan de overledene om een gebed te lezen voor zijn of haar zielezaligheid en om door hun aanwezigheid en medeleven de getroffen familie te troosten en moed in te spreken. Kinderen gingen vaak mee met hun vader of moeder want ook de dood moest men van jongsaf aan leren kennen. Hij hoorde bij het leven. Als een klaskameraadje stierf, ging de gehele klas onder de leiding van de meester of de schooljuffrouw op bezoek bij het overleden kameraadje thuis om het een laatste groet te brengen.

Een pastoor die stierf, werd in de voorplaats van de pastorie, in het halfduister in volle ornaat opgebaard. Bij de begrafenis van de in 1991 verongelukte pastoor Rowaert bijvoorbeeld was de voorplaats van de pastorie in een soort rouwkapel omgebouwd. Iedere parochiaan kon zijn stoffelijk overschot daar een laatste groet brengen voor hij begraven werd. Voor de toegangsdeur stond een baldakijn opgesteld, bestaande uit zwarte fluwelen doeken met zilveren biezen afgeboord. Heel die sombere inscenering

verleende aan de begrafenisplechtigheid een statige luister die paste bij een dergelijk belangrijk parochiaal gebeuren.

Wanneer een overledene in het dorpscentrum woonde, werd de lijk-kist door dragers te voet naar de kerk gedragen. Wanneer de overledene verderaf in één van de wijken van Lotenhulle woonde, droegen genode burens de lijk-kist tot op een afgesproken plek. Meestal was dat het begin van een straat, die rechtstreeks op de kerk uitgaf. Bijvoorbeeld aan het begin van de Dorpsstraat voor wie in de Nevelestraat woonde, aan het begin van de Hullaertstraat voor wie in de Barelhoek woonde. Op die afgesproken plaatsen wachtten de pastoor of onderpastoor, de koster en de misdienaars de begrafenisstoet op om samen met de familie en de lijk-kist het laatste traject naar de kerk te voet af te leggen.

Welgestelde boeren vervoerden de lijk-kist van hun overledene, geplaatst op reeuwstro, met een hooiwagen tot aan dezelfde afgesproken plaatsen, die van wijk tot wijk verschilden. Meestal namen een aantal oudere vrouwen op de lijk-wagen zelf plaats, naast de lijk-kist. Aangekomen op de plek waar de koster met de pastoor hen opwachtte, werd de kist door de dragers, gevolgd door de stoet van de familieleden, te voet naar de kerk gedragen. Van zodra de lijk-stoet zich in gang gezet had, keerde de boever met paard en kar naar de boerderij terug. Onderweg stortte hij het reeuwstro uit in wat men een doodput noemde. Het stro, dat via de kist in contact geweest was met de dode, moest verdwijnen want anders bracht het ongeluk en miserie met zich mee. De poel bij de Barelhoeve op het eind van de Barelstraat, deed waarschijnlijk dienst als doodput voor de wijk de Barelhoek.

Het uitzonderlijkst waren de begrafenis-sen van heel welstellende burgers. Dergelijke notabelen werden met een zwarte lijk-koets, getrokken door zwart aangeklede paarden, versierd met zwarte pluimstaarten en kruisen op hun kop, gevolgd door de stoet van hun verwanten, van hun woonplaats naar de kerk gevoerd. De begrafenis van de gepensioneerde jeneverstoker Octaaf Bouckaert uit de Dorpsstraat was de laatste plechtstatige begrafenis van die aard. Begrafenisondernemer Omer Claeys uit Nevele verzorgde bij die gelegenheid met zijn koets en zijn paarden het funerair spektakel dat geen enkele Lotenhullenaar in die tijd wilde missen.

Wat evenmin iemand node miste, was het begrafenismaal voor de naaste familie na de begrafenis. Doordat sommige familieleden veraf woonden en al van 's morgens vroeg onderweg waren, was het bij gegoede burgers en rijkere landbouwers de gewoonte dat men aan de hele familie een gratis maaltijd aanbood. Deze vond meestal plaats in de beste kamer van de woning van de overledene. Eén of meer buurvrouwen hielpen in de dagen vooraf en op de dag van de begrafenis zelf mee bij de bereiding en het opdienen van de spijzen. Traditioneel bestond een begrafenismaal uit tomatensoep met balletjes, aardappelen, vlees, groenten en taart met koffie. Een begrafenis was in de tijd toen er nog geen auto's waren, voor ooms en tantes, neven en nichten een uitgelezen gelegenheid om elkaar weer te zien, oude herinneringen aan de overledene op te halen en om de familiebanden aan te sterken.

De herberg Het Nieuw Schuttershof van Armand de Meyer en Yvonne De Pestel was traditioneel de plaats waar de burgers en boeren van Lotenhulle na een begrafenis 'tafel hielden'. Dit wilde zeggen een warme maaltijd gebruikten. Arbeiders en dagloners hadden geen geld daarvoor. Meestal gingen ze na de dienst naar huis, dronken daar enkele jenevers en aten ze een karig begrafenismaal door de eigen vrouw bereid. In Het Nieuw Schuttershof waren Irma De Vreese en Marie Soens de vaste kokkessen. Op het menu stonden traditioneel volgende gangen: tomatensoep met balletjes, bouillie met worteltjes als voorgerecht, varkensgebraad of rosbeef met aardappelen als hoofdgerecht en koffie met confituretaart als dessert. Voor minder welgestelde families voorzag men een koffietafel. De maaltijd werd geserveerd in de voorplaats van de herberg aan de linkerkant van de toegangsdeur. Pas in de jaren zestig werd een begrafenismaal na de dienst algemeen. De zalen van de herbergen Het Volkshuis bij Bertha Meheus en vooral de zaal Avondvreugd van herberg Het Duivenlokaal bij Georgette Lambert werden vanaf de jaren zestig de plekken waar de begrafenismaaltijden gehouden werden.

Samengevat kunnen we stellen dat de dood en de begrafenis van een mens een gebeurtenis was, die mensen samenbracht. Een begrafenis was een gebeuren waarbij heel het dorp zich betrokken voelde. De dood was een bekende gast, een gemeenschappelijke vijand die men samen moest bestrijden maar die men ook van lieverlee samen onderging. Elk overlijden betekende een nederlaag zoals elke geboorte een overwinning van het leven op de dood was. Beide kregen een zichtbare plaats in het dorpsleven.

De dorpspriester speelde als vertegenwoordiger van God op aarde de hoofdrol bij het funerair gebeuren. Hij ging de stervenden thuis berechten en kwam na hun overlijden op bezoek bij de nabestaanden om hen te troosten. Samen met de rouwende familieleden deed hij dan inspiratie op voor zijn preek en voor het opstellen van het doodsprentje. In de meeste gevallen stelde hij zelf de tekst op.

Was de overledene lid van een vereniging, bijvoorbeeld de Bond van de Gepensioneerden, dan zagen de meeste leden van de vereniging het als hun plicht ten minste tot en met de offerandegang aanwezig te zijn bij de uitvaart van hun medelid. Bij de consecratie bracht de vaandeldrager van de vereniging met het vaandel waarvan de piek met een zwartzijden rouwband omwikkeld was, een laatste eresaluut aan de overledene. Wanneer het een oud-strijder betrof, gebeurde de eregroet door het blazen van de Last Post tijdens de consecratie. Bij het einde van de rouwdienst liet de koster niet na vanop zijn orgel het vaderlands volkslied te laten weerklinken.

Vroeger zag iedere familie van Lotenhulle het als een morele plicht iemand af te vaardigen om aanwezig te zijn bij een uitvaart. Elke begrafenis was een uiting van dorpsverbondenheid. Na de begrafenis droegen de dichtste vrouwelijke familieleden zes weken lang zwarte rouwkledij. Voor mannen en jongens volstond een zwart linnen rouwbandje op de revers of rond de mouw van hun jas.

Tegenwoordig overlijden meer en meer Lotenhulse vrouwen en mannen bijna ongeweten voor de dorpsgemeenschap in een verafgelegen hospitaal of in het bejaardentehuis van Aalter of Vinkt. Ze worden berecht door één aan het rusthuis of hospitaal verbonden aalmoezenier. Het lijk van de afgestorvene wordt na zijn overlijden zo vlug mogelijk opgehaald en naar een mortuarium in Aalter of Deinze afgevoerd om er clean en eenzaam opgebaard te worden. Wanneer je dergelijke mortuaria bezoekt, ben je er alleen met de overledene. De enige manier om je medeleven te uiten, bestaat erin iets neer te schrijven in een opengeslagen rouwboek. Ook de laatste tocht van het mortuarium naar de kerk verloopt veel onpersoonlijker dan vroeger. De glimmende lijkwagen met aangestoken fakkellijchten, gevolgd door de stoet van auto's met familieleden, rijdt als het ware afgeschermd van alle andere mensen tot bij de kerkdeur. Erna wordt de begra-

fenisceremonie zelf geleid door een ceremoniemeester met een vast team van vreemde helpers die heel het funerair gebeuren in goede banen leiden. De naaste familie, de vrienden, buren en medeparochianen zijn toeschouwers geworden. Alleen wanneer ze de moed en creativiteit opbrengen om zelf een eigen inbreng op te eisen, kan een begrafenis persoonlijker of dorpsgebondener zijn. In de kerk zelf voert de priester wel nog de regie bij de liturgische plechtigheid maar het praktisch verloop van de begrafenis ligt meer en meer in handen van de begrafenisondernemer of zijn ceremoniemeester. Meer en meer wordt de professionele begrafenisondernemer de man die de regie van een uitvaart in handen heeft. De naaste familie, de medeparochianen en zelfs de parochiepriester worden hoe langer hoe meer in een passieve rol geduwd. Het sterven geraakt meer en meer in handen van professionelen. Het priestertekort en de fusies van parochies zorgen ervoor dat ook de parochiepriesters geen spirituele of vriendschappelijke band meer hebben met de getroffen familie. Dat verklaart mee waarom meer en meer mensen kiezen voor een crematie in een of ander verafgelegen crematorium. In Lotenhulle kiest een grote meerderheid van de mensen er nog voor hun overledene in de parochiekerk te laten begraven. Wellicht hangt dit samen met het nog bloeiend verenigingsleven en met het feit dat de dienstdoende pastoor in Lotenhulle woont en niet al te veel parochies onder zich heeft. De uitvaarten verlopen hier nog persoonlijk en dorpsgebonden. Bij elke begrafenis geven nog heel veel mensen een kaartje af met hun persoonlijke deelneming. De pastoor getroost zich nog de moeite om een persoonlijk woord over de gestorvenen uit te spreken. Zeer veel parochianen gaan nog te zegen bij de offerande en nemen eerbiedig het bidprentje van de overledene mee naar huis waar het enige tijd een bevoorrechte plaats krijgt.

Uiteraard kunnen al de besproken rituelen en gewoonten, alle mooie muziek en alle troostende woorden niet verhinderen dat de tijd geleidelijk aan de herinnering aan de overledenen doet vervagen. Het is pas na de kerkdienst, de begrafenis en de familiemaaltijd dat het besef doorbreekt dat de overledene onherroepelijk dood is. Het kerkhof met de graven is de enige plek waar zowel familie als vrienden en dorpsgenoten de overledenen nog kunnen ontmoeten. Het kerkhof is een duurzaam teken van de blijvende band tussen de levenden en de doden van Lotenhulle. Alleen bij de gratie van de levenden kan die symbolische band verder blijven bestaan.

Grafmonumenten aan de buitenzijde van de kerk

Tussen de graven van het groot kerkhof dat in 1966 ontruimd werd, stonden slechts twee bomen: een ratelpopulier voor de traptoren die naar de klokkentoren leidt en de Westerse levensboom, rechtover het huis van dokter Claerhout. Beide bomen werden in de jaren twintig van vorige eeuw, bij het herbouwen van de nieuwe kerkhofmuur aangeplant. Alleen de Westerse levensboom herinnert als boom nog aan het oude kerkhof. Aan zijn voet stond het grafmonument van de familie van dokter Henri Claerhout. Als Jefke Tanghe een zoef teveel op had, vertelde hij graag aan iedereen die het horen wilde dat hij bij het ontgraven van het familiegraf van de Claerhouts verscheidene gouden tanden had gevonden en dat hij ze aan de familie terugbezorgd had.

De opvallendste bewaard gebleven funeraire monumenten aan de buitenzijde van de kerk hangen tegen de zuidgevel: de bronzen oorlogsgekenkplaat voor de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog, een aantal grafstenen en een kruislievenheer. Het zijn monumenten, die men bij de ontruiming van de graven blijkbaar bewust heeft willen bewaren als een soort herinnering aan het oude kerkhof.

Het bronzen monument voor de oorlogslachtoffers van de Eerste Wereldoorlog werd in 1921 ingehuldigd. Het is een werk van de Gentse bronsgieter Geo Verbanck (1892-1962). Het kunstwerk kwam er hoogstwaarschijnlijk op initiatief van burgemeester Georges Hulin de Loo, op dat moment hoogleraar kunstgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit van Gent. Als zodanig kende de burgemeester zonder twijfel de kwaliteiten van deze Gentse kunstenaar, die toen één van de bekendste ontwerpers van grafmonumenten in heel België was. Burgemeester Hulin betaalde zelf meer dan de helft van het vereiste bedrag voor het monument want de omhaling onder de burgers van de gemeente had veel te weinig geld opgebracht. Hulin kende zonder twijfel deze Gentse kunstenaar-bronsgieter want in Gent woonde Hulin vlakbij het bekendste werk van Verbanck, het monument voor de gebroeders Van Eyck in de onmiddellijke nabijheid van de Sint-Baafskathedraal in Gent, dat naar aanleiding van de Wereldtentoonstelling van Gent in 1913 werd vervaardigd. Tussen haakjes, ook de bronzen plaat tegen de gevel van de jeugdwooning van Cyriel Buysse in Nevele is een ontwerp van Verbancks hand.

Tegen de buitenmuur van de rechtse dwarsbeuk bevinden zich zes grafstenen. Waarschijnlijk bevestigde men die grafstenen tegen de kerkmuur uit dankbaarheid voor deze parochianen die bekend stonden als weldoeners van de kerk.

Uiterst links de arduinen grafsteen van Jeanne Philpine Devis, épouse Van Hulle. Ze stierf in 1866. Haar echtgenoot was lijnwaadfabrikant en tevens burgemeester van Lotenhulle.

De tweede witmarmeren grafsteen is van Livinus Martens, 16 jaar schepen van Lotenhulle en van zijn echtgenote Dorothea Braem. Hij stierf in 1792, zij in 1817.

Het derde grafmonument is de zwartmarmeren grafplaat met foto van pastoor Remi Van de Abeele, die stierf in 1935.

Ernaast, tegen de onderzijde van de kerkgevel, bevindt zich het vooruit-springend grafmonument van de familie Joannes van de Voorde, die in 1803 overleed. Als eigenaar van de molen van Oudegoede behoorde hij zonder twijfel tot de notabelen van de gemeente.

Even verder, eveneens tegen de buitengevel van de dwarsbeuk van de kerk, hangt een gepolychromeerde lindenhouten Kruislievenheer. Op een oude tekening van de kerk uit 1800 hangt diezelfde kruislievenheer onder een afdak met een door struiken afgeboorde knekelruimte onder hem. De knekelruimte bestond voor de ontruiming in 1966 uit een diepe put, omgeven door een ijzeren hekwerk met scherpe punten. De opgegraven beenderen en schedels van tevoren overleden parochianen lagen in de put opgestapeld. Een dergelijke knekelruimte was noodzakelijk omdat bij elke ontgraving beenderen van eerder begraven parochianen opgedolven werden en toch ergens moesten opgeborgen worden. De mensen van Lotenhulle noemden deze ruimte niet het knekel- maar het beenhuis. Voor men een nieuwe kist in een graf neerliet, verzamelde de grafdelver telkens de overgebleven beenderresten van het geraamte van de voorganger of voorgangster en bracht ze naar het beenhuis. Een graf ging vroeger in Lotenhulle niet erg lang mee doordat het kerkhof veel te klein was om lange tijd de bestaande graven ongemoeid te laten. We mogen niet vergeten dat Lotenhulle in de 19de eeuw ooit meer dan drieduizend inwoners telde. Er moest dus regelmatig ontgraven worden om plaats voor nieuwe graven te voorzien. In Lotenhulle gebeurde dat gemiddeld om de vijftien jaar. In de beginjaren zestig zag men zich zelfs genoodzaakt volwassen Lootse mannen en vrouwen op het 'kleine' in plaats van op het 'grote' kerkhof te begraven, iets wat indruiste tegen de bestaande traditie. Dit euvel van het

plaatsgebrek was een bijkomende reden voor het gemeentebestuur om voor de aanleg van een nieuw, groter kerkhof buiten het dorpscentrum te opteren.

Met de ontruiming verdween ook de knekelput tegen de zuidgevel voor-goed.

Rechts van het Golgothakruis bevinden zich nog de grafplaten van de kinderen van koster Pieter Van den Hende en een kleine gedenkplaat voor J.F. Blomme, eveneens weldoener van de kerk.

Het geuzenkerkhof

Een derde, minder bekend kerkhof bevond zich aan de buitenzijde achter het koor van de kerk. Die ruimte werd in de volksmond het geuzenkerkhof genoemd. Op die beperkte ruimte werden de doodgeboren en ongedoopte kindjes, de niet-gelovigen en de zelfmoordenaars in ongewijde grond begraven. De bekendste geus van Lotenhulle was zonder twijfel Peetje Staf Van der Vennet, die nooit naar de mis ging en bewust de laatste sacramenten weigerde.

Al wie op het geuzenkerkhof werd begraven, kreeg volgens oud-koster Leon De Craene alleen de absouten (= katafalkgebeden) achteraan in het portaal van de kerk en werd met zijn of haar gezicht van het altaar wegstarend in de ongewijde grond van het geuzenkerkhof begraven.

Met de verhuizing van het groot, het klein en het geuzenkerkhof (?) naar de Barelstraat kwam voldoende plaats vrij voor parkeergelegenheid rondom de kerk. De vroegere Kleine Plaats was daarmee groter geworden dan de vroegere Grote Plaats. Door haar ligging op de verkeersdrukke Steenweg-op-Deinze was ze niet meer geschikt om er de jaarlijkse kermissen en feestelijkheden te laten plaatshebben. In de jaren zestig grepen de kermissen al plaats op het Gulden Sporenplein in plaats van op De Grote Plaats. Hoewel ze nog De kleine Plaats heette, beschouwde men vanaf de jaren zeventig het vrijgekomen kerkplein als de nieuwe Grote Plaats omdat alle belangrijke dorpsfeesten er sindsdien plaats vinden.

De grote natuurstenen plaat met de beginregels van het refrein van het lied van Lo, die de gemeente Aalter in 2006 ter gelegenheid van de herinrichting van het dorpsplein op het vroegere kerkhof inhuldigde, kan men beschouwen als een laatste grafsteen, die herinnert aan het vroegere kerkhof.

Funeraire getuigenissen binnenin de kerk

In de H.Kruiskerk zijn er verscheidene zaken die rechtstreeks of onrechtstreeks verband houden met het funerair gebeuren. De kerk zelf heeft de grondvorm van een Latijns kruis wat op zichzelf al symbool staat voor het kruis waarop Christus stierf.

Links tegen de muur boven de zijingang aan de vrouwvolkse kant hangt de obiit van Jules Hulin. Boven en naast

de zijingang aan de mannenvolkse kant hangen de obiits van Marie en Georges Hulin. Het ligt voor de hand dat Marie's obiit aan de vrouwvolkse kant thuishoort. Dergelijke obiits of schilden met het familiewapen van de overledene werden traditioneel in de begrafenisstoet van adellijke personen megedragen. Achteraf werden de obiits ter blijvende herdenking meestal achteraan in de kerk opgehangen. "Obiit" is het Latijnse woord voor: "hij of zij ging heen". Behalve het familiewapen schilderde men erop ook het geboorte- en sterfjaar van de overleden persoon. Zo wist men achteraf om wie het juist ging. Dergelijke wapenschilden vonden zeker hun plaats in de kerk wanneer de leden van de betreffende familie in het verleden de kerk en de pastoor moreel en materieel hadden gesteund. Voor de familie Hulin was dat zonder twijfel het geval. De Hulins waren weldoeners van de kerk. Het tastbaarste bewijs daarvan vindt men in de voet van het hoofdaltaar waarin de namen van moeder Marie en van vader Jules Hulin als schenkers van het altaar vermeld staan. De professor zelf was als burgemeester samen met zijn lijst verzekerd van de politieke en morele steun van pastoor Van den Abeele bij elke nieuwe gemeenteraadsverkiezing tussen de twee wereldoorlogen. De drie obiits van de Hulins zijn een blijvend symbool van de subtiele verstrengeling van de belangen van de ker-

kelijke en wereldlijke gezagsdragers in Lotenhulle tijdens de periode tussen de twee wereldoorlogen.

Tegen de noordelijke langsbeuk van de kerk hangt een gepolychromeerd kruisbeeld met eronder de kruisjes met de namen van de parochianen, die in het lopende kerkelijk jaar in Lotenhulle werden begraven.

Vroeger bestond de gewoonte dat de familieleden, vrienden en buren de avond voor de begrafenis in de kerk - tijdens de winter in de kapel van het klooster O.L.V.-Presentatie - samenkwamen om er samen, onder de leiding van een kloosterzuster, een rozenhoedje te bidden voor de zielerust van de afgestorvene.

Een andere typische gewoonte was het portionculen. Dit moest gebeuren op het feest van Allerzielen op 2 november. Daarbij bezocht men verscheidene keren na elkaar het kerkgebouw en las men telkens voor het kruisbeeld met uitgestrekte armen het Kruisgebed (= vijf Onze Vaders, vijf Wees Gegroeten en vijf maal Glorie zij de Vader, de Zoon en de Heilige Geest) voor de zielerust van familieleden of vrienden. Met dit gebed verdiende men op die dag een volle aflaat voor de ziel van een overledene.

Tegen de beide zijwanden van de langsbeuk van de kerk hangen de veertien staties van de in Romaanse stijl uitgewerkte kruisweg. Deze kruisweg werd in 1876 door pastoor Van Der Auwermeulen aangekocht. De eerste statie begint bij de linkse dwarsbeuk en de veertiende statie, de graflegging van Christus, bevindt zich als laatste statie tegen de rechtse langsbeuk van de kerk. De ronde vormen van de kaders harmoniëren mooi met de dubbele rondboogvensters erboven.

De heilige Helena, die met haar ranke hoofd de zware kuip van de preekstoel torst, houdt een kruis in haar rechterhand. Zij was de moeder van de Romeinse keizer Constantijn, de eerste Romeinse keizer die zich in 314 na Christus tot het christendom bekeerde. Daarmee kwam er een einde aan de begrafenisrituelen van de vervolgde eerste christenen, die de gewoonte hadden hun doden ondergronds, in de catacomben te begraven. Het kruis in de hand van de H.Helena verwijst naar het Golgothakruis van Christus, dat zij op mirakuleuze wijze tijdens een bedevaart naar Jerusalem in de vierde eeuw terugvond en liet vereren. Het feest van de Kruisverheffing is sinds de wijding van het altaar van Lotenhulle in 1206 het patroonsfeest van de kerk.

Tegen de achterste pijler van de dwarsbeuk, links voor de communiebank, staat het beeld van de heilige Barbara. Zij is de patrones die aanroepen wordt tegen een onvoorziene dood waarbij men de kans niet krijgt het sacrament der stervenden te ontvangen. De devotie tot de heilige Barbara was tijdens de 19de eeuw zeer groot in Lotenhulle. Het eerste wat de nieuwe pastoor Liedts deed toen hij hier in 1840 tot pastoor werd benoemd, was een Broederschap van de H.Barbara voor mannen, vrouwen en kinderen oprichten. Op de tweede maandag van elke maand woonden de leden ervan een plechtige gezongen mis bij en elk jaar had er de dag na 4 december, haar feestdag, een jaargetijde plaats voor de afgestorven leden van de Broederschap. Hoofddoel van het lidmaatschap bestond erin: "enen zaligen dood te sterven".

Tegen dezelfde pijler aan de linkerkant van het koor hangen de grafstenen van de overleden pastoors Joannes Ray Verleysen en Jacobus De Schuyfelaer. Deze laatste was de pastoor onder wiens pastoraat zich het drama met de pastoorsmeid Veronika Verdure afspeelde. Zij was het meisje naar wie Veronika's Kruis in de Malsem vernoemd is. Beide pastoors lieten in de tekst op hun grafsteen vermelden dat ze een jaarlijkse fundatie met bedeling van brood aan de armen van Lotenhulle stichtten. Dit hield in dat de armen van de parochie ter gelegenheid van een jaarmis bij het begin van de mis een penning konden afhaken bij de meester van de armen. Op het einde van de mis kregen ze dan in ruil voor die penning van de armenmeester een brood.

Tegen de achterste pijler van de dwarsbeuk, rechts van het koor, staat het beeld van de H.Jozef met het kind Jezus op zijn arm. Hij is de patroonheilige van de goede dood. Als mens had de heilige Jozef het voorrecht rustig te mogen sterven in aanwezigheid van de H. Maagd en van Jezus zelf. Ondanks dat voorrecht moest hij het in Lotenhulle qua verering blijkbaar toch afleggen tegen de Heilige Barbara want hij kreeg hier geen eigen Broederschap.

Tegen dezelfde pijler hangen de grafstenen van vier leken, die in het verleden zonder twijfel weldoeners van de kerk waren. Het betreft een herdenkingssteen ter ere van Johannes Franciscus Blomme, die in de 19de eeuw grondeigendom afstond voor de bouw van de pastorie, het klooster en de zondagsschool. Verder de grafstenen van de families Joannes Maenhoudt en van Mauritius Roeigens. Deze laatste was borgemeester van de heerlijkheid van Vormezeele en schepen van Lotenhulle. Een derde grafsteen ten slotte herdenkt de familie van Joseph De Camer, heer van Drynckvelde. De aanwezigheid van deze mooie marmeren grafstenen binnenin het koor verwijst ofwel naar de verdiensten van deze leken voor de kerk ofwel naar de uitzonderlijke schoonheid van hun marmeren grafplaten, die men voor het nageslacht heeft willen bewaren door ze in de kerk op te hangen.

In het koor zelf herinnert de relikwie van het Heilig Kruis in het altaarblad van het hoofdaltaar rechtstreeks aan de kruisdood van Christus. Vanaf de middeleeuwen tot op het einde van het ancien régime bestond er een levendige verering voor deze relikwie in Lotenhulle en omstreken. Er be-

stond een speciale Broederschap van het Heilig Kruis in Lotenhulle waarvan de leden telkenjare omstreeks 14 september, het feest van de Kruisverheffing, een bedevaartprocessie hielden waaraan talrijke gelovigen uit heel de omtrek deelnamen. Het was lange tijd de belangrijkste feestdag van Lotenhulle. Het kruis van Christus bezat in de ogen van de vrome gelovigen van vroeger een bijzondere kracht, vooral op Zijn feestdag. De bedevaarders vereerden de relikwie van het Heilig Kruis vooral tegen te hoge koortsen, in de volksmond, de seskens geheten. De jaarlijkse grote kermis van Lotenhulle richt zich nog altijd naar die feestdag.

Boven het hoofdaltaar zijn drie glasvensters aangebracht. Ze zijn geschonken door de graven de Bousies-Borluut van Hansbeke, die in Lotenhulle verscheidene blauwwit geschilderde hoeven verpachtten. Op het centrale glasvenster wordt Christus voorgesteld, op de glasvensters links en rechts van de onderwijzende Christus, de apostelen Petrus en Paulus met hun attributen. Achter hun beeltenissen is telkens de tempel van Jeruzalem, de symbolische voorafbeelding van de hemel, voorgesteld. Op het einde van elke begrafenisdienst zingt het kerkkoor de hoop uit dat Gods engelen de ziel van de dode zouden begeleiden naar dit hemelse Jeruzalem in afwachting van hun verrijzenis uit de doden. Daarom ook werden alle doden zowel binnen als buiten de kerk vroeger begraven met hun hoofd gericht naar het altaar van de kerk, de verblijfplaats van God op aarde. Wie zo begraven werd, was ervan overtuigd dat hij of zij dan als eerste Christus bij zijn wederkomst op het einde der tijden zou kunnen aanschouwen.

Het koor van de kerk met centraal erin het altaar, waarop Christus bij elke misviering op symbolische wijze weer sterft in de gedaante van brood en wijn, de vele kruisen en kruislievenheren over de hele kerk verspreid, de talrijke paaskaarsen met hun letter omega: het zijn evenzovele tekens, die verwijzen naar Christus' en naar ons levenseinde.

Het duidelijkst is Christus' dood voorgesteld op de frontale muurvlak, boven het huidig hoofdaltaar. De beeldengroep met Christus aan Zijn kruis, geflankeerd door zijn moeder Maria en zijn lievelingsapostel Johannes, beklemtoont nog eens extra opvallend dat Christus door zijn dood de mensen van de erfzonde verlost heeft en door Zijn kruisdood de toegang tot de hemel voor alle toekomstige mensengeneraties weer vrijgemaakt heeft. Eveneens opvallend is de aanwezigheid van talrijke O.L.V.-beelden in de kerk, wat erop wijst dat zij, naast haar Zoon, een belangrijke rol in dit goddelijk verlossingswerk gespeeld heeft. Niet toevallig staat zij Hem ter zijde bij Zijn kruisdood. Zoals haar Zoon werd ze na haar leven op aarde wonderbaarlijk met ziel en lichaam ten hemel opgenomen. Zij is de enige mens, die nooit begraven werd.

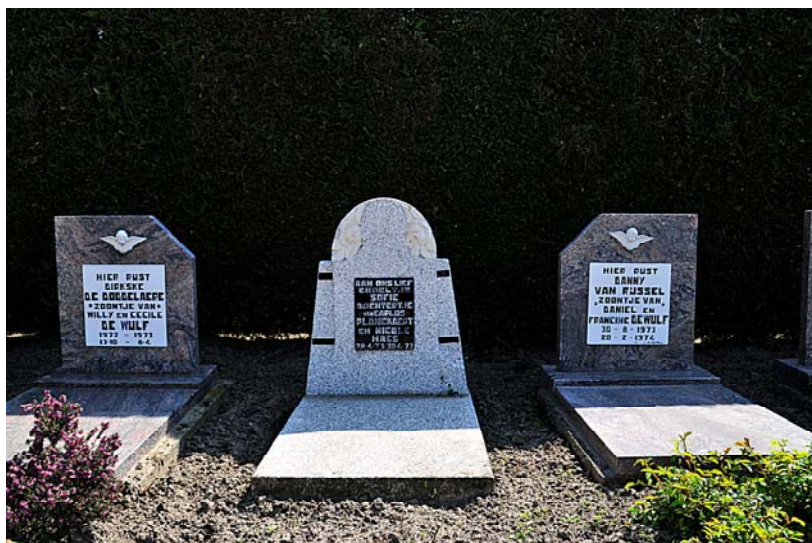
In Lotenhulle blijft de plaatselijke kerk en niet een ver crematorium voor de overgrote meerderheid van de parochianen de plek bij uitstek waar men samen het afscheid viert van een dorpsgenoot. Na de dienst begeven familie en vrienden zich via de Hullaertstraat, aan beide zijden door de blinde muren van de klooster- en de pastorietuin ingesloten, naar de nieuwe dodenakker. Sinds 1970 is het de plek waar de overledenen begraven worden in afwachting van hun door Christus voorspelde opstanding uit de doden op het einde der tijden. De oude gewoonte om in één van de dorpsherbergen van de Kleine Plaats met de familie na de begrafenis van een volle maaltijd te genieten, bestaat hier nog altijd.

DE NIEUWE DODENAKKER

De kinderbegraafplaats

Links van het toegangshekken van het nieuwe kerkhof bevinden zich de kindergraven. De kindergraven zijn opvallend kleiner dan de graven van de volwassenen. Het oudst bewaarde grafzerkje is dat van Jantje Stallaert (1944-1958). De half afgebroken zuil symboliseert dat zijn leven onvoltooid werd afgebroken. Het funerair symbool dat de meeste kindergrafjes siert,

is een knielend engeltje ofwel een gevleugeld engelkopje. De horizontaal liggende dekstenen van de meeste graven zijn tot op vandaag de dag versierd o.a. met in een glazen omhulsel gevatte rozen, knuffelbeestjes, een speelgoedhartje of doorlevende bloemen en planten.

De overleden kindjes zelf worden in de teksten op hun zerkjes zelf meestal 'engeltjes' genoemd. Volgens het volksgeloof brengen engelen de zieltjes van de gedoopte, overleden kindjes rechtstreeks naar de hemel waar ze dan als engeltjes mogen verderleven. Ongedoopte kindjes daarentegen werden eertijds door de grafdelver thuis opgehaald en in alle discretie op het geuzenkerkhof begraven. In het volksgeloof bleven hun zieltjes in de vorm van dwaallichten of moerasgeesten voor eeuwig ronddolen. Vele vrome ouders, die op die manier een kindje verloren, hebben daar vroeger heel erg onder geleden. De enige oplossing bestond erin op bedevaart te gaan naar Poperinge waar er een bedevaartkapel was ter ere van een speciale Onze Lieve Vrouw. Die kon dergelijke kindjes weer even tot leven wekken zodat een daar aanwezige priester ze tijdens die korte heropleving het doopsel kon toedienen. Zo wisten gelovige ouders dat de ziel van hun kindje voor eeuwig gered was. Toch een belangrijke christelijke balsem op hun verdriet.

De geharkte grond voor of rond alle kindergrafzerkjes toont aan dat nabestaanden hun 'engeltjes' niet willen vergeten. Ook de grafjes van kindjes zonder dichte familie worden vrijwillig door bepaalde mensen, die wellicht onbekend willen blijven, onderhouden.

De volwassenenbegraafplaats

Voor de rij kindergraven bevinden zich de rijen grafzerken van de volwassenen links van de middengang van het kerkhof. De jongste rij graven aan de linkerzijde dateert van het jaar 1995. In dat jaar startte men met het begraven aan de rechterzijde van de middengang, direct achter de rijen oude graven, die eind van de jaren zestig verhuisd waren.

Wat de stijl van de gra-

ven betreft, stellen we vast dat de vorm van de graven met de tijd mee verandert onder invloed van de heersende architecturale mode.

Qua stijl kunnen we de hierboven besproken marmeren grafplaten van de pastoors en van de leken binnenin en aan de buitengevel van de kerk tot de sobere barokstijl rekenen. Neoclassicistisch zijn de sobere, arduinen grafplaten van de families Hulin en Blomme, daterend uit het eind van de negentiende eeuw. Uit dezelfde periode is het neogotisch graf van de weduwe van brouwer Emiel Maenhout.

De meeste grafmonumenten die in de jaren zestig werden verhuisd, dateren uit het begin van vorige eeuw. Ze bestaan meestal uit een rechtopstaande arduinen steen met de persoonlijke gegevens van de overledene erop vermeld en een liggende grafsteen. De liggende grafstenen zijn soms omgeven door een aantal rechtopstaande zuiltjes, met elkaar verbonden door ijzeren kettingen. De grafmonumenten van de vermoorde gemeente-

secretaris Edouard Schelstraete en van de gesneuvelde soldaat Armand Olevier bezitten nog die kettingen ook al zijn ze in een erbarmelijke staat.

De stijl van de meeste grafmonumenten sluit aan bij de art-decomode die tussen beide wereldoorlogen heerste. Ze zijn hoofdzakelijk uit arduin of granietsteen vervaardigd. Sommige van dergelijke art-decografzerken zijn met zwartwitte mozaïeksteentjes belegd. De kruisvorm in allerlei geometrische varianten is typisch voor de art-decografzerken. Ze waren tot ver in de jaren zeventig in trek. Naast de stenen grafmonumenten verkozen vele nabestaanden sobere houten of smeedijzeren kruislievenheren als grafversiering. Dergelijke grafmonumenten waren goedkoper dan de stenen grafzerken doordat ze op industriële schaal in serie konden geproduceerd worden. Van dit soort houten en ijzeren kruisen zijn er gelukkig nog enkele overgebleven. De meeste zijn in erg slechte staat. Vanaf de jaren tachtig werden de arduinen en granieten graven grotendeels door allerlei marmeren grafstenen verdrongen. De gestegen welvaart, de commercie en het gemakkelijker onderhoud van marmer zorgden er wellicht voor dat marmer stilaan het overheersend materiaal voor grafmonumenten werd.

Hoewel de stijl en het materiaal van de graven met de mode mee evolueerde, kunnen we toch niet hetzelfde zeggen van de vorm van de overgrote meerderheid van de graven. De meeste grafmonumenten bestaan nog altijd uit een staande en een liggende steen met vermelding van naam, geboorte- en sterfdatum van de betrokkene.

Wat de symboliek van de tekens op de graven betreft, bestaat er een grote verscheidenheid. Het meest opvallende symbool is en blijft zonder twijfel het teken van het kruis. Het verheven blauwe kruis centraal achteraan op een geïmproviseerde Golgothaheuvel met de overleden parochiepriesters eronder, valt uiteraard het meest op. Twee priesters, die niet onder deze Calvarieheuvel liggen, zijn E.H. Aloïs De Jaeger en onderpastoor Albert De Swaef. De ene ligt opvallend uitzonderlijk tussen de eenvormige kruisjesgraven van de Zusters OLV-Presentatie. De andere ligt onopvallend onder een eenvoudig houten kruis tussen zijn medeparochianen.

Zeer veel oudere graven hebben zelf de vorm van een kruis in ijzer, hout of steen. Op talrijke andere staat op de verticale grafsteen een kruis afgebeeld. Dit kruis in allerlei vormen wordt omgeven door korenaren, door rozen, door zonnestralen, door een palmtak, door het woord PAX, door IHS (= in hoc signo), door een Davidster of door een engel. Het symbool van de korenaren herinnert aan de korrel, die eerst moet sterven in de voor alvorens nieuw leven te kunnen voortbrengen. De roos met haar doornen verwijst naar de goede en pijnlijke kanten van het voorbijgeleven. De palmtak en de lauwerkrans staan symbool voor de beloning die een zalige christelijke ziel in het hiernamaals zal ontvangen.

Een andere dikwijls voorkomende afbeelding op graven is een Christushoofd met doornenkroon, Christus als kruisdrager, Christus in de hof van Olijven met een lijdenskelk boven Hem, Christus in de armen of op de schoot van Zijn moeder, Christus op Golgotha met onder zich Moeder Maria en de apostel Johannes... Het zijn allemaal verwijzingen naar Christus' lijden en dood aan het kruis. Meestal verwijzen die afbeeldingen onrechtstreeks ook naar het lijden dat de betreffende overledene tijdens haar of zijn leven zelf moest ondergaan.

Andere symbolen op de staande of liggende grafstenen zijn een opengeslagen boek met een toepasselijke tekst, één of meer bloemen met glas omhuld, de gegraveerde woorden Credo, Pax of Pax Christi, een open hand met erboven een wegvluchtende duif, een vogel omgeven door vlammen, engelen in een boot, één of meer biddende engelen, een gestileerd wal-

mend wierookvat, een lantaarn, een overwinningskrans... Al deze symbolen drukken de vluchtigheid van het aardse bestaan uit maar tegelijk het christelijke vertrouwen in een eeuwig leven na de dood. Engelen zijn de klassieke gidsen die de christelijke ziel naar de hemelse zaligheid begeleiden.

Symbolen die meer naar het voorbije, tijdelijke leven van de betreffende overledene verwijzen, zijn de twee in elkaar verstrengelde handen, het ene met een mannelijk, het andere met een vrouwelijk manchet, de twee ineen gevlochten ringen, twee vogels op een tak die elkaars bek beroeren. Ze staan voor de huwelijkstrouw die sterker is dan de dood. Meer politiek geladen symbolen zijn de 'Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Christus'-afkorting en de nationale driekleur bij de oud-strijders van beide wereldoorlogen. Behalve de driekleur is er op de grafsteen van de oudstrijders 1914-1918 ook een bronzen plaket aangebracht met de voorstelling van een soldatenhelm onder een lauwerkrans of onder een kanon, gericht naar de opgaande zon. In de rand van het graf van oud-strijder Kamiel Beert is de Latijnse tekst: 'Salve patriae suprema'. gegraveerd, een groet aan het vaderland als hoogste goed.

Even talrijk als het Christushoofd en het kruis zijn de ingelijste portretten van overledenen op de grafstenen. Dank zij de foto's hebben de nabestaanden bij een bezoek aan het graf een directer visueel contact met de afgestorvene zoals ze hem in leven gekend hebben. De overledene kijkt hierbij als het ware toe terwijl men haar of hem toespreekt, een gebed prevelt, het graf schoonmaakt of het versiert met verse bloemen. De hedendaagse mensen hebben blijkbaar meer nood aan dit visueel contact met hun doden dan vroegere generaties. Dit wordt geïllustreerd door de enkele overgebleven graven, die met ijzeren kettingen afgeboord zijn. Deze kettingen symboliseren een definitieve, strikte scheiding tussen de wereld van de levenden en de wereld van de doden. De portretten suggereren als het ware het omgekeerde. De overledene kijkt ondanks zijn graf toch nog de levenden aan alsof hij of zij nog in leven is.

Een ander bewijs van de hechte verbondenheid tussen de levenden en hun geliefde doden op een kerkhof zijn de vele teksten die mensen op de grafsteen, op een stenen gedenkplaat, op een porseleinen opengeslagen boek, op plexiglas of zelfs op een kei of een vluchtig blaadje papier op het graf achterlaten. Hieronder volgt een kleine bloemlezing van dergelijke teksten:

*Overgoed waart gij,
Onvergeten blijft gij.*

*Moeder,
Hier staan wij nu,
Zo stil is het bij u,
Die stilte is zo groot,
Nu begrijpen wij pas
Het woord dood.*

*De moeders gaan maar sterven niet,
Zolang men moeders kinderen ziet,
Zo lang zal moeder leven.*

*Van het concert van het leven
Krijgt niemand het programma.*

*Herinner mij maar niet in sombere dagen,
Herinner mij in de stralende zon,
Hoe ik was toen ik alles nog kon.*

*Loslaten doet altijd pijn,
Jou kennen was zeer fijn.*

*Als ik verdriet heb
En geen raad meer weet,
Denk ik aan al het goede
Dat je voor mij deed.*

*Uw handen hebben voor ons gewerkt,
Uw hart heeft voor ons geklopt,
Uw ogen hebben ons tot het laatst gezocht.*

*Gij allen die mijn vrienden waart,
Blijft toch aan mij gedenken:
Vergeet niet tot mijn zielerust
Een kort gebed te schenken.*

*Uw leven was zorgen en neerstig zijn,
Van vroeg in den morgen tot bij lampenschijn,
Uw leven was lijden en kruisen te dragen,
Maar steeds waart ge blijde en moedig die dagen.*

Andere voorbeelden van de band tussen dode en levende familieleden zijn de speelgoeddiertjes die kleinkinderen op het graf van hun oma of opa achterlaten. Opvallend zijn ook de talrijke plaketten uit Frans-Lourdes, waarbij vermeld staat dat de bedevaarder aan de grot van Onze Lieve Vrouw voor de overledene gebeden heeft. Op de graven van Jules De Clercq en van Norbert De Keyser drukken Franse vrienden hun 'regrets' uit als teken van vriendschap over de grens van hun land en van de dood heen. Op andere graven drukken werkmakkers van de firma Bekaert, medeleden van de vinkenmaatschappij of lotgenoten van het Nationaal Verbond van Weggevoerden hun medeleven uit door middel van een herinneringsplakiet op het graf van hun collega. In andere gevallen typeert een bepaalde hobby zozeer het leven van een overleden persoon dat de nabestaanden een beeld van de hobby zelf laten spreken op zijn of haar graf. Bijvoorbeeld een duif voor een duivenspeler, een accordeon voor een accordeonist of een foto met een handboog voor een lid van de schuttersgilde. Het Sint-Gregoriuskoor eerde het graf van hun overleden koster Leon De Craene met volgende tekst:

*Koster,
Jouw muziek blijft eeuwig in waters kolken,
Wij weten:
Jij bent nu in een stad boven wolken.*

Ten slotte zijn er een aantal nabestaanden die een creatieve, originele invulling wilden geven aan de laatste rustplaats van hun geliefde overledene. De ruw afgebroken natuurstenen op het graf van Gilbert Dekens-Heyerick, van Griet Schamp, van de familie Schamp-Vander Schaeghe en van Alice De Clercq-Albert Sergeant verwijzen naar de scherpe breuk, die de dood aan het leven van deze mensen toebrengt. Heel bijzonder is ook het arduin graf van Ma-

110

rie-Jeanne Lanssens. Twee jongensfiguren bewaken er als het ware een glanzend metalen mausoleumpje dat zich boven de liggende grafsteen verheft. Het geeft de indruk van een graf boven een graf te zijn. Dit is een ontwerp van binnenhuisarchitect Kurt Wallaeyts uit Wingene. Een laatste ongewoon grafmonument ten slotte is dat van Stefaan De Witte. Dit grafmonument is tweeledig. Het onderste deel van het graf bestaat uit een arduinen grafsteen, eindigend in een halve cirkelboog. In het arduin werd onder een opstaande paddestoel de naam Stefaan gegraveerd. Het bovenste deel van het monument wordt gevormd door twee ligusterpartijen, gescheiden door een opwaarts oplopende betonnen richel waarin een ruwe afdruk zichtbaar is van de fietsband van Stefaans koersfiets. De tegenstelling, die de onderscheiden delen van het graf oproept, verwijst naar de tragische breuk in de levenslijn van deze vroeggestorven jongeman.

BESLUIT

Zoals overal in Vlaanderen zijn Allerheiligen en Allerzielen in Lotenhulle dé kerkhofdagen bij uitstek. Op die dagen liggen de graven er op hun mooist bij: de grond rondom het graf geharkt, de grafstenen grondig schoongemaakt en met kleurrijke bloemen, chrysanten meestal, versierd. Het zijn de enige dagen in het jaar waarop de levenden talrijker aanwezig zijn dan de doden op het kerkhof. Kortstondig heerst er dan leven en bedrijvigheid waar normaal gezien de stilte van de doden overheerst. Omgeven door graven ervaart iedere bezoeker spontaan dat hij of zij als mens weinig meer is dan een schakel in een lange ketting van vorige levens. Hier raken leven en dood, tijd en eeuwigheid, hemel en aarde, mens en God elkaar directer dan op andere plaatsen. Op een kerkhof opent zich in alle rust en stilte een mysterie dat levenden en doden overstijgt...

In dit artikel hebben we gepoogd het verleden van de Looitse begraafplaatsen te doen herleven want ze horen bij de geschiedenis van het dorp. De graven weerspiegelen hoe onze voorouders, onze ouders en wij zelf met het verschijnsel 'sterfelijkheid' omgingen en omgaan. Het staat ons vrij de funeraire erfenis van onze voorouders te verzorgen en te vereren of ze te verwaarlozen en te vergeten. Dit laatste zou betekenen dat we bewust een stuk Lotenhulle willen uitwissen. Wij hopen dat de verantwoordelijken van de gemeente Aalter de waardevolste graven voor het nageslacht zullen bewaren want dit funerair erfgoed heeft naast zijn religieuze en familiale betekenis ontegensprekelijk ook een geschiedkundige, esthetische en

toeristische waarde. Een kerkhof is een deel van ons patrimonium, van ons heem. Dat laat je niet zo maar verdwijnen. Als cultuurmens draag je er zorg voor, koester je het!

Arnold Strobbe
Lotenhulle

Tussen Hemel en Aarde

*Omzien in verwonderling
naar het dorp van gisteren,
naar het romaanse kerkje
dat mild zijn schaduw spreidt
over de geknielde graven om zich heen...
De doden binnen,
de levenden buiten de kerkhofmuur:
elk zijn plaats en elk zijn tijd.
Waarom het verleden willen vangen
in herinneringen, woord of beeld?
Dauw is alles,
overgang naar licht,
tot alles rust,
volkomen in zichzelf,
in God teruggekeerd.
A.S.*

ENKELE AANVULLINGEN BIJ DE BUURTSPOORWEG EN DE TRAM IN HET LAND VAN NEVELE

Van de heer Leon Huys (ex-Lotenhulle) uit Tielt kregen we de navolgende opmerkingen en aanvullingen bij het artikel over de buurtspoorweg en de tram in het Land van Nevele (Het Land van Nevele, jg. XLII, december 2011, aflevering 4).

In het *Kannegat* (Lotenhulle) ging een eigenaar er niet mee akkoord dat de tramlijn over zijn gronden zou lopen. Toen de landmeters het traject hadden uitgepaald, verplaatste de misnoegde eigenaar 's nachts de palen zodat de tram met een boog rond zijn eigendom zou lopen. Toen de landmeters dit zagen, moesten ze niet ver zoeken naar de dader. De zaak werd zonder gevolg geklasseerd omdat de persoon in kwestie niet bij zijn volle verstand was. Voor de aanleg van de tramlijn moest ook de *Hoogte* uitgegraven worden. Dit gebeurde in de verschrikkelijk hete zomer van 1911.

Blz. 57: Op de tram die betrokken was bij het ongeval aan het Heilig Huizeken in Drongen zat ook apotheker Mabilde uit Aalter. Hij is bij dit ongeval lang bij een gekwetste gebleven om met zijn duim een hevig bloedenden hoofdwonde te stelpen. Eveneens op die tram zat Maurits Van de Kerckhove, een ingenieur weefkunde afkomstig uit Lotenhulle, die in Outer bij Ninove woonde waar hij later burgemeester werd. Hij werd zwaar gekwetst aan beide benen en heeft aan het ongeval een blijvend letsel overgehouden.

Blz. 58: Het ongeval met de tram in Poeke was volgens de heer Huys zeker vóór 1939¹. Zijn vader Gerard Huys heeft het ongeval meegemaakt en kon jaren later nog steeds de boom aanwijzen waartegen de gekantelde wagon(s) was (waren) terecht gekomen. De passagiers reden met de tram tot Tielt en stapten daar over op de trein. Zijn vader vertelde dat de Lotenhullenaren na het ongeval op hun uurwerk keken en tot de conclusie kwamen dat, als ze vlug naar huis liepen, ze nog tijdig met de fiets in Diksmuide konden geraken en dat hebben verscheidene van hen dan ook gedaan.

Aanvulling van de redactie: De tramstatie van Nevele bevond zich in de jaren dertig van vorige eeuw niet in de ambtswoning of een dienstgebouw van de stelplaats maar in café 'In 't Oud Kanton' (later: Den Bascuul) in de

¹ Via oude kranten hebben we getracht het juiste jaartal te achterhalen maar zonder succes.

Tieltstraat (nu Cyriel Buyssestraat 41 en 43). We willen u dan ook de prachtige foto die we kregen van mw. Lydie Kerres uit Lovendegem van de tramstatie, en enkele details ervan, niet onthouden.
(A.B.)

Herberg 'In 't Oud Kanton' bij H. De Winne-Bosschaert in de jaren 30 van vorig eeuw (tramstatie, herberg, winkel en kappersalon onder één dak).

De tramstatie, herberg en winkel. Het kappersalon: coiffeur en coiffeuse.

VERSLAGEN

26 januari 2012: Testcase educatief project 'Het Land van Nevele op school', bezoek van het vierde leerjaar van de basisschool Hansbeke in ons Erfgoedcentrum.

We beschouwen het als een van de taken van onze heemkundige kring om de kennis die we meer dan veertig jaar lang hebben bijeengegaaard ook onder de jeugd op een bevattelijke manier te verspreiden. Daarom hebben we een educatief project opgezet: 'Het Land van Nevele op school'.

Op vraag van mevrouw Ingrid Van Hoorde, leerkracht 4^e leerjaar aan de basisschool te Hansbeke, bezochten 15 leerlingen ons Erfgoedcentrum 'Het Land van Nevele' met als vraag: "Wat betekent de naam van de straat waar ik woon?".

Voorzien van pen en papier, kwam het jonge volkje, aanvankelijk een beetje bedeesd, ons Erfgoedcentrum binnen. Iemand hoorde ik zeggen: "Dat is hier een bibliotheek!".

Goed gezien.

De schuchterheid viel vlug weg, toen ik vroeg: "Waarom heet de Merendreestraat eigenlijk Merendreestraat?". Het antwoord kwam er prompt en ook het ontstaan van de namen Hansbekedorp en Dorpswegel bleken heel doorzichtig te zijn.

Om een en ander aanschouwelijk te maken, had ik een varen (bij de naam Ter Varent), een doornak (bij de naam Doornbosstraat) en een takje van een haagbeuk (bij de namen Heirenthoek en Karmenhoekstraat, waarin *karm* en *hirn* oude woorden zijn voor 'haagbeuk') meegebracht. De jongens en meisjes hadden op die manier vlug begrepen dat *Karmen* geen herinnering is aan FC De Kampioenen, maar nu sloeg hun fantasie wel op hol, want zelf begonnen ze straatnamen te fabriceren, zoals Markskestraat en Xavierstraat, of hoe de straatnaamgeving ook kan ontstaan...

Na dit opgewekte intermezzo was het tijd voor het zware werk. Neen, in Kippendonkstraat zit er geen *kip* en Biebuyckstraat is geen vervorming van *bierbuik*, wel een oud woord voor 'bijenkorf'.

Met enkele rudimentaire tekeningen, die ongetwijfeld door de leerkracht nadien met zorg en kunde zullen overgedaan worden, illustreerde ik wat *Hammestraat* betekent en wat een *donk* is.

Na onze tweejaarlijkse wandelingen voor de schoolkinderen langs het slagveld uit de Eerste Wereldoorlog in Landegem en Hansbeke, is dit nieuwe project een smaakmaker die naar nog smaakt.

(J.L.)

26 januari 2012: Gedichtendag in het historische kasteel van Poeke en voorstelling van 'Momenten van zijn' de eerste gedichtenbundel van Arnold Strobbe. 130 aanwezigen. Activiteit georganiseerd in samenwerking met het Davidsfonds Lotenhulle-Poeke.

Inhoudelijk bestaat de bundel (48 blz.) uit persoonlijke overwegingen, die Arnold Strobbe bij bepaalde gebeurtenissen en ervaringen in zijn leven onder woorden bracht. Gaby Coucquyt zorgde voor het kaftontwerp, Catherine De Grootte verzorgde de lay-out en André Bollaert schreef het *woord vooraf*. Op de avond zelf was de dichtbundel uitverkocht.

Tijdens de voorstelling gaf de auteur enige duiding bij zijn poëzie. Trees Coppieters en Edith Wille, door Arnold lyrisch als *zegsters van het mooie woord* betiteld droegen enkele gedichten voor. Fotoliefhebber Marc Van Acker ondersteunde het geheel met beeldmateriaal en Erik Wille en Roger Schelstraete namen het muzikale gedeelte voor hun rekening. Na de voorstelling trakteerden de organiserende verenigingen met een drankje.

Erik Wille in 'vuur en vlam' als hij zong over de Flandriens.

Renaat Jonckheere, voorzitter van de Davidsfondsafdeling Lotenhulle-Poeke verwelkomde de aanwezigen in naam van zijn vereniging en van de heemkundige kring Het land van Nevele. We noteerden uit zijn toespraak het volgende: *"Er zijn niet zoveel verenigingen die op Gedichtendag de nieuwe dichtbundel kunnen voorstellen van één van hun eigen leden. Arnold Strobbe was jarenlang dé bezieler van onze Davidsfondsafdeling, waarvan hij nog altijd een actief bestuurslid is. Ook binnen de heemkundige kring is hij nog altijd een bijzonder actieve ondervoorzitter. Het is dan ook met enige fierheid dat we 'Momenten van zijn', de eerste dichtbundel van Arnold Strobbe aan het ruime publiek kunnen voorstellen.*

De auteur tijdens zijn druk bijgewoonde signeursessie.

Wie Arnold al die jaren bezig zag, weet het al langer dan vandaag dat het “nen specialen” is. Meestal heeft hij ergens een papiertje en een potlood op zak. Op de meest onverwachte momenten haalt hij dit te voorschijn en krabbelt hij iets neer: soms een woord, soms een paar zinnen. Wat hij opschrijft is vaak een raadsel. Vanuit welke hoek hij dit doet

ook. Heemkundige? Filosoof? Dichter? Leraar? Wie weet? Aan veelzijdigheid heeft Arnold geen gebrek. Een aantal van die eerste aanzetten krijgen dan een vervolg en sommige eindigen dan in een gedicht. Alhoewel eindigen bij Arnold een zeer relatief begrip is.

Toen Arnold in juni vorig jaar schoorvoetend het idee opperde om een aantal van zijn gedichten te bundelen, hebben we daar niet nee op gezegd. Geen gemakkelijke opdracht bleek achteraf. Vele tientallen gedichten gespreid over een periode van juist 50 jaar lagen te drummen om een plaatsje te krijgen in de bundel. Welke criteria zou hun schepper hanteren om een keuze te maken?

Het was een moeilijke keuze want voor elk criterium is iets te zeggen, uiteindelijk won het criterium ‘chronologie’ het van de andere. Kort na het maken van deze keuze staken zijn beruchte twijfels opnieuw de kop op. De chronologie kreeg het gezelschap van nog twee andere criteria namelijk zijn rol als leerkracht en zijn hobby’s. Op die manier krijgt de bundel terecht de titel ‘Momenten van zijn’. Ze overspannen zijn hele leven en ze omarmen zijn twee dierbaarste tijdsinvullingen: zijn rol als leraar en zijn hobby’s.

Uit 'Momenten van zijn', dit gedicht uit 1990.

Dorp onder de toren

*De achthoekige, okeren kerktoren:
eeuwenlang al waakt hij
vanop zijn ontboste heuvel
over de geknielde huizen
en de groene velden om zich heen.*

*Hij merkt wel
hoe asfalten wegen
met zwarte vingers
inhalig graaien in het weerloos landschap
aan zijn voet.*

Het oude Loo verdwijnt gedwee...

*De toren glimlacht,
mild en moe.
Hij weet:
ook dit nieuwer Lo vandaag
zinkt morgen al
naar gisteren toe.*

*Tot slot van de gedichtendag werd bij een natje en een droogje
nog gezellig gekeuveld.*

(A.B.)

10 maart 2012: 'POESELE, ten westen van de zon', literaire en muzikale avond om en rond Monika van Paemel in het P.O.C. te Poesele met de medewerking van Kris De Bruyne en Geert De Waele. Inhoudiging prozapaneel Monika van Paemel. 130 aanwezigen. Een organisatie van de vzw Verenigingsleven Poesele waaraan Het Land van Nevele zijn medewerking verleende

Om 17u30 uur kwamen de medewerkers aan de culturele avond samen in de gastenkamer het historische Hof ter Walle in de Poeselse Nieuwe Kerkstraat 2 van de familie Baudouin en Kathy Hubené-Holvoet waar hobbykok Kurt Sergeant hen varkenswangetjes met frietjes voorschotelde.

Trees Coppieters en André Bollaert tijdens de presentatie van 'Monika van Paemel en Poesele...'

Om 19 u stipt kon Het Land van Nevele voorzitter André Bollaert de literaire en muzikale avond inleiden waarbij hij vooral de nadruk legde op het grote belang van de auteurs uit Nevele en omgeving in de moderne Vlaamse literatuur. Hij besloot zijn betoog als volgt: *“Waarom een prozapaneel op Poeseledorp (?) hoor ik sommigen zich afvragen. Wie een beetje vertrouwd is met het plaatselijk toerisme weet dat vooral tijdens de zomer-*

maanden hier duizenden fietsers en recreanten door Poeseledorp rijden. Poeseledorp ligt namelijk op het parcours van de populaire Nevellandrouten en de Poekebeekroute en wordt ook vaak geprefereerd door organisatoren van fietstochten en sneukeltoeren.

Hoe kunnen we beter aantonen dat een van onze belangrijkste Nederlandstalige auteurs hier geboren is dan met een prozapaneel met daarop een tekst die naar het geboortedorp of zelfs de straat verwijst.

Als Nevele op toeristisch vlak iets unieks te bieden heeft dan is het wel zijn literair verleden en zijn literair heden. Binnenkort mag men op de gemeente een voorstel van inplanting verwachten voor het paneel dat we straks gaan onthullen. Hopelijk blijft het in Nevele niet bij dit ene paneel en wordt hier vandaag in de kleinste deelgemeente van Nevele de start gegeven van een

respectvolle zichtbare waardering van onze hedendaagse auteurs en zij die in de schaduw van Cyriel Buysse en de Gezusters Loveling zijn gebleven.”

Na de inleiding had André Bollaert, bijgestaan door voordrachtskunstenaars Trees Coppieters, het over ‘Monika van Paemel en Poesele ...’.

Het Poesele dat Monika en haar leeftijdsgenootjes eind de jaren veertig en begin de jaren vijftig van vorige eeuw hebben gekend, hebben ze op dezelfde manier meegemaakt maar niet op dezelfde manier beleefd. Toen de auteur als kind Poesele definitief verliet, is voor haar de tijd te Poesele blijven stilstaan. Niets veranderde nog tot ze enkele jaren later haar geboortedorp opnieuw opzocht en vaststelde dat er van het idealistische beeld dat ze zich had gevormd nog weinig overbleef. Ze kan en wil ook niet verbergen dat ze regelmatig terugdenkt aan haar jeugd hier in Poesele en omgeving. Hier genoot ze van een ongebreidelde vrijheid en vertoonden zich de eerste tekenen van haar aangeboren rebellie tegen al wat ze onrechtvaardig vond. Net als Cyriel Buysse slaagt ze erin een breed beeld op te roepen van het dagelijkse leven op het Vlaamse platteland met Poesele als uitvalsbasis.

Monika van Paemel leest voor uit ‘De koningin van Sheba’.

Het decor van haar laatste roman *'De koningin van Sheba'* uit 2010 is trouwens de Poekestraat in Poesele, de straat waar ze geboren werd. Voor de tekst op het prozapaneel werd door de auteur gekozen voor de beginpassage uit deze roman.

"Ik ben negen en diep beledigd. Van de weg die door het dorp slingert ken ik elke steen en elke kuil. Ik ken de namen van de paarden in de weiden, ik weet in welke haag de roodborst nestelt. Mijn moeder en mijn vader zijn er nooit, dat is wel makkelijk. Ik ben van de weg en de weg is van mij. In de zomer is hij stoffig of modderig, in de winter spekglad bevroren of met sneeuw toegedekt, maar ik laat me door niets weerhouden.

Als je van de molen komt staat de meisjesschool aan de linkerkant van de weg, als je van de kerk komt is het net andersom. Voor de jongensschool, die aan de overkant van de meisjesschool staat, geldt hetzelfde, maar helemaal andersom. Meisjes leren met hun handen, jongens met hun hoofd. Het is wel goed dat ik ook naar de jongensschool ga. Er zitten jongens van verschillende leeftijden in dezelfde klas, ik ben het enige meisje en bovendien de kleinste. De meester is wijs en weet alles van dierkunde. De ziel is het wezen van de dingen, zegt hij, en wat je niet begrijpt kan je toch opnemen. Ik moet hem gelijk geven, ook al betwijfel ik het."

Dirk De Meester, voorzitter van de 'vzw Verenigingsleven Poesele', de organiserende vereniging.

Kris De Bruyne tijdens zijn unieke versie van 'POESELE, ten westen van de zon'.

Kris De Bruyne (ondertussen ook al meer dan 40 jaar op de podia) ontdekte de laatste jaren ook de stilte en bijwijken de onrust van het landelijke Poesele. Hij werd ingeleid door zijn vriend Dirk De Meester, voorzitter van

de vzw Verenigingsleven Poesele. De Bruyne voelt zich in Poesele ook gemakkelijk thuis. In mei 2008 logeerde hij een week in het Hof ter Walle om zijn laatste CD 'La Matanza songs' verder af te werken wat o.a. resulteerde in het lied 'POESELE, ten westen van de zon ...' dat begint als volgt:

*Vanuit El Hierro in Poesele beland
In dit rijke land
In Europa*

*Poesele, ten westen van de zon
Waar in mijn kop iets geks begon
Met Ludmilla*

*Traktors, paarden, boeren, beemden
En ik daar tussen als een vreemde Spaanse guancho
Ludmilla, waar blijf jij ?*

.....

*Geert De Waele tijdens zijn versie van
"s nachts als het donker is"
van Kris De Bruyne*

Samen met Kris De Bruyne trad ook Geert De Waele op. Geert was in zijn Nevelse jonge jaren als zanger-gitarist zeer populair bij het jonge volkje en reist nu beroepshalve de wereld rond. Nu hij terug in de streek woont, was hij graag bereid om samen met zijn boezemvriend Kris het muzikale gedeelte van de avond op zich te nemen.

Tussendoor kregen we een blitzbezoek van Staatssecretaris voor fraudebestrijding John Crombez. Voor Crombez is Poesele allesbehalve onbekend gebied. Hij telt hier enkele vrienden en was een tijdlang trainer bij het Poeselse jeugdvoetbal. Hij was ook lid van de heemkring toen hij nog in

Staatssecretaris voor fraudebestrijding John Crombez kwam zijn Poeselse vrienden even groeten.

Namens Comeet en de gemeente Nevele sprak schepen van cultuur Hugo Verhaege.

Meigem woonde. Voor de gemeente Nevele en Comeet nam cultuurschepen Hugo Verhaege, tevens ondervoorzitter van Comeet (Cultuuroverleg Meetjesland) het woord. Hij had lovende woorden voor het initiatief en drukte de hoop uit dat dergelijke initiatieven navolging krijgen.

Namens de organisatoren kreeg Monika van Paemel op het einde van de avond bloemen en Nevelse snoepjes aangeboden door Jenay Bollaert en Luka De Meester.

Tot slot van de avond werd een blijvend prozapaneel Monika van Paemel onthuld dat later op het kerkplein zal worden geplaatst.

Na het culturele gedeelte deed Poesele zijn faam als Bourgondisch dorp alle eer aan tijdens de receptie die aan de aanwezigen werd aangeboden met enkele Poesele streekproducten overgoten met *Poeselse Kadett*.
(A.B.)

25 maart 2012: 'Kijkdames' vertellingen door Jo Berten op onze algemene ledenvergadering in de Klapproos in Landegem. 15 aanwezigen.

Rasverteller en bekende stadgids in Brugge Jo Berten werd ingeleid door ondervoorzitter Arnold Strobbe. Tijdens een anderhalf uur durende voordracht kregen we een totaal andere kijk voorgeschoteld op enkele meesterwerken uit schilder- en beeldhouwkunst, doorspekt met historisch onderbouwde wetenswaardigheden waar we anders achteloos aan voorbijgaan. Het aantal aanwezigen was duidelijk omgekeerd evenredig met de kwaliteit van hetgeen door de heer Berten werd gebracht.

Tijdens het statutaire gedeelte keek voorzitter André Bollaert tevreden terug op het voorbije werkjaar. We telden niet enkel een recordaantal abonnementen maar ook financieel was 2011 voor ons een boerenjaar. We boekten € 21.161 als ontvangsten en gaven €18.995 uit aan publicaties en activiteiten zodat we een netto overschot realiseerden van 2.166 €. Het voorbije jaar verloren we jammer genoeg ons bestuurslid Daniel D'hooge. Daniel was veertig jaar bestuurslid van onze kring. Hij publiceerde niet zo veel maar was een drijvende kracht achter de schermen van de vereniging. Als kenner van de figuren uit Cyriel Buysse zijn werken kende hij zijn gelijke niet.

Op de vergadering verwelkomden we Luc Bauwens als nieuw bestuurslid van Het Land van Nevele. Beroepshalve was Luc tot midden vorig jaar actief als directeur van de Gentse stadbibliotheek. Hij is de zoon van ons gewezen bestuurslid Armand Bauwens en net zoals bij zijn vader heeft de interesse voor zijn geboortestreek hem nooit losgelaten. We heten hem dan ook van harte welkom in ons bestuur.

(A.B.)

MENSEN VAN TOEN

CHARLES LOVELING, ZIJN DOCHTER ANNA LOVELING EN ZIJN KLEINZOOON JOSEPH LOVELING

Marie Comparé²¹ (°Nevele 20-03-1791 - †Nevele 14-12-1879) was in haar eerste huwelijk getrouwd met Jacques Fredericq (°Nevele 19-04-1778 - †Nevele 06-01-1824). Na het overlijden van haar man bleef ze anderhalf jaar weduwe en tijdens haar weduwschap werd op 9 juni 1825 haar zoon Charles Comparé te Nevele geboren.

Zij hertrouwde te Nevele op 6 juni 1831 met Herman Anton Loveling (°Papenburg (D) 24-11-1806 - †Nevele 21-07-1846). Bij dit huwelijk werd Charles Comparé erkend door Herman Loveling. Van Herman Loveling weten we dat hij pas in oktober 1828 in het Gentse reisde, dus ruim vier jaar na de conceptie van Charles; het valt sterk te betwijfelen dat hij de vader van Charles is.

Charles Loveling

Charles Loveling (°Nevele 09-06-1825 - †Gent 14-12-1911) trad op 19 september 1857 te Gent in het huwelijk met Mathildis Joanna Maria Albrecht (°Gent 25-11-1833 - †Gent 24-12-1894).

Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren:

1. Elisa Loveling (°Gent 23-04-1858) x Louis de Boedt, doctor in de rechten. Zij hadden twee kinderen: Jules en Anna.
2. Henri-Raphaël Loveling (°Gent 23-06-1864 - †Gent 27-07-1897). Hij was advocaat bij het Hof van Beroep in Gent, kapitein bevelhebber van de Burgerwacht van Gent; oud-voorzitter van het studentgenootschap “t’Zal wel gaan”, schrijver van de bond der oud-leden van dit genootschap en lid van het algemeen bestuur van het Willemsfonds. Hij stierf “na

²¹ Zie ook: J. Luyssaert, De voorouders en bloedverwanten van Virginie Loveling, in *Mensen van toen*, jg. 8 (1998), afl. 4, p. 75-86.

eene langdurige en smartelijke ziekte” en werd op 31 juli 1897 begraven op het gemeentekerkhof van Gent.

3. Gustave Edmond Loveling (°Gent 16-06-1867 - Saxon Hill South Carolina USA 05-01-1940²²). In 1897-1898 woonde hij in de Leopoldlaan nr. 20 te Gent, dus in het huis van zijn vader. In 1899-1900 was hij bloemist en woonde in de Hundelgemsesteenweg; in 1901 was zijn adres Smisstraat 26 en in 1905 was hij “reiziger” van beroep en woonde Terplaten 21.²³ Hij week uit naar de Verenigde Staten van Amerika en kwam als vrijgezel aan in de haven van Glasgow in New York op 17 juli 1906 met het schip de *Furnessia*. Bij zijn overlijden in Saxon Hill, South Carolina op 3 januari 1940 was hij florist. Hij werd begraven op 5 januari 1940 in Saxon Cemetery Spartanburg²⁴. Zijn overlijden werd aangegeven door zijn echtgenote Emily Browne Loveling. Emily Loveling stierf in Spartanburg op de leeftijd van 80 jaar op 23 april 1949²⁵. Ze hadden één zoon Fritz Loveling²⁶.

4. **Anna Margareta Loveling** (°Gent 07-12-1869 - †1916)²⁷

Op 2 augustus 1903 schonk Anna Margareta Loveling in het huis van haar vader Leopoldlaan 20 te Gent -haar moeder Mathildis Joanna Maria Albrecht was op 24 december 1897 overleden- het leven aan een zoon. In de geboorteakte staat geen vader vermeld en dus kreeg Josephus Anna Hubertus de familienaam van zijn moeder. De geboorte werd bevestigd door dr. Gustavus De Nonencourt (Bagattenstraat Gent). Anna Margareta Loveling was toen 33 jaar en woonde bij haar vader.

In 1912 woonde zij samen met haar zoon Josephus Anna Hubertus op het adres Onderbergen te Gent, dit was het gewezen klooster van de dominicanen of predikheren²⁸. In de cellen van dit gewezen klooster woonden behoeftige Gentenaren, vaak alleenstaande moeders.

²² Volgens Louis Fredericq, Notes sur la famille Fredericq-Beaucarne, z.pl., z.j. (1940), p. 46, overleed hij in 1939.

²³ Wegwijzer der stad Gent.

²⁴ <http://www.infodepot.org/obits/1940/obit40jl.htm>

²⁵ <http://www.infodepot.org/obits/1949/obit49jl.htm>

²⁶ Met dank aan ons bestuurslid André Stevens voor de inlichting. Zie ook: <http://gw1.geneanet.org/fdh1?lang=fr;p=gustave;n=loveling>

²⁷ Met dank aan Walter De Smedt en Marcel De Bleecker voor de vele nuttige inlichtingen.

²⁸ In 1963 werd dit zgn. Pand eigendom van de Universiteit Gent is nu volledig gerestaureerd.

Aangezien zij niet meer kon voorzien in het onderhoud van haar zoontje, deed ze een aanvraag bij het bestuur van de Burgerlijke Godshuizen te Gent (nu OCMW) om Joseph Loveling te kunnen plaatsen in het Jongensweeshuis (de kulderschool) aan de Martelaarslaan te Gent. De aanvraag werd goedgekeurd op 15 november 1912 en Joseph werd ingeschreven op 18 november 1912.

We kunnen ons hier de vraag stellen waarom niemand van de toch wel vooraanstaande en bemiddelde familie Loveling zich over haar en haar kind heeft ontfermd.

Haar beide ouders waren overleden. Haar broer Henri-Raphaël Loveling was overleden en haar broer Gustave was in 1906 uitgeweken naar de VSA.

De enige die zich had kunnen ontfermen over haar nichtje en alleenstaande moeder was haar tante Virginie Loveling maar die was in 1912 al 76 jaar oud!

Joseph Loveling verliet het weeshuis op 4 mei 1919. Zijn moeder Anna Loveling gedroeg zich slecht (*se méconduisit*) en stierf in 1916 in het hospice te Oostakker *misérablement* (op een ellendige manier) aldus Louis Fredericq²⁹.

Joseph Loveling woonde in 1919 op het adres Hooiaard nr. 3 te Gent. Nog datzelfde jaar verhuisde hij naar Visserij nr. 58.

Op 12 augustus 1922 werd hij in Gent ingeschreven als vrijwilliger bij het Tweede Regiment Jagers te Voet en kwam op 29 november in actieve dienst. In 1923 wordt hij korporaal en op 28 september van datzelfde jaar vertrekt hij met onbepaald verlof. Op 15 april van 1925 komt hij terug uit onbepaald verlof bij de 5e Jagers te Voet. In 1926 kreeg hij van de legeroverheid de toestemming om zich in Amerika te vestigen. In 1929 woonde hij in New York Bedford Hills³⁰. Hij overleed in Ducess New York in augustus 1973³¹.

Jan Luyssaert
Merendree

²⁹ Louis Fredericq, Notes sur la famille Fredericq-Beaucarne, z.pl., z.j. (1940).

³⁰ Met dank aan Alex Dhondt voor deze gegevens uit het notariaat van het leger.

³¹ https://familysearch.org/pal:/MM9.1.2/3MZP-2ZM/p_13136981514

Herkomst afbeeldingen

A Diderot Pictorial Encyclopedia of Trades and Industry (1959): blz. 4, 5
Els Blancke: blz. 120-124
André Bollaert: blz. 115, 116
De Belle: blz. 37
Daniel D'Hooge: blz. 7
Heemkundige Bijdragen uit het Meetjesland: blz. 36
Antoine Janssens: blz. 13
Lydie Kerres: blz. 114
Willy Quintyn: blz. 20, 22
Julien Schepens: blz. 79
André Stevens: blz. 118, 119
Patrick Tuytschaever: blz. 117
Marc Van Acker: blz. 82-84, 95, 98, 101, 102, 104-106, 110
Alex van Maldeghem: blz. 53, 55, 57, 61, 63, 67, 69, 71-73
Elie Verleysen: kaftfoto, blz. 88